

Prevence záškoláctví na základní škole

Radka Trvalová

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Radka Trvalová**
Osobní číslo: **H12295**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Prevence záškoláctví na základní škole**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociální pedagogiky, sociální práce a psychologie ve vztahu k záškoláctví.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KYRIACOU, Chris. Řešení výchovných problémů ve škole. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-717-8945-3.

ČAPEK, Robert. Odměny a tresty ve školní praxi. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-802-4717-180.

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů. Praha: Grada, 2009, ISBN 978-802-4727-813.

FICOVÁ, Lucia. Záškoláctvo ako problém súčasnej základnej školy. Bratislava: OZ V4, 2011. ISBN 978-80-89443-06-2.

JEDLIČKA, Richard a KOŤA, Jaroslav. Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 382-233-97.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Renata Polepilová**

Centrum výzkumu FHS

Datum zadání bakalářské práce: **23. ledna 2015**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2015**

Ve Zlíně dne 23. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ..... 9.3.2015 .....

..... Tomáš Bádř .....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se věnuje formám, příčinám a možným důsledkům záškoláctví na druhém stupni základní školy. Ke komparaci zda se změnil přístup k prevenci, způsoby řešení a vlastně celkový přístup k tomuto patologickému jevu jsme použili dostupné informace z doby přibližně před dvaceti pěti lety a data současná. Teoretická část přibližuje základní pojmy, jako je povinná školní docházka, záškolák a záškoláctví definované různými autory. Popisuje dosud zjištěné příčiny, formy záškoláctví a samotnou osobnost záškoláka. Zmiňuje vliv rodinného prostředí, výchovy a mimoškolních činností. Druhá část zjišťuje a porovnává nejčastější příčiny, četnost výskytu záškoláctví a prevenci záškoláctví u současných žáků základních škol a žáků plnících školní povinnou docházku před rokem 1989. Kvantitativní výzkum je veden formou dotazníku.

Klíčová slova:

Povinná školní docházka, základní škola, záškoláctví, žák, učitel, absence, rodina, příčiny, prevence

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the forms, causes and possible consequences of truancy at the second level of Primary School. Our task was to compare the attitude to prevention, ways how to solve this problem and the overall attitude to this pathological phenomena nowadays and twenty years ago. For this purpose we used the available information from the stated period and the current data. The theoretical part introduces the basic terms as the compulsory school attendance, the truant and truancy defined by different authors. The thesis describes the identified causes of truancy so far, its forms and the truant's personality itself. It also mentions the influence of the family, education and extracurricular education. The practical part of the thesis identifies and compares the most frequent causes, number of occurrences, and prevention of truancy with the current students and those who attended the primary school before 1989. The quantitative research has been conducted by using the questionnaires.

The key words:

Compulsory school attendance, Primary school, Truency, Pupil, Teacher, Absence, Family, Causes, Prevention

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Renatě Polepilové za odborné vedení, připomínky a cenné rady, které mi ochotně poskytovala v průběhu zpracování mé bakalářské práce.

Mé poděkování patří také ředitelkám uvedených škol, které mi umožnily zrealizovat tento výzkum. A v neposlední řadě všem respondentům, kteří svou ochotou přispěli k realizaci celého projektu.

Za pomoc, trpělivost a oporu patří velký dík mé rodině a přátelům.

Motto:

„Vzdělání je to, co nám zůstane, když zapomeneme všechno, co jsme se naučili ve škole“.

Karel Čapek

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 SOUČASNÝ POHLED NA ZÁŠKOLÁCTVÍ	12
1.1 POVINNÁ ŠKOLNÍ DOCHÁZKA	12
1.2 DEFINICE POJMU ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	13
1.3 FORMY ZÁŠKOLÁCTVÍ	14
2 ZÁŠKOLÁCTVÍ PŘED ROKEM 1989	18
2.1 DEFINICE POJMU ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	19
2.2 VÝSKYT ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	20
3 PŘÍČINY ZÁŠKOLÁCTVÍ	22
3.1 DĚLENÍ PŘÍČIN ZÁŠKOLÁCTVÍ	23
4 PREVENCE A ŘEŠENÍ ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	28
4.1 PREVENCE – ZÁKLADNÍ ROZDĚLENÍ.....	28
4.2 PREVENCE ZÁŠKOLÁCTVÍ V RODINĚ	29
4.3 PREVENCE ZÁŠKOLÁCTVÍ VE ŠKOLE	31
4.4 ŘEŠENÍ ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	33
4.5 ROLE RODINY.....	35
4.6 ROLE UČITELE.....	36
4.7 DŮSLEDKY ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	37
PRAKTICKÁ ČÁST	40
5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	41
5.1 NÁSTROJE ŠETŘENÍ.....	41
5.2 CÍL VÝZKUMU	41
5.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	42
5.4 DESKRIPTIVE VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	42
5.5 PRŮBĚH VÝZKUMU	42
5.6 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ	43
5.7 TABULKY HODNOT ODPOVĚDÍ RESPONDENTŮ, KTEŘÍ NEVYKAZUJÍ ZNÁMKY ZÁŠKOLÁCTVÍ	44
5.8 TABULKY HODNOT ODPOVĚDÍ RESPONDENTŮ, KTEŘÍ OPAKOVANĚ CHODILI ZA ŠKOLU	47
5.9 TABULKY HODNOT ODPOVĚDÍ VŠECH RESPONDENTŮ TÝKAJÍCÍ SE PREVENCE ZÁŠKOLÁCTVÍ	54
6 ANALÝZA DAT A VÝSLEDKY VÝZKUMU	57
ZÁVĚR.....	59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	61
SEZNAM ZKRATEK.....	67
SEZNAM TABULEK.....	65
SEZNAM PŘÍLOH	67

ÚVOD

Záškoláctví na základní škole představuje jeden z největších problémů současného školství. Jev se netýká jen České republiky, ale bojují s ním všechny evropské země. Neustálé diskuse a hledání účinných řešení daly vzniknout novým metodám a postupům, jak danému problému předcházet. Přesto není „chození za školu“ nic výjimečného a jen stěží by se našla škola, které se tento jev netýká. Nejnovější výzkumy ukazují na nedostatečnost prevence. I dnes se na mnoha školách toto nežádoucí chování upozaduje a popírá. Škola je považuje za vlastní selhání. Není tedy pochyb o vážnosti situace a nutnosti tento celospolečenský problém řešit. Znalost již nyní pohnutého stavu věci a mé srozumění s mnohačetnými aspekty nástrah příštích let, to jsou zásadní pohnutky výběru tématu mé bakalářské práce.

V teoretické části se bakalářská práce zmiňuje o povinné školní docházce, která je dopodrobna rozpracovaná v zákonu č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání v § 36 až v § 43. Povinná školní docházka v našich zemích byla zavedena v roce 1774 Marií Terezií a Josefem II. A již od té doby, kdy se stala školní docházka povinnou, se začaly objevovat první známky záškoláctví. Pro většinu veřejnosti byla a je školní docházka pro děti základních škol samozřejmostí. Přesto se v naší postmoderní době setkáváme s vyhýbáním se škole čím dál častěji. Ve vyšší míře též hrozí společensky patologický dopad. Dále se práce zaměřuje na základní definice záškoláctví různých autorů, kteří se problémem zabývali a zabývají. Ti ve výkladu tohoto pojmu nejsou vždy jednotní, mnohdy se i zásadně rozcházejí, což je důsledek jejich různých úhlů pohledu na tento celospolečensky nebezpečný jev. Bakalářská práce vymezuje různé formy a typy záškoláctví. Navazuje podnětnou kapitolou o příčinách záškoláctví. Zde je bezpodmínečně nutné zmínit, jak velkou roli hraje výchova a rodinné zázemí, ze kterého dítě pochází. Důležitý je i vztah, který si dítě ke škole vytvořilo. Vztah ke spolužákům a samozřejmě i pedagogům a vychovatelům a v neposlední řadě způsob trávení volného času.

Druhá kapitola nám blíže připomene základní školství a s ním související záškoláctví přibližně v roce 1989. Toto období jsem zvolila proto, že jsem v těchto letech základní školu sama navštěvovala. Tehdy se o záškoláctví vědělo a psalo nesrovnatelně méně než v současnosti. Tato doba podobné problémy spíše zastírala, než aby je jakkoli řešila.

Další kapitoly se věnují prevenci, řešení a důsledkům záškoláctví.

Dlouhá léta vycházejí spousty knih, ve kterých se téma záškoláctví vyskytuje, ovšem jen okrajově. Rodiče si často neuvědomují, jak vážné jsou důsledky dopadu záškoláctví nejen pro jejich děti, ale i pro celou společnost. Je alarmující, že někteří o absencích dětí vědí, tolerují je a dokonce jejich pochybení omlouvají. Je těžké od takových dětí očekávat odpovědnost, když není vyžadována ani rodiči, kteří by jim měli jít příkladem.

Praktická část se věnuje samotnému výzkumu. Základní výzkumnou technikou je dotazník.

Hlavním cílem bakalářské práce je analyzovat jeden z hlavních problémů současného školství. Věnuje se objasnění základních pojmů od autorů, kteří se tímto zabývají.

Důležité je vymezení forem a příčin záškoláctví, v neposlední řadě je mementem nepodceňovat důležitost prevence. Chci komparovat teoretické pojetí tohoto problému základního školství a najít shody i rozdíly ve výkladu základních pojmů. Porovnat výskyt tohoto jevu v současnosti a v době přibližně před 25 lety. Za pomoci dotazníku zjistit, jak se změnilo důvody a intenzita “chození za školu” a aktivity záškoláka. Rozdílná bude nejspíš i úspěšnost a ochota objasňování těchto jevů a následná účinnost či neúčinnost způsobů řešení. V závěru bych ráda shrnula nebezpečí, které z tohoto problému vyplývá.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOUČASNÝ POHLED NA ZÁŠKOLÁCTVÍ

Záškoláctví nepředstavuje největší problém pro čas přítomný, pro okamžitý dopad na dítě, jeho rodiče i na školu. Je to jedno z největších rizik pro vývoj mladého člověka, pro jeho seberealizaci, úspěch a spokojenost v životě. Ohrožuje úspěšné vybojování vítězných bitev se všemi nástrahami a slepými cestami, jež na dospívající děti číhají. Záškoláctví zpomaluje vyzrávání, zdravý vývoj dítěte, nabízí mu špatné návyky a vystavuje ho konfrontaci se špatným kolektivem. Není ojedinělé, že se děti musí potýkat s oxidními neřestmi v podobě nikotinu, alkoholu, krádeží a drog. Bere dítěti řád, užitečné návyky, pravidla. Nabízí chaos a vyplňování nudy bezúčelnou, často i kriminální činností.

1.1 Povinná školní docházka

Psychologie a pedagogika, výchova a vzdělávání dětí se opírají nejen o mnohaleté zkušenosti z práce s dětmi, ale jak ve světě, tak i v České republice absorbují i nové trendy. A ačkoli působí jeden z trendů nárůstem dětských práv, nikdy nemohou z výchovy dětí vymizet pravidla, nezbytné stereotypy chování a povinnosti. Dítě potřebuje řád. Tak jako se učí, kdy je čas čistit si zuby, kdy má jít spát, že se ostatním neskáče do řeči nebo že se neubližuje zvířatům či jiným dětem, stejně tak je potřeba mu vštípit pravidla školní docházky. A pokud možno, povinné školní docházky.

Základní vzdělávání a s ním spojená povinná školní docházka se řídí Zákonem č. 561/2004 Sb., § 36 až § 43, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání v platném znění.

Do školy nastupují děti počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dovrší šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad. Školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku. Vztahuje se na občany České republiky a na občany jiného členského státu Evropské unie, kteří na území České republiky pobývají déle než 90 dnů. (Česko, Zákon č. 561/2004 Sb., § 36)

Není-li dítě po dovršení šestého roku věku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé, může ředitel odložit začátek povinné školní docházky o jeden školní rok. Nejdéle však do zahájení školního roku, kdy dítě dovrší osmý rok věku. Stejně tak může ředitel školy odložit začátek povinné školní docházky na následující rok, zjistí-li se

v prvním roce u dítěte nedostatečná duševní nebo tělesná vyspělost. (Česko, Zákon č. 561/2004 Sb., § 37)

Žák splní povinnou školní docházku uplynutím období školního vyučování ve školním roce, v němž dokončí poslední rok povinné školní docházky. (Česko, Zákon č. 561/2004 Sb., § 43)

Vidíme tedy, že časová vymezení povinné školní docházky jsou dána. Povinnou školní docházku zahájí takřka všechny děti a převážná většina ji dokončí. Jelikož děti v době plnění školní docházky nedosahují plnoletosti, je povinností zákonných zástupců, je do školy posílat. To, že musí být školní docházka povinná, věděli již císařovna Marie Terezie a její syn Josef II. Od roku 1774 podléhala povinná školní docházka v naší zemi četným změnám. Týkaly se jak obsahu školní výuky, tak i věkových a časových ohraničení pro školní povinnosti. Hledání ideálního stavu nikdy a nikde nekončí. Například v Československu se po roce 1948 několikrát změnil model základních a středních škol. Před listopadem 1989 měly základní školy osm ročníků a povinná školní docházka čítala deset let. Mládež tak obvykle musela k základní škole připojit dva roky na střední škole nebo učilišti.

1.2 Definice pojmu záškoláctví

Záškoláctví neznamená jen problém pro školu, ale i pro rodiče a dítě samotné. Rodiče ztrácejí povědomí o tom, co dítě přes den dělá, kde je. Zvláště doléhá-li na dítě vliv party, se jim odcizuje, je vzdorovitější, agresivnější a ztrácí společná témata s nimi i se školou. Nejedno dítě v dospělosti lituje, že nebyli rodiče přísnější a „nedrželi ho víc u učení“. Ztracený čas se nevrátí. Ne každý dostane druhou šanci. K tomu se přičítá zákon „bludného kruhu“, kdy kritika od rodičů nebo školy zesiluje dětský vzdor či pasivitu, takže následuje ještě větší kritika a odsouzení. Pokud dítě neplní povinnou školní docházku, jedná se o záškoláctví. Existuje mnoho různých pohledů jak laické, tak odborné veřejnosti. A protože ani odborníci věnující se tomuto patologickému jevu nemají jeden společný úhel pohledu na tento problém, můžeme se v literatuře setkat s různými definicemi záškoláctví.

Záškoláctví je v současné době hodně diskutovaný problém už i základního školství. Nejedná se jen o problém konkrétního jedince, který se tohoto chování dopouští, ale ovlivňuje celou společnost. (Kyriacou, 2005, s. 44)

V pedagogickém slovníku (Průcha a kol., 2013, s. 310) je záškoláctví většinou spojováno s neúspěchem žáka. Je popisován jako „jev, kdy se žák záměrně, bez legálního důvodu a bez vědomí rodičů vyhýbá vyučování a často se zdržuje i mimo domov.“

Kyriacou se také věnuje termínu „záškolák“. Popisuje ho jako žáka, který se úmyslně rozhodl pro absenci ve škole a nemá snahu svou nepřítomnost řádně omluvit. (2005, s. 44)

Ficová se věnuje i vysvětlení pojmu neomluvená absence ve škole. „Vidí ji jako nepřítomnost žáka ve škole, ke které nedal souhlas učitel ani jiný zástupce školy.“ Tady vzniká prostor pro další pojem a to je omluvená absence. „Absentovat znamená chybět. Omluvená absence je nepřítomnost žáka ve škole s vědomím či souhlasem učitele nebo jiného zástupce školy.“ (2011, s. 10, 11)

Podle Vágnerové je obecným znakem záškoláctví a útěků tendence utíkat odněkud. „Dítě nedokáže situaci, se kterou si neumí poradit řešit jinak než útekem. Opustit prostředí, které ho ohrožuje, se zdá nejpříjemnějším řešením.“ Definuje záškoláctví jako „souhrn obranného chování, jehož cílem je vyhnout se neúnosné zátěži, kterou v tomto případě představuje škola“. Spojuje záškoláctví s negativním postojem dítěte ke škole, s nepřijetím normy pozitivního hodnocení vzdělání a v neposlední řadě s reakcí na prospěchový neúspěch. Mluví o ní jako o obraně vůči nepřiměřené psychické zátěži. Ta je dána buď konfrontací méně úspěšného žáka s tím lépe prospívajícím, nebo požadavky učitele na práci dítěte. (2004, s. 793, 794)

Podle Martínka je záškoláctví nejčastější porucha chování, kdy žák svévolně zameškává školní vyučování. Poukazuje na něho, jako na jeden z nejzávažnějších problémů současného školství, který často bývá důvodem nedokončené povinné školní docházky. (2009, s. 97)

Autoři výše uvedených definic se shodují na tom, že v případě záškoláctví se jedná o zanedbání školní docházky a uznávají, že je tento jev velmi závažným problémem. Liší se však jejich pohled na to, jak a proč k němu dochází.

1.3 Formy záškoláctví

V odborné literatuře můžeme najít dělení záškoláctví do různých kategorií. Snad každý z nás zažil ve škole strach z písemné práce nebo ze zkoušení. Ti silnější z nás

tyto obavy překonali, protože překonat strach nás posouvá dál a ve škole nechyběli. Pro ty méně odolné to byl strach nepřekonatelný, proto podstupovali riziko odhalení své neúčasti při povinném vyučování. Vynechat „školní účast“ při obtížné písemné práci, nebo pokud měl být žák vyvolán opakovaně, byla doména těch, kteří odcházeli tiše bez obecnstva. Naopak ti, kteří se netajili svým záměrem těžkou písemku vynechat, chyběli jen výjimečně. To je taky jeden z důvodů, proč je těžké záškoláctví odhalit.

Důvodů proč dochází k záškoláctví, je mnoho - od nezájmu o školní práci, poruchy vztahů mezi dětmi, po strach ze školy nebo některého z pedagogů.

Dle Martínka dělíme záškoláctví na dvě základní skupiny:

- **Záškoláctví impulzivního charakteru** - jde o absenci, kterou dítě předem neplánuje, reaguje impulzivně, nepromyšleně nebo dokonce odchází v průběhu vyučování. Toto záškoláctví může trvat i několik dnů. Dítě neví, jak situaci vyřešit a má strach z prozrazení.
- **Záškoláctví účelové, plánované** - objevuje se většinou tehdy, když se dítě chce vyhnout písemné práci, zkoušení, konkrétnímu předmětu nebo obávanému učiteli. (2009, s. 97)

Dle Kyriacou

- **Pravé záškoláctví** - žák nechodí do školy bez vědomí rodičů.
- **Záškoláctví s vědomím rodičů** – rodiče vědí, že dítě nechodí do školy bez oprávněného důvodu. Často jsou to rodiče, kteří se staví nepřátelsky ke vzdělání. Často ti, co jsou závislí na pomoci a podpoře dětí. Nebo rodiče bez přirozené autority.
- **Záškoláctví s klamáním rodičů** - tuto kategorii je velmi obtížné odlišit od záškoláctví s vědomím rodičů. Dítě rodiče přesvědčí, že zdravotně strádá nebo se necítí dobře, i když nemocné není. Rodič absenci dítěti omluví, aniž by věděl, že má doma záškoláka. Někdy je jednodušší napsat dítěti omluvku, než se zdržovat odkrýváním skutečnosti, proč dítě nechce do školy jít.

- **Útěky ze školy** - žák ráno normálně přichází do školy a po zapsání své přítomnosti, školu během dne bezdůvodně opouští. Tento jev se někdy nazývá interní záškoláctví.
- **Odmítání školy** - do této kategorie patří žáci, kterým činí představa školy psychické problémy. Řadíme do ní školní fobie, deprese, pocity, že učení je příliš těžké, že ho nezvládnou nebo různé strachy, např. z šikany. U tohoto typu je těžké rozpoznat záškoláka od psychicky narušeného žáka. Neexistuje zde jasná hranice, která je od sebe odliší. (2005, s. 45)

Členění dle Vágnerové (2001, s. 73)

- **Obranný mechanismus** - dítě, které běžně dodržuje všechny normy, ji výjimečně poruší. Např. nedokáže překonat strach ze špatné známky nebo z konkrétního předmětu. Dítě si je plně vědomo svého pochybení a ví, že bude následovat trest.
- **Projev nerespektování příslušných sociálních norem** – dítě nerespektuje normy, nechce přijmout žádné povinnosti, škola je pro ně nepodstatná, bezvýznamná.

Záškoláctví dělí do tří skupin Lazarová (1998, s. 38, 39)

- **Záškoláctví jako reaktivní akt** - dítě se chová impulsivně, někdy se rozhodne až během cesty do školy. Má strach např. z násilí, posměchu nebo neúspěchu. Očekává nepříjemný zážitek, ze kterého má strach, neumí si s ním poradit. Pokud se hned absence neprozradí, bojí se prozrazení a trestu a raději dál pokračuje v záškoláctví.
- **Záškoláctví jako výbuch** - dítě se obává šikany, posměchu ze strany rodičů, spolužáků, pedagogů. Žije dlouhodobě ve stresu. Záškoláctví má naplánované, cítí se ublížené, ukřivděné. Snaží se dostat z dlouhodobé frustrace.
- **Záškoláctví jako dobrá zábava** - dítě jde za školu bezstarostně, neřeší následky, chce zažít něco nového, nepoznaného, vzrušujícího. Den tráví s partou kamarádů. Zde vznikají různé závislosti.

Zvláště závažné patologické případy vznikají z dětského strachu, někdy i ze strachu z učitele – z pocitu, že je nemá rád nebo si na ně zasedl. Snad největší problém nejen ve školství je hrozba šikany. Fyzické a psychické ovládní jednoho druhým vzniká často již v prostředí základní školy a takto podmíněné záškoláctví se musí co nejdříve a nejcitlivěji řešit. Katastrofou pro dítě i pro společnost je averze vůči autoritám a nezáměr o školu ze strany rodičů. Rodiče, kteří nikdy nepracovali a spoléhají se jen na sociální dávky, nikdy nemohou být dětem dobrým příkladem. Tito rodiče záškoláctví svého potomka zpravidla považují za nepodstatné a neřeší je.

2 ZÁŠKOLÁCTVÍ PŘED ROKEM 1989

Důvody, proč děti chodily za školu, se ani za posledních třicet let zásadně nezměnily. Nejčastěji se v literatuře píše o strachu ze školy, nudě, anebo jen nechuti dodržovat pravidla.

Podle Hádlíka začíná neplánované záškoláctví tím, že školák má strach jít do školy, protože se obává trestu nebo výsměchu spolužáků. „Někdy vynechá vyučování, aby se nemusel omlouvat před celou třídou, když zaspí nebo se zdrží hygienou, snídaní, nákupem apod. Pravidelně za školu začne chodit žák, jehož rodiče jej ráno hodně zaměstnávají a neakceptují školní výuku. Děti se sníženým intelektem si vypěstují odpor ke třídě i škole, protože se stydí za své neúspěchy. Ze stejného důvodu může za školu začít chodit žák nedoslýchavý nebo krátkozraký, jehož vady nejsou včas zjištěny. Tyto brání žákovi, aby byl stejně úspěšný jako jeho spolužáci. Někteří se jen nudí a domnívají se, že vyhnou-li se škole, nebude to mít zásadní vliv na jejich prospěch.“ (1960, s. 268)

„Mínění třídy hlídalo“, a více dohlíželo na ty problematické spolužáky, neboť u dětí se špatným prospěchem občas k „podivné“ absenci docházelo. Nemocná spolužačka byla viděna na nákupu nebo jinde ve městě, a to si část kolektivu spolužáků vždycky vztáhla na sebe a filtrovala to jako nespravedlnost. Podotýkám, že šlo o relativně pozitivní indikaci závisti, ale rozhodně ne o psychickou formu šikany nebo patologické rysy manipulace na těch, co se špatně učili. Mezi slabšími žáky byly „podezřelé“ absence častější.

Někteří rodiče děti nepřímou v záškoláctví podporují kritizováním učitelů a jejich odsuzováním za přetěžování žáků. S jejich vědomím děti zůstávají doma a rodiče jim absenci ochotně omlouvají. Domnívají se, že je budou mít děti více rády, když jim uleví v běžných povinnostech. Děti si na lenošení rychle zvyknou a spoléhají, že jim rodiče opět dají falešnou omluvenku. Ti to opakovaně dělají, aby dítě nemělo ve škole potíže. Záškoláci se pak toulají po městě, vyjedou si do přírody a věnují se svým zájmům. Záškoláctví je často spojováno i s krádežemi, lhaním, lenošením a u mladistvých i se zájmy sexuálními. (Hádlík, 1960, s. 268, 269)

2.1 Definice pojmu záškoláctví

Definice záškoláctví je mnoho, a některé z nich také moje práce prezentuje. Řekneme-li „dítě je za školou,“ pak to nemá jen znamenat, že není ve škole, ale musí to vést k otázkám a varováním, co asi dělá a s kým svůj mimoškolní čas tráví. K apelu, že mu někdo může ublížit a samo dítě je ohroženo některou z neřestí, nástrahou vzniklou z nudy či ze zvědavosti. V neposlední řadě si uvědomme, že se dítě odklání od výchovy školou a zákonnými zástupci a významně snižuje vyhlídky příštího vývoje své osobnosti, akceptování prospěšných hodnot a vstřícné profesní i obecně lidské seberealizace.

Záškoláctví je konkrétní formou asociální poruchy. Můžeme ji charakterizovat jako nespolečenský (asociální) čin, tj. vymykající se již normám společenského soužití. Chování jedince sice neodpovídá společenské morálce, ale nedosahuje ještě charakteru přímého poškozování společnosti, nepřesahuje právní normy společnosti. Asociální jedinci v objektivním pohledu svým chováním škodí především sami sobě, a to poškozováním své osoby i rozvíjením defektivy. Subjektivně však prožívají záškoláctví většinou kladně, neboť jim přináší výhody. Záškoláctví se považuje za asociální poruchu až při opakování nebo déletrvajícím výskytu. Většinou se proto nejedná jen o zameškané hodiny, ale o týdny i měsíce. Někdy i stav stovek zameškaných hodin nevyburcuje příslušné činitele k ráznému opatření, ale čeká se až na projevy antisociality. Záškoláctví svým charakterem přímo evokuje u původce další asociální činy (např. toxikomanií, sebepoškozování) případně i antisociální (krádež, sexuální trestné činy). (Klíma, 1978 s. 41, 47)

V defektologickém slovníku je záškoláctví charakterizováno jako porucha, která se objevuje v důsledku narušeného vztahu žáka k učení. Je to často se opakující zanedbání školní docházky, o jehož omluvení se žák nesnaží. (Sovák, 1978, s. 443)

Klimpl v roce 1980 vypracoval tabulku diagnostických kritérií pro asociální poruchy osobnosti, kde vymezuje pojem záškoláctví jako opakující se jev alespoň pět dnů po dobu nejméně dvou let, nepočítaje v to poslední rok školní docházky. (Klimpl, 1980)

Hlavní motivy záškoláctví jsou (Hádlík, 1960, s. 268):

- strach před školou,
- odpor ke třídě,
- nesprávné postoje rodičů ke škole,
- dobrodružnost a fantazie.

Záškoláctví není izolovanou věcí, věcí odkazující jen na dítě, ač se přímo jeho týká. Problém vzniká leckdy u rodičů a podmínky pro záškoláctví dává někdy i škola. Učitelé bývají zavaleni povinnostmi, zvládat v hodině odbornou výuku i kázeň třídy je pravý „oříšek“, přibylo prázdnin, a tudíž se snížil počet dnů výuky, natož počet hodin. Při řešení ožehavých nedostatků školní a mimoškolní kázně dětí jde často škola jen po povrchu problému.

2.2 Výskyt záškoláctví

Záškoláctvím se musíme zabývat jak u konkrétního dítěte, kterého se týká, tak musíme vést i rozsáhlejší statistiky, podněcovat průzkumy, poukazovat na zákonitosti a rizikové skupiny. Také generalizací a vyjmutím žáků z celkových čísel, např. podle věku, podle znevýhodnění sociálním prostředím či stereotypů minority, podle rizik daných vysokou reálnou nemocností žáka či jeho dojížděním do školy, i tak lze získat determinující zákonitosti. V množství hledat a s jednotlivci nalézat, kudy z problému ven. Největší komplikace v tomto směru vězí v trpké realitě, kdy škola nebo rodiče záškoláctví zlehčují - škola nejde k jádru věci, k příčinám záškoláctví a rodiče nějakou tu absenci velmi často omluví. Průzkumy mezi dětskými respondenty přímo varovně doložily vyšší míru záškoláctví, než jaká je zanesena v oficiální školní dokumentaci.

Záškoláky nejsou jako dříve převážně chlapci a vyskytuje se u stále mladších žáků. Častěji je provozována skupinová forma této poruchy, což umožňuje výskyt dalších poruch (např. výtržnictví, sexuální promiskuitu). (Klíma, 1978, s. 47)

Kolaříková zjistila, že „záškoláctví jako forma deprivace se vyskytuje častěji u chlapců (35 %) než u děvčat (14 %). Záškoláctví, stejně tak jako toulání a krádeže, je převážně chlapeckým typem deprivačního dissociálního chování“. Ke stejnému

výsledku dospěli i Hrkovič a Dobrodka. V jejich statistice je toulavost, úteky a záškoláctví na prvním místě dissociálního chování a tvoří (43,7 %) všech dissociací. (Hádlík, 1960, s. 268)

Jak Kyriacou (2005, s. 46, 47) uvádí, z výzkumu v roce 1997 vyplývá, že asi milion žáků (z celkového počtu 15 %) má alespoň jednu neomluvenou půldenní absenci. Institut pro sociální vylučování shledal velký rozdíl mezi oficiálními výsledky a výsledky průzkumů mezi mládeží, sám přiznává, že míra záškoláctví je daleko vyšší. Z výsledků šetření vyplývá, že neomluvenou absenci alespoň jednou za pololetí přiznává 30 % žáků mezi 10. a 11. rokem. Nejčastější jsou případy, kdy žák přijde do školy, nechá se zapsat a poté školu opouští. Druhou nejčastější příčinou záškoláctví je dojíždění žáků, kdy někteří do školy vůbec nedorazí.

Řada autorů upozorňuje na nespolehlivost záznamů nemluvené absence. Údaje bývají často zkreslené. Některé školy žákům neodůvodněnou absenci raději omlouvají. Hlavním ukazatelem záškoláctví bývá sledování školní docházky. Z té vyplývá, že na druhém stupni základní školy častěji chybí dívky než chlapci. Většina absencí je však důsledkem onemocnění. (Kyriacou, 2005, s. 46)

Učitel by měl už při zjištění prvních známek záškoláctví, vahou své autority a profesního poslání bezodkladně směřovat k příčině nežádoucího stavu. Měl by se ptát a zjišťovat, proč bylo dítě „za školou“, a tohle pak řešit - s rodiči nebo s dalšími pedagogickými, školskými pracovníky. Zde by se hodilo přirovnání „vytrhnout plevel i s kořínky“. Je smutné, že v mnoha případech toto srovnání nepokulhává, že je tolik zaneprázdněných učitelů, kteří vidí záškoláctví krátkozrace. Už tím, že ho řeší povrchně.

3 PŘÍČINY ZÁŠKOLÁCTVÍ

Příčiny záškoláctví nemají vytyčeny žádné pevné hranice, vždy se může vyskytnout nečekaný důvod, který žáky odvede ze školních lavic. Některé děti se jeví „problematicky“ po delší čas a „za školou“ byly již opakovaně. Žáci jakoby často jen hledali novou příčinu nebo záminku k dalšímu záškoláctví.

Reálným nebezpečím může být naproti tomu šikana. Zde se o žádnou záminku pro záškoláctví dozajista nejedná. Spolužáci dovedou být krutí a zejména slabšího jedince, jenž se odlišuje, si dovedou doslova „podat“. Strach ze školy směřující k záškoláctví zde nemá podobu strachu ze špatné známky nebo z učitele, ale z části dětského kolektivu. U šikany na základní škole převládá forma fyzická nad psychickou, ještě tak se objevuje šikana neverbální (náznaky úderu pěstí do druhé dlaně, přejetí prstem po krku v naznačení podříznutí aj.).

Vágnerová poukazuje na nutnost zjištění příčiny nepřítomnosti dítěte ve škole, co jej k tomu vedlo a jaký je jeho postoj ke škole vůbec. Důležitá je také četnost tohoto jednání, míra plánovitosti a způsob provedení. Opakování záškoláctví signalizuje odlišnosti socializačního vývoje, postoje k autoritám a normě povinnosti, kterou dítě není schopno či ochotno akceptovat. Často se jedná o děti, které mají změněný vztah k běžným hodnotám i normám v důsledku dysfunkční rodinné výchovy. (2004, s. 793, 794)

Nejrůznější studie se zabývají důvody, proč děti odmítají školu a jaké důvody uvádějí. Nejčastější důvody uvádí studie z roku 1995 a z roku 1999 (Kyriacou, 2005, s. 49):

- nudné hodiny,
- těžká práce v hodinách,
- přísná atmosféra ve škole,
- problémy žáků s některými učiteli,
- pocit žáků, že je škola odmítá,
- nedostatečná pozornost věnovaná žákům ze strany školy,
- šikana,

- nevyhovující učební osnovy,
- čas trávený s kamarády nebo o samotě.

Emmerová uvádí s odvoláním na Turčeka, že žáci řeší záškoláctvím konfliktní situace jako např. nesplnění úkolů, nezvládání učiva, strach ze školy a ze zkoušení nebo například nepřijetí do kolektivu. Jedná se především o děti, které mají problémy s přizpůsobováním novým situacím, jiným lidem i těžko se adaptující na nároky školy. Časté příčiny záškoláctví jsou snahy vyhnout se nepříjemnostem, touha po dobrodružství, nátlak party nebo adaptační problémy spojené s přechodem na jinou školu. Další příčiny jsou lhostejný postoj rodičů ke školní docházce, zbytečně dlouhé rekonvalescence dětí po nemoci (Emmerová, 2007, s. 3)

Často se opakující příčiny záškoláctví jsou podle Grahama a Bowlinga z roku 1995 tyto (Kyriacou, 2005, s. 50):

- špatná rodinná péče,
- špatný vztah k rodině a sourozencům,
- přátelství s kamarády páchajícími trestnou činností.

Důvodů, proč k záškoláctví dochází, je mnoho, a proto je vždy důležité zjistit jeho pravou příčinu. Tady je nenahraditelná spolupráce rodičů se školou. Neobviňovat se navzájem, ale společně podniknout kroky k nápravě. Snažit se citlivě pomoci dítěti s jeho problémem, který není schopno samo vyřešit.

3.1 Dělení příčin záškoláctví

Podle Ficové je nutné „**charakterizovat příčiny záškoláctví** ve vztahu k rodinnému prostředí, školnímu prostředí a k trávení volného času. Záškoláctví vzniká v důsledku těchto tří oblastí.“ (2011, s. 18)

Ficová vypracovala tabulku dělení příčin záškoláctví (2011, s. 12)

Tabulka č. 1 Záškoláctví jako reakce na školní prostředí, rodinné prostředí a trávení volného času

Záškoláctví jako reakce na školní prostředí	Záškoláctví jako reakce na rodinné prostředí	Záškoláctví jako reakce na trávení volného času
Záškoláctví jako reaktivní akt	Záškoláctví u dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí	Záškoláctví jako porušení sociální normy
Záškoláctví jako individualizující úzkost	Záškoláctví jako reakce na složitou životní situaci	Záškoláctví jako zábava
Záškoláctví jako útěky ze školy	Záškoláctví s vědomím rodičů	Záškoláctví u celkově problémových dětí
Odmítání školy	Záškoláctví s klamáním rodičů	Záškoláctví jako motiv prožít něco zábavnějšího
Záškoláctví jako vyhnutí se nepříjemné situace		
Záškoláctví, kdy se žák ve škole neukazuje		
Záškoláctví jako výbuch		

Martínek dělí příčiny záškoláctví do tří skupin (2009, s. 97):

Negativní vztah ke škole - do této skupiny můžeme řadit děti s nižším nadáním, které nemají dobré studijní výsledky, děti které bývají často napomínány, kárány, trestány a v nejhorším případě zesměšňovány. Na zesměšňování dětí se vedle spolužáků velice často podílejí i učitelé. Takové děti se cítí méněcenné a snaží se těmto situacím uniknout. Nebo sem naopak můžeme zařadit děti nadprůměrně schopné, které musí snášet posměšky a vyčleňované z kolektivu. Patří sem často děti zdravotně znevýhodněné nebo ty, které nezvládnou vysoké nároky kladené na žáky. V neposlední řadě může být negativní vztah ke škole způsoben tzv. školní fobií. Jedná se o psychickou poruchu, která je vyvolána nepřiměřeným strachem a úzkostí ze školy a některých předmětů.

Příčiny odporu ke škole můžeme shrnout do tří základních skupin:

- špatné přizpůsobení školnímu režimu,
- častá neúspěšnost vyplývající z nižší úrovně rozumových schopností nebo některá ze specifických vývojových poruch učení,
- v kolektivu nefungují pozitivní mezilidské vztahy.

Čapek (2008) vyzdvihuje pojem kázeň, upozorňuje na nechuť problémových žáků podvolovat se pravidlům. Poukazuje z jejich strany na neakceptování norem a stanoveného řádu. Problémový žák neustále pravidla porušuje a není ochoten podvolit se jim. Učitel musí v tomto případě postupovat citlivě, nevyvíjet velký tlak na žáka. Příčinou neúspěchu žáka mohou být i neúměrně vysoké požadavky kladeny na něj ze strany učitele. Žáci, kteří těmto požadavkům nestačí, se ve škole necítí dobře a rezignují. Vůbec se ani nesnaží o dosažení přijatelných výsledků. Naopak děti s nadprůměrnými schopnostmi se ve škole mohou nudit. (2008, s. 80, 81)

Vliv rodinného prostředí - působí na dítě od nejranějšího věku. Většina výzkumů ukazuje, že základ patologického chování můžeme najít v rodině. Ta ovlivňuje jeho osobnost, většinu vlastností, názorů i životní styl. Negativně může na dítě působit střídání různých způsobů výchovy, neschopnost rodičů domluvit se na jednotnosti výchovného působení. K nejistotě děti vede, když jsou rodiče jednou moc přísní a podruhé shovívaví až lhostejní. Dítě získává pocit, že nikam nepatří, nikomu na něm nezáleží a bez pravidelné kontroly vzniká prostor pro manipulaci a úniky z jeho strany. (Martínek, 2009, s. 97)

Rodinné prostředí může mít velký vliv na záškoláctví dítěte. Rozvrat rodiny, násilí v rodině nebo alkoholismus, nedostatečně podnětné prostředí, nezáměr o dítě, nejednotnost výchovy, ale i nedostatek prostoru nebo podpory ke školní přípravě, mohou být příčinami vyhýbání se školní docházce. (Jedlička, Kořa, 1998, s. 56)

Rodiče jsou pro děti vzor. První v jejich životě, a proto po dlouhý čas nejhlubší. Je-li rodina prosta samozřejmého dodržování motivačně etického kodexu, je-li struktura a podstata, funkce rodiny povážlivě narušena, tak na dítě a jeho chování ve škole, na jeho jednání s lidmi to má negativní dopad.

I Train vidí ve způsobu rodičovské výchovy hlavní příčiny záškoláctví. Poukazuje na nízké sebevědomí dítěte a jeho uzavřenost a nepřátelskost k okolnímu prostředí, pokud rodiče jsou příliš přísní a nedokážou dítěti naslouchat a nepřipouštějí žádné diskuze. Negativní důsledky může mít také příliš benevolentní výchova, kdy dítě neví kde má hranice a necítí zájem za strany rodičů. Ti jsou příliš shovívaví a nepleťou se do záležitostí dětí. (2001, s. 48) Tento druh výchovy se podle R. Jedličky a J. Koti často objevuje v rozvrácených rodinách, rodinách alkoholiků nebo tam, kde se vyskytuje fyzické násilí. Bývají to především rodiny na nízké socioekonomické úrovni nebo rodiny, kde jsou rodiče negramotní. Neblahý vliv na dítě má i přehnaně starostlivá a pečující matka, která není schopna své dítě nechat „dospět“, osamostatnit se. Matka přebírá veškerou zodpovědnost za dítě na sebe. Tato situace dítě poznamenává a toto není schopno navázat v budoucnu kontakt s opačným pohlavím. (1998, s. 57, 58)

Stejného názoru je i Lazarová, která také vidí hlavní příčiny „chození za školu“ zejména v rodinné situaci žáka, ať už momentální nebo dlouhodobé, v přístupu učitelů k žákům, v pozici žáka v třídním kolektivu (sociální vztahy ve třídě), v denním režimu žáka atd. (1998, s. 6)

Specifické prostředí vytváří dítěti rodina s těžce nemocným rodičem nebo sourozencem, rodiče preferující jedno dítě před druhým, rodiče perfektně zajištění a potomka rozmazlující, nebo naopak rodiče až za hranou únosného sociálního rámce. Děti mohou být také vychovávány prarodiči nebo pěstouny, příkladů z rodinného prostředí je nepřeberně.

V každé situaci přitom platí, že je žák „chytrý“ a při jistých příležitostech chce „třeba i to málo“ využít ve svůj prospěch. Je-li narušen řád, tvoří si dítě svůj vlastní. Osobní empirií (metoda pokus-omyl) nebo i z nevhodných, nekvalitních zdrojů.

Trávení volného času a vliv party - dítě, které nemá v rodině pevnou pozici, se upíná k různým partám, se kterými tráví svůj volný čas. V takových partách jsou vysoké požadavky na konformitu. Spadá sem způsob vyjadřování, úprava zevnějšku, druh hudby, ale i postoje ke škole. Často se tady objevuje kladný vztah k alkoholu, drogám a kouření. V těchto partách je na překážku školní docházka. Proto je záško-

láctví hlavní podmínkou jejich přijetí. Všichni napodobují vůdce a snaží se získat si v partě respekt. (Martínek, 2009, s. 97)

Štípek (1987, s. 42 - 44) rozděluje vliv party na vrstevníky do dvou skupin. Jsou to vlivy pozitivní a vlivy negativní.

- Plní-li rodina emocionální a společenské potřeby dítěte, má k partě zdravý vztah, je jen doplněním jejich života.
- Tento vzor není častý, ale byl by žádoucí. Jde o pomoc dítěti, vymanit se z negativního působení sociálně neintegrováné rodiny působením sociálně integrováné party.
- Málo častý je únik ze sociálně integrováné rodiny do negativně orientované party.
- Negativně orientovaná parta ještě více zesílí vymanění dítěte z vlivu sociálně neintegrováné rodiny. Asociální charakter party se projevuje požíváním alkoholu, kouřením, trestnou činností atd.

V případě dětské nechuti k povinnostem, k dodržování řádu a při vzpírání se pravidelné docházce je nasnadě otázka, a to i se srovnáním východisek roku 2015 a lety před rokem 1989, jak tráví dítě svůj volný čas. Vědomí povinnosti je vypěstováno mnohem lépe, pokud je dítě vedeno k mimoškolní zájmové činnosti. Ač jsou jisté rysy kroužků se školou nesrovnatelné, tak i ony vyžadují pravidla, a to jak v účasti na zájmové hodině, tak v práci i aktivitě samotné. Pro dítě, které žádnou organizovanou mimoškolní činnost nevyvíjí, může být nechuť jít každé ráno do školy nepřekonatelná. Na rozdíl od něj, žák adekvátně zaměstnaný najde i na škole leccos pozitivního, umí se především těšit, že po neoblíbené části dne dojde i na „příjemné věci“

S tím bohužel souvisí finanční aspekt a rozdílný ekonomický potenciál mnoha soudobých rodin s dětmi v porovnání s většinovým stavem před rokem 1989. Kroužky zkrátka „něco stojí“ a některé jsou přímo nákladné. Ne každá rodina má jen jedno dítě. Rodiče musejí často zvažovat, co si mohou a co nemohou dovolit. Ztráta zaměstnání jednoho z rodičů a dluhy dospělých mívají fatální důsledky na zájmovou mimoškolní činnost dětí.

4 PREVENCE A ŘEŠENÍ ZÁŠKOLÁCTVÍ

V otázce prevence záškoláctví musíme vyjít komplexně z obou komunit, na nichž dítě participuje, zastavit se u podílu školy i rodiny. Podhoubím problému záškoláctví je pro nezanedbatelné procento záškoláků už nezdravé rodinné klima. Zvýšená rizika vyvstanou v rodině narušené hodnotově nebo rodinnou výchovou uplatňovanou jen instinktivně a nahodile, bez řádu, někdy třeba „jen“ v prostředí s minimem lásky a času na potomka. A jsou i zcela nefungující rodiny.

Takovou živnou půdu záškoláctví může ještě umocnit. Výrazně je ztížena včasná a úspěšná pomoc dítěti, pokud vše provází jen velmi chabá spolupráce rodiny a školy. Škola je z titulu svého poslání předurčena působit na rodiče žáka a vynaložit maximum možností a cest, aby dítěti pomohla - žádostmi, úkoly, někdy až „nátlakem“ na rodiče.

Prevenci můžeme definovat jako „soubor intervencí, jejichž cílem je zamezit nebo snížit výskyt záškoláctví, které je chápáno jako nežádoucí jev“. (Doležalová, 2011)

4.1 Prevence – základní rozdělení

Primární prevence

Podstatou primární prevence je předcházení vzniku rizikového chování u osob, u kterých doposud nebylo zaznamenáno. Hlavním cílem je předcházet a redukovat míru rizik. Snahou je dosáhnout toho, aby se u co největšího počtu lidí rizikové chování vůbec neprojevalo. Nikdy zde není stoprocentní úspěšnost. V tomto případě je hlavním cílem zamezit rozvoji záškoláctví jako sociálně patologického jevu. Důležitou roli v prevenci záškoláctví přebírají především školy, které postupují podle metodického pokynu MŠMT č. j.: 10 194/2002-14 k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví. Zásadní význam spočívá v informovanosti rodičů, dětí i učitelů. Důležitá je zde spolupráce třídního učitele, výchovného poradce a školního metodika. Na prevenci se podílí, ale i ostatní učitelé a zákonní zástupci. Velmi účinné je vytváření programů pro aktivní a zdravý životní styl, což v praxi znamená organizování mimoškolní činnosti dětí ve střediscích volného času, DDM a sportovních oddílech a vytváření zdravé, komunikativní atmosféry ve škole. (Doležalová, 2011)

Sekundární prevence

U sekundární prevence se jedná o předcházení vzniku, rozvoji a přetrvávání rizikového chování u osob, které jsou rizikových chováním ohroženy. Ihned, když se objeví první příznaky záškoláctví nebo první neomluvené hodiny, je nutné zjistit příčiny a navrhnout účinné řešení. V rámci sekundární prevence poskytují služby terapeutičtí pracovníci SVP, sociální pracovníci OPD, psychiatrické ambulance, PČR, někdy dokonce diagnostické ústavy nebo výchovné ústavy pro děti a mládež. (Doležalová, 2011)

Terciární prevence

Cílem terciární prevence je předcházení sociálním potížím v důsledku rizikového chování. Střediska výchovné péče, dětské diagnostické ústavy, diagnostické ústavy pro mládež, popřípadě výchovné ústavy realizují programy, v nichž se snaží zamezit opakovanému výskytu záškoláctví. (Doležalová, 2011)

4.2 Prevence záškoláctví v rodině

První prevencí je na ose boje se záškoláctvím prevence rodinná. Rodiče a rodina jsou v životě dítěte prvním ukazatelem možného a správného. A navíc tím, jak dlouho a v jaké míře je dítě na rodičích závislé, rovněž tím je prevence (obecně i prevence záškoláctví) rozvíjená právě rodinou prvořadá. Jsou věci, které se jinde než doma děti naučit nemohou. Jak kráceny jsou asi děti z rodin „nefunkčních“ a o kolik jsou znevýhodněny třeba i děti z dětských domovů. Kdo nepoznal lásku rodičů, začíná život „na ose záporných čísel“.

Antier uvádí osvědčené přístupy související s prevencí sociálně patologických jevů v rodině. Rodiče by měli se svými dětmi trávit dostatek volného času, aby dítě vědělo, že se jim může kdykoli svěřit se svými problémy. Měli by se naučit dětem naslouchat a odložit jakoukoli činnost na později, pokud má dítě potřebu něco důležitého jim sdělit. Jde o to nepodceňovat starosti dětí. Dospělí mívají tendence považovat ty dětské za malicherné. V dětských očích mohou být obrovské a neřešitelné. Důležitý je i tělesný kontakt s dítětem. Hlavně v raném věku je mazlení a hlazení nenahraditelné, dítě získává sebevědomí a buduje si pocit jistoty. Rodiče by také měli umět přiznat svou chybu a omluvit se. Neměli by se ostýchat s dětmi mluvit na jakékoli

téma. Vysvětlit jim účinky a důsledky alkoholu, kouření, drog a jiných negativních jevů. Není možné si myslet, že tyto jevy se jejich dítěte netýkají a nemůže se s nimi setkat, protože má kvalitní výchovu. Je pravdou, že nejlepší předpoklady tyto situace zvládnout mají děti z rodin, kde dostávají dostatek lásky, ale prostředí, do kterých se dostávají, bývají nepředvídatelná. Všechny děti by měly znát své hranice a následky, které bude mít přeskocení těchto hranic. Následuje-li trest, musí přijít hned po provinění a přímo s ním souviset. Dobré hodnoty a vzory vštěpujeme dětem již od raného dětství. Je pravdou, že děti často příchodem puberty na tyto hodnoty zapomínají a vysmívají se jim, ale takřka vždy se k nim později vrátí. Nejjednodušší je, když mají vzory v rodině a rodiče se podle těchto hodnot opravdu chovají. Pokud jsou kvalitní vzory i mimo rodinu je úspěch takřka zaručen. (2004, s. 95, 96)

Rodiče by měli umět svým dětem naslouchat a připouštět diskuzi na rozumné úrovni. Měli by své děti podporovat, aby se nebály na rodiče obrátit se svými problémy. Děti by měly mít mantinely a stanovená jasná pravidla. Pokud rodiče dítě podporují, dítě se jim nebojí svěřit se svými problémy. (Train, 2001, s. 49, 50)

Není rozhodně od věci dotknout se problému rodičovského podceňování a omlouvání, v podstatě zdětinštění vlastního potomka. Jistě by měli dát rodiče dítěti lásku, umět mu poradit a nabídnout pomoc, ovšem také by ho již od raného věku – jak jen podmínky vyvstanou – měli vést k samostatnosti a zodpovědnosti v drobných úkonech i zaujímaných postojích. Jistě se má dítě rozvíjet v úctě k dospělým a v respektování pravidel, jenže to se s vhodnou mírou sebevědomí a sebeúcty dítěte nevyklučuje. Rodiče dají potomkovi určitý prostor k názoru, k emoční seberealizaci, a pokud sami přispějí do komunikace s dítětem radou, je to jen dobře. Dítě, má-li pocit otevřeného pole pro „nezávadné“ myšlení, pak rodičům naslouchá do hloubky, soucítí s nimi a chápe za rodinnou komunitu skromnou spoluzodpovědnost, hrdost. Brzy se s vývojem dítěte ukáže, že je v porovnání s vrstevníky když ne samostatnější, tak nepochybně rozumnější a sebevědomé, především má vůči autoritám zdravě spřízněná osobnostní centra „mozek-srdce“.

4.3 Prevence záškoláctví ve škole

O několik řádků níže nabízím řadu bodů, pestrý, ač neuzavřený výčet mnoha možností, které mohou boj se záškoláctvím ulehčit subjektu školy. Příkladů školní prevence je jistě celá řada. Napadá mě nicméně vytyčit jako opěrný bod, pomyslný štít před záškoláctvím, třídního učitele. Jeho úzkou spoluprací s třídou, jeho znalostí žáků a především jeho zájmem o jemu svěřený mladý kolektiv lze předejít opravdu řadě jevů a předejít i záškoláctví.

Kyriacou (2005, s. 58, 59) s odvoláním na Heyneho a Rollingse se domnívá, že k vyřešení nebo snížení výskytu záškoláctví, je třeba začít od problémů, které mají s tímto spojitost a právě ony mohou být příčinou prvních absencí. Žák musí být stále ubezpečován, ze strany rodiny i školy, že obavy z ní nejsou opodstatněné. Rodiče musí děti podporovat a při prvních známkách úzkosti, problém pojmenovat a následně se pokusit tento aspekt odstranit.

Chtěli bychom zde podtrhnout coby prevenci záškoláctví učitelovu podporu žáka při studijních potížích. Učitel (zpravidla třídní) se nemá ubírat cestou kritiky dítěte a zdůrazněním nedostatků v chápání učiva bez hledání nápravy samotné. Vždy mu musí jít o vyřešení problému. Dobrý kantor apeluje na rodiče s převzetím spoluzodpovědnosti. Nabízí dítěti přes rodiče různé formy doučování a vstřebávání těžké látky, a zejména chválí a vyzdvihne u žáka každou, byť částečnou míru zlepšení. V jistém bodě navazuje na tento díl prevence též pěstování a upevňování silných stránek školáka, podporování dítěte v oblíbených předmětech. Tady se často rodí zdravé sebevědomí a vstřícný vztah ke škole u slabších nebo problémových žáků.

Prevence záškoláctví je nastíněna v Metodickém pokynu MŠMT č. j.: 10 194/2002-14. „k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví“. Prevence ze strany školy zahrnuje seznámení žáků se školním řádem. Pravidelné zaznamenávání docházky eviduje třídní učitel a souhrnnou evidenci vede škola.

Součástí prevence je:

- pravidelné zpracovávání dokumentace o absenci žáků,
- součinnost se zákonnými zástupci,
- analýza příčin záškoláctví žáků včetně přijetí příslušných opatření,
- výchovné pohovory s žáky,
- spolupráce se školním psychologem a institucemi pedagogicko-psychologického poradenství,
- konání výchovných komisí ve škole
- spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí apod.

Prevence ze strany školy:

- Stanovení plánu a koordinace,
- zmapování a navázání spolupráce se školskými poradenskými zařízeními, s poskytovateli sociálních služeb
- informování žáků a rodičů,
- kontakt učitele s žáky,
- práce s kolektivem,
- semináře, aktivity, přednášky,
- spolupráce a komunikace školských osob.

Třídní učitel má děti víceméně znát a má se o ně zajímat i nad rámec nedeklarované sumy profesních úkolů. Stejně jako dříve i dnes se najde spousta učitelů, kteří s kolektivem dětí „žijí“, dosah jejich vedení a motivací zahrnuje žáky slabé i ty výjimečné. Dnes je na vše času méně. Jsou i učitelé, co si přibrali druhé zaměstnání, jsou kantoři s dvacetiletou praxí dočista vystřízlivělí, vzdálení již od pramene poslání učitele. Je proto „šťěstí v neštěstí“, když je třídní učitel, ten živící své ideály, smysluplnost své práce, navíc češtinář nebo matematik, tedy má ve „své“ třídě velký počet hodin. Ten čas s dětmi je k nezaplacení a dobrý, správný učitel je dětské jmění. V životě někdejších dětí bude jmění dále zhodnoceno, na učitele budou vzpomínat. To je zákonitost.

4.4 Řešení záškoláctví

Znovu musíme zmínit ideální pedagogické východisko pro řešení záškoláctví, kterým je totožný vztah k problému, stejný jazyk, společná cesta k nápravě ze strany rodiny a školy. Většinou na problém upozorní škola, ale jistě jsou i případy „citlivých maminek“ či „přísných otců“, které odhalení uspíší a záškoláctví by rádi podchytili v zárodku. Nejedna maminka v případě záškolácké recidivy zkouší přes vzdělávací ústav celou řadu možností. A popravdě si nedovedu představit, že by se škola právě teď chovala laxně a rodiče v rámci možností, lépe však ještě „nad plán“, nepodpořila. Zájem rodiny je tedy zásadní a psaní smyšlených omluvenek dítěti jen škodí a problém záškoláctví zhoršuje.

Podle Ficové je nutné zasáhnout, pokud mají žáci pocit, že vzdělání nemá smysl a proto nemusí chodit do školy. Společnost, která je zodpovědná, se musí všemi dostupnými prostředky snažit, aby se žáci se slabšími studijními výsledky neocitli mimo zájem společnosti. (2011, s. 9)

Jak uvádí Čubírková, není vůbec jednoduché záškoláctví dítěte odhalit. Mnohdy jsou rodiče odkázáni na oznámení ze školy. Když už to ale rodič zjistí, měl by si s dítětem popovídat o tom, co ho k záškoláctví vede. Pokud si rodič není jistý, jak v takovém případě postupovat, měl by se poradit s výchovným poradcem nebo v pedagogicko-psychologické poradně. Postoj, který k problému zaujme, musí vycházet a odvíjet se od konkrétního důvodu tohoto činu. Velmi důležitá je v tomto případě správná motivace k návratu do školy. Neměli by jen pasivně čekat, až se situace vyřeší, ale aktivně spolupracovat se školou. A v neposlední řadě je velmi důležitá jednotnost ve výchovných praktikách. (2009, s. 31)

Pedagog by v záškoláctví neměl spatřovat komplikaci své práce. Měl by umět nahlédnout pod povrch a vidět žákovo volání o pomoc. Dítě není schopné adekvátně řešit své problémy. Jeho chování je vždy odrazem jeho psychického stavu. Učitel by se měl snažit odhalit příčiny žákova nestandardního chování a snažit se je odstranit nebo alespoň zmírnit. Vždy je nutné přistupovat citlivě a individuálně. Například oběti šikany často volí záškoláctví, aby se vyhnuly kontaktu s agresorem. Tady je

velmi snadné ublížit oběti. Pokud se na škole objevuje záškoláctví ve větší míře, je to signál, že působení pedagogů není zcela v pořádku. (Martínek, 2009, s. 101)

Jak je vymezeno v Metodickém pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. j.: 10 194/2002-14. „k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví“, za omlouvání absence nezletilého žáka je zodpovědný zákonný zástupce. Přesáhne-li jeho nepřítomnost ve škole tři dny, může učitel požadovat potvrzení od ošetřujícího lékaře. Ve zcela výjimečných případech i po dobu kratší nepřítomnosti. Školy jsou v souladu se Zákonem č. 359/1999 Sb. § 10 odst. 4, o sociálně-právní ochraně dětí povinni, oznamovat orgánu sociálně-právní ochrany dětí skutečnosti nasvědčující tomu, že se v konkrétních případech jedná o děti, na něž se sociálně-právní ochrana zaměřuje.

Pokud neomluvená nepřítomnost dosáhne součtu 10 vyučovacích hodin, řeší třídní učitel se zákonným zástupcem žáka důvod těchto absencí a vhodný způsob omlouvání. Upozorní ho na povinnost zákonného zástupce, seznámí s možnými důsledky a nakonec provede zápis o způsobu nápravy.

Ředitel školy může v zájmu zjištění pravé příčiny záškoláctví žáka a jejího odstranění požádat o spolupráci odborníky z oblasti pedagogicko-psychologického poradenství.

Nad 10 neomluvených hodin svolává ředitel školní výchovnou komisi doporučeným dopisem a provádí zápis z jednání.

Úlohou školy je zjišťovat možné příčiny záškoláctví a jednat s rodiči o postupu k nastolení žádoucího stavu. (Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. j.: 10 194/2002-14. „k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví“)

Pokud se i přesto nedaří řešení – předání jinému orgánu (obec, OSPOD, policie):

- poskytnout zprávu s popisem,
- záznam o opatřeních školy k řešení výchovného problému žáka,
- prokázání využití všech prostředků školy.

Nejdůležitější pro snížení nebo potlačení tohoto patologického jevu je podle Martínka otevřená a vstřícná komunikace mezi žáky a učiteli. V současné škole, kde se všechno řeší ve velkém spěchu, kde jsou zahlceni množstvím jiných povinností, na tento typ komunikace už mnoho času nezbyvá. Proto se stává, že přehlídnu první signály volání o pomoc. Samostatnou kapitolou ve školách jsou výchovní poradci. Je otázkou je-li možné se k dětem přiblížit natolik, aby se jim otevřely a řešily s nimi své problémy. Bezmocní jsou někdy bohužel i samotní rodiče. Proto je dle mého názoru velmi důležitá spolupráce rodičů a školy.

Mnohdy se záškoláctví neřeší v zárodku, ale až když je zameškaný počet hodin alarmující a je třeba hlásit problém na odbor sociálních věcí. (2009, s. 101, 102)

Skutečně by problém záškoláctví neměl dospět do stadia, kdy má dítě zameškáno již velké množství neomluvených hodin, kdy problém už „přerůstá přes hlavu“. Rodiče nesmějí být alibističtí a škola musí vyvinout krajní úsilí o pohotovost a obsáhlé řešení problému. Úloha třídního učitele zavazuje, ale jakýkoli pozitivní posun, i dílčí úspěch, vše dobré se učiteli vrátí

4.5 Role rodiny

Rodiče by nikdy neměli přestat podporovat rozvoj svého dítěte, a nejen oficiálně školní, ale neméně ten mimoškolní. Dítě „i před problémem, mezi problémy a po problémech“ posilovat v jeho zálibách a motivovat ke smysluplnému trávení volného času. Budou-li ale naopak potomka přetěžovat a promítat do něj plnění vlastních padlých ambicí, přijdou jiné problémy. Vzácným jevem nejsou žáci „zavalení“ tenisem, angličtinou a další mimoškolní aktivitou, kteří ve škole náhle selhávají a přicházejí první výchovné i jiné problémy.

„Rodina je považována za nejdůležitější sociální skupinu, ve které člověk žije. Dochází v ní k uspokojování fyzických, psychických a sociálních potřeb. Formuje každého jedince v průběhu jeho vývoje a je zásadním nositelem jeho budoucích společenských rolí a identity obecně. Poskytuje nám prostor k seberealizaci. Získáváme v ní první zkušenosti a vzorce chování. Proto může být i zdrojem psychických problémů a následných sociálně patologických jevů.“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 140)

Rodič zná dítě nejlépe, a proto by v situaci, kdy se projeví u dítěte první příznaky záškoláctví, měl být o krok dopředu. Tam kde si neví rady, by měl vyhledat odbornou pomoc. Problémy ve škole se mnohdy dají vyřešit kvalitním trávením volného

času. Vždy je důležité nahradit odsouzení důvěrou a porozuměním. (Krontorádová, 2002)

Rodiče by děti měli podporovat a umožnit jim rozvoj jejich zájmů, nadání a schopností, ale nepromítat si do nich své nesplněné touhy a neklást na ně nároky, které nedokážou splnit. Důležití jsou pro děti dobří přátelé, kvalitní zájmy a záliby. Rodiče by měli znát názory, přání a pocity svých dětí, najít si čas je vyslechnout a zajistit přiměřený dohled nad jejich zálibami. (Nešpor, 2001, s. 40, 41)

Rodič by měl potomkovi vštěpovat správné stereotypy, učit lásce, citu a pravidlům. Učit ho povinnostem, návykům a určitým zákonům (vina a trest, silnější chrání slabšího, nejdřív práce, pak zábava aj.). Pokud rodič svůj volný čas prioritně dává dítěti a snaží se mu předat ze sebe to nejlepší, vytváří tím kulturní rodinné prostředí. Harmonizuje vývoj mladé lidské individuality a rapidně snižuje dosah budoucích nástrah, mylných modelů chování a falešných názorů na mladého člověka. Věnuje-li rodič dítěti upřímnou lásku, zájem a čas, snaží-li se mu předávat znalosti a učit ho i na svých chybách, chránit, ale i přiměřeně a rozumně trestat, vytváří tak pozitivní rodinné prostředí a „rovná dítěti záda na čestnou cestu životem“.

4.6 Role učitele

Je vždy mnohem méně problémů, když má dítě chápavého učitele, který má svou práci rád a snaží se své žáky poznat, a když dítě nalézá porozumění a jisté motivační prvky v rodinném prostředí. Učitelé na základní škole musejí mít ve zvýšené patrnosti, že tento typ školy doslova volá po dennodenní práci výchovné, že je a bude spousta zastávek a křižovatek, kdy jde jeho obor a didaktika mírně stranou, a to ve prospěch nápravy chování žáka, pomoci dítěti a pomoci společenství nás všech. Učitel nesmí litovat svého času a nesmí brát povolání jako rutinu.

Učitel by měl vidět v záškoláctví aktuální psychický stav dítěte a hlavně jeho osobní problémy, které samo neumí úspěšně řešit. Učitel může dítěti pomoci tyto příčiny vyřešit nebo alespoň zmírnit, zbavit ho strachu, který mívá různé příčiny. Důležitá je vzájemná tolerance a otevřená komunikace. (Čubírková, 2009, s. 31)

Při prvním výskytu záškoláctví je důležitá reakce třídního učitele. Zbrklá reakce způsobí víc škody než užitku. Přátelsky si promluvit se žákem, případně s celou třídou

a pokusit se najít důvod nechuti dítěte být ve škole. A důležitou roli hraje i včasné upozornění rodičů, kteří o absenci svých dětí většinou nevědí. Někteří záškoláctví jen podceňují a upozornění ze strany školy, mohou brát jako tiché varování a vyzvání k zaujetí správného postoje k celému problému.

K základním předpokladům dobrého učitele patří schopnost motivovat žáky. Učitel pěstuje v dětech zájem o konkrétní hodinu a o svůj předmět. Dobrý učitel neustává se svým vzděláváním se v oboru převzetím diplomu či po letech praxe, jeho disciplína ho stále zajímá a inspiruje. Nemá potíže v dětech jejich vztah ne k předmětu, ale ke škole samé rozvíjet. Umí podchytit i slabší žáky a ti talentovaní, ti pod jeho vedením neustrnou. Nešetří na dětech časem a dobrou radou, pěstuje ve třídě přátelské a otevřené prostředí. Právě to u dětí vyvolá pozitivní vztah ke škole.

Učitelům může významně napomáhat i školní řád, pakliže lépe upraví pravidla a nároky školní docházky. Měl by přesně vymezit případné postihy za záškoláctví. O tom by mohl pak děti informovat sám třídní učitel. Možná stojí za zvážení určité, ač možná delší, pasáže vložit do žákovské knížky. Ta list navíc jistě unese, a přitom takto vložená pravidla, a černé na bílém i sankce, budou na očích a v povědomí dětí i rodičů.

V tomto ohledu je důležitá role třídního učitele, jehož posláním je motivovat ke vzdělávání všechny žáky, slabší studenty nevyjímaje. Dalším faktorem působícím jako prevence proti neplnění povinné školní docházky je důslednost ze strany rodičů. Ti by měli poctivě kontrolovat a dohlížet na přípravu žáka do vyučovacích hodin a jeho docházku do školy. Ruku v ruce s rodiči by měli být pozorní a důslední i učitelé. Důležitou roli hraje také školní řád, který musí upravovat patřičná pravidla a nároky ohledně školní docházky. Také by měl přesně uvádět případné postihy za záškoláctví a děti by měl s tímto seznámit jejich třídní učitel. Motivace je také velice zásadním prvkem při plnění školní docházky, poněvadž pouze přátelské a otevřené prostředí vyvolá v dítěti pozitivní vztah ke škole.

4.7 Důsledky záškoláctví

Záškoláctví s sebou nese řadu varování pro budoucí vývoj mladého člověka, mnoho potenciálních zlých důsledků. Jistě mezi námi byly, jsou a budou děti, které, i když

se pustily „za školu“ opakovaně, přesto se jejich osobnostní vývoj a vstup do života, seberealizace a přizpůsobení se „normálu“ nijak významně nehatí a nehrotí.

Důsledkem záškoláctví jsou často špatné studijní výsledky žáků, kdy nezanedbatelné procento školu ani nedokončí. U těchto dětí dále vyvstává další problém v podobě horšího uplatnění v životě a mnohdy i kriminální činnost. To, jak často se se záškoláctvím setkáváme, je ukazatel toho, jak v dané společnosti funguje vzdělávací systém. (Kyriacou, 2005, s. 44)

Někdejší nezáměr učitelů či třeba špatné rodinné zázemí, někdy jen chorobná bezstarostnost, problematičnost školáka, to bývají oni hybatelé patologického, nežádoucího záškoláctví, nikoliv „doba nebo svět“.

Záškoláctvím se netýká jen žáka samotného, který se ho dopouští, ale trpí jím i celá společnost. Důsledkem jsou špatné studijní výsledky a následně horší uplatnění v životě a někdy i kriminální činnost. Záškoláctví může fungovat jako indikátor správné funkce vzdělávacího systému. (Ficová, 2011, s. 9)

Žáci záškoláci mnohdy dobrovolně opouštějí stereotyp pracovních návyků a psaných i nepsaných pravidel a jdou vstříc vlastní lenosti, jistému typu anarchie a vzpoury. Chtějí poznat partu, která nenudí, naopak hýří nápady. Žel bohu naučí mladého člověka „v situaci již tak na hraně“ převážně neřestem, zlozvykům a závislostem.

Na závěr chci uvést možný důsledek záškoláctví vzniklý už při jeho zrodu. Už i menší děti vyplňují nudu „za školou“ tím, že surfují po sociálních sítích, čímž jsou bohužel velmi často štvanou kořistí mnoha dospělých. Dospělých či dospívajících, kteří jsou narušeni tu psychicky nebo morálně, jiní v rovině sexuální. Tito jsou samozřejmě dětem nesmírně nebezpeční. Mohou děti svádět k násilnickým i rasistickým hnutím, umeteny jsou cesty nájezdům náboženských sekt. Pokud se dítě setká s někým takto narušeným, hrozí mu vážná újma na zdraví, na duševní rovnováze, dalším citovém vývoji.

Někomu pomůže na prahu dospělosti setkání s „důležitým“ člověkem, jinému přece jen až „sražení na kolena“. Na rozdíl od těchto případů „happy endu“ přibývá lidí ztracených v sobě a vlečených okolnostmi, jež někdy bývají nemilosrdné. Nesprávný školní základ se ubírá dál a odhalí slabocha bez názoru, bez cíle, s neláskou k životu a vlastně k lidem, se ztrátou empatie, budoucnosti, hodnot. A někdo jen neví, kam se

obrátit o radu a o pomoc, někdo už nevěří lidem, a oni mu už také novou šanci nebudou nabízet donekonečna.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Záškoláctví představuje závažný problém, proto je nutné se tomuto tématu věnovat z různých úhlů pohledů. Bakalářská práce se zaměřuje na žáky druhého stupně základní školy. Zahrnuje děti, které mají nějakou zkušenost se záškoláctvím, ale i ty, jež se s neodůvodněnou vlastní absencí doposud nesetkaly. Pro porovnání vývoje záškoláctví na základních školách byli osloveni žáci plnící povinnou školní docházku dnes a druhou skupinou respondentů byli ti, kteří školu navštěvovali přibližně před 25 ti lety. Hlavním cílem této práce je objasnit faktory vedoucí k „chození za školu“. Práce se snaží nalézt odpověď na otázky: Jakou změnou prošlo záškoláctví od roku 1989? Jak se změnily příčiny, četnost záškoláctví a prevence neopodstatněné absence? Změnil se také přístup rodičů, pedagogů, ale i dětí samotných?

5.1 Nástroje šetření

Pro účely bakalářské práce byl použit kvantitativní výzkum pomocí dotazníkového šetření. Dotazník byl vybrán jako vhodný pro zachování anonymity dotazovaných respondentů a získání velkého množství dat v poměrně krátkém čase. Pomocí něho je možné interpretovat a analyzovat názory žáků na záškoláctví.

5.2 Cíl výzkumu

Cílem bakalářské práce je analyzovat problémy záškoláctví na druhém stupni základní školy, provést komparaci, jak se změnily za 25 let příčiny, četnost a prevence záškoláctví, jak se změnil přístup pedagogů, rodičů i samotných žáků, s jakou důsledností učitelé záškoláctví odhalují a následně řeší, zda rodiče spolupracují se školou a snaží se záškoláctví zamezit nebo neodůvodněnou absenci automaticky omlouvat. Vymezíme i důsledky, které záškoláctví přináší, srovnáme studijní výsledky i chování žáků, kteří mají nějakou zkušenost se záškoláctvím a žáků bezproblémových. Porovnáme záškoláky i podle rodinného prostředí, z kterého pochází. Žije-li v úplné rodině, sociálně stabilní, jestli rodiče plně podporují své děti nebo naopak se svým dětem příliš nevěnují. Zajímat nás bude i přístup žáka ke škole a vzdělání vůbec. A v neposlední řadě chceme poukázat na důležitost prevence a zjistit, jak ji vnímají žáci. Je-li dostatečná a účinná. A jak se změnila prevence za posledních 25 let.

5.3 Výzkumné otázky

Změnily se významně důvody k „chození za školu“ před rokem 1989 a v současnosti?

Změnila se od roku 1989 významně četnost neomluvené absence na základní škole?

Existovaly a existují v záškoláctví genderové rozdíly?

Měla a má úplnost rodiny souvislost se záškoláctvím?

Existovala a existuje spojitost záškoláctví se špatnými studijními výsledky?

Změnil se od roku 1989 přístup rodičů k neomluvené absenci dětí? Je dnes více rodičů, kteří dětem neodůvodněnou absenci omlouvají?

Změnila se od roku 1989 důslednost pedagogů řešit neodůvodněné absence?

Jsou děti, které se věnují pravidelně volnočasovým aktivitám, záškoláky méně často?

Změnil se od roku 1989 přístup k prevenci záškoláctví z pohledu žáků? Změnilo se povědomí, na koho se v případě potřeby pomoci obrátit?

5.4 Deskripce výzkumného vzorku

První skupinou respondentů byli žáci plnící školní povinnou docházku před rokem 1989. Dnes jsou to již dospělí lidé mezi čtyřicátým a padesátým rokem věku. Dotazník v elektronické podobě vyplnilo 147 respondentů ve věku 40 – 50 let. Z toho 74,15 % žen a 25,85 % mužů.

Druhou skupinou respondentů byli žáci navštěvující základní školu v současnosti. Oslovila jsem žáky dvou osmých a jedné deváté třídy Základní školy Slovan v Kroměříži a žáky osmé třídy Základní školy Zdounky. Dotazník vyplnilo 48,9 % dívek a 51,1 % chlapců.

5.5 Průběh výzkumu

Pro první skupinu respondentů jsem sestavila dotazník vztahující se k záškoláctví na základní škole s dvaceti dvěma otázkami. Vytvořila jsem ho v elektronické podobě a respondenti ho mohli vyplnit na internetových stránkách VyplnTo.cz. Dotazník vyplnilo 147 respondentů ve věku 40 - 50 let.

Druhou skupinou respondentů byli žáci, kteří právě navštěvují základní školu. Vypracovala jsem pro ně shodný dotazník se stejným počtem i zněním otázek, pouze s tím rozdílem, že jsem zaměnila vykání za tykání a minulý čas za přítomný. Tento jsem po dohodě s ředitelkou ZŠ Slovan předložila osobně v tištěné formě dětem, vysvětlila jim stručně, k čemu bude dotazník použitý a jak jej správně vyplnit. Vyplněný dotazník jsem po přibližně sedmi minutách opět vybrala, čímž jsem zaručila stoprocentní návratnost dotazníků. Stejný postup jsem použila na ZŠ ve Zdounkách. Jsem si vědoma možné odchylky od skutečnosti tím, že ne všichni žáci, přestože dotazník byl anonymní, odpověděli pravdivě.

5.6 Vyhodnocení dotazníků

Data získaná z dotazníků jsme vyhodnotili pomocí tabulek, které jsme pro lepší přehlednost převedli do grafů. Grafy uvádíme v příloze.

Data z vyplněných dotazníků jsme si rozdělili do dvou skupin a to na respondenty navštěvující základní školu před rokem 1989 a ty, jež plní povinnou školní docházku dnes. Obě skupiny jsme dále rozdělili podle intenzity záškoláctví dětí. A to ty, které „za školou“ nikdy nebyly, které „za školou“ byly jen jednou a které chodily „za školu“ opakovaně. Děti, jež byly za školou jedenkrát, jsme z komparace hodnot vyřadili, protože se podle našeho názoru nejedná o záškoláky v daném slova smyslu, ale spíše o děti, které chtěly zkusit něco nového, nepoznaného, zakázaného. Po první zkušenosti byla jejich zvědavost ukojena a děti se zařadily do řad „nezáškoláků“. Porovnávali jsme tedy data dvou zbylých skupin a to záškoláků a „nezáškoláků“ před rokem 1989 a dnes z různých hledisek dle stanovených výzkumných otázek.

5.7 Tabulky hodnot odpovědí respondentů, kteří nevykazují známky záškoláctví

Tabulka č. 2 Vyhodnocení otázky č. 3 – úvodní, s odpověďmi všech respondentů

Otázka	Odpověď	Před rokem 1989		Po roce 1989	
		Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Byl jsi někdy na ZŠ za školou?	Ano, jedenkrát	19	12,93	21	23,30
	Ano, několikrát	35	23,81	7	7,80
	Ne, nikdy	93	63,27	63	68,90

Tato tabulka započítala všechny oslovené respondenty, pro obě období. Od roku 1989 se zvýšil počet dětí, které si chtěly vyzkoušet status záškoláka a byly někdy na ZŠ „za školou“. Jsou to ty, které chtěly vyzkoušet něco nepoznaného a zpět se vrátily mezi děti, vzorně plnící školní docházku. Zvýšení je markantní. Naopak počet těch dětí, které „chodí za školu“ častěji nebo snad i pravidelně, od roku 1989 klesl na třetinu. Takřka stejné zůstalo procento dětí, které za školou nikdy nebyly a vzorně plní školní docházku. Právě tyto děti, které nikdy za školou nebyly, jsme zahrnuli do první skupiny posuzovaných respondentů.

Tabulka č. 3 Vyhodnocení otázky č. 1 - neabsentující respondenti

Otázka	Odpověď	Před rokem 1989		Současnost	
		Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Jakého jsi pohlaví	Žena	71	76	30	48,4
	Muž	22	24	32	51,6

Dotazník ukazuje na záškoláctví (v tomto bodě na odpůrce záškoláctví) u obou pohlaví. Z ženského a mužského vzorku se dají sledovat tendence v záškoláctví pro dané pohlaví. Pro tuto tabulku platí, že před rokem 1989 jsou mezi odpůrci záškoláctví ženy z více než tří čtvrtin, zatímco po tomto časovém předělu je počet těch, co za školou nikdy nebyli, pro muže i ženy téměř totožný. Před rokem 1989 bylo tedy záškoláctví převážně „chlapeckým problémem“. Nyní není pohlaví určující

cí, rizikové skupiny, spouštěče a příčiny záškoláctví, náročný tlak na děti zvenčí, to vše vtahuje dnes do problému dívky a chlapce přibližně stejně.

Tabulka č. 4 Vyhodnocení otázky č. 7 - neabsentující respondenti

		Před rokem 1989		Současnost	
Otázka	Odpověď	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Jaké máš studijní výsledky?	Vyznamenání	67	72	28	45,2
	Prospěl	26	28	34	54,8

Z této tabulky plyne, že se prospěch, a to u žáků, co za školou nebyli, po roce 1989 zhoršil. Před rokem 1989 mělo vyznamenání 72 %, později jen 45 % žáků základních škol. Ze strany odborné veřejnosti a pedagogů všech stupňů škol přichází varování, že neustále klesá úroveň žactva. Nároky učitelů mají klesající tendenci a prospěch dětí se přesto rapidně zhoršuje.

Tabulka č. 5 Vyhodnocení otázky č. 11 - neabsentující respondenti

		Před rokem 1989		Současnost	
Otázka	Odpověď	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Žiješ s oběma rodiči v jedné domácnosti?	S matkou i otcem	82	88,2	52	83,9
	Jen s jedním rodičem	11	11,8	10	16,1

Tato tabulka započítala procento dětí s úplnou, a naopak s neúplnou rodinou. V době předlistopadové se procento dětí s úplnou rodinou blížilo devadesáti procentům, dnes klesá téměř k osmdesáti. Tento odklon ale není nijak dramatický, už se zřetelem k času mnoha změn, k poklesu sociálních, pracovních a hmotných jistot a k svobodnému, tzv. „modernímu“ pohlížení na svět a na život. Srovnatelnost počtu úplných rodin v době minulé a současné je v tomto případě nutno nazírat přes „bezproblémovost“ dětí. Nejsou to záškoláci, jsou z úplných rodin.

Tabulka č. 6 Vyhodnocení otázky č. 9 - neabsentující respondenti

		Před rokem 1989		Současnost	
Otázka	Odpověď	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Máš ve třídě dobrého kamaráda?	Ano	84	90,3	48	77,4
	Ne	9	9,7	14	22,6

Také procento dětí, jež měly ve třídě dobrého kamaráda, bývalo vyšší. Nicméně s těmi 77 % u „neproblematických“ dětí nepokleslo nijak povážlivě. Musíme si uvědomit, co s sebou nese „dnešní doba“, jaké signály a nároky na děti klade. Rozhodně rozvíjí jinak a hloub negativní dětské rysy, a to zejména v aspektu materiálním, optikou komerční úspěšnosti. Děti začínají vnímat velké sociální rozdíly mezi sebou již na prvním stupni základní školy. Srovnávají se podle značkového oblečení, společenského postavení rodičů nebo ceny telefonu.

Tabulka č. 7 Vyhodnocení otázky č. 19 – neabsentující respondenti

		Před rokem 1989		Současnost	
Otázka	Odpověď	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Navštěvuješ pravidelně mimoškolní činnost nebo sportovní aktivity?	Ano, jednou týdně	24	25,8	22	35,5
	Ano, několikrát týdně	55	59,1	27	43,5
	Ne, nenavštěvuji	14	15,1	13	21,0

Tabulka zohledňující mimoškolní činnost a sportovní aktivity dětí před rokem 1989 a dnes není ve výsledcích nijak alarmující. Aktivita jednou za týden, se dokonce zvýšila. Pokles cca patnáctiprocentní je u činností vyžadujících více času v týdnu, čímž přibýlo i pasivních žáků, ale jen o 6 %. Problém je v tom, že velký výsek celého toho spektra zaberou dnes „různé sporty“. Děti přece stále sportují - v kroužcích, klubech, oddílech. Sport je aktivita, která přímo nepodporuje nahodilost. Tréninky bývají vět-

šinou několikrát týdně. Tento patnáctiprocentní pokles je hodně na pováženou. Sportují děti méně než před rokem 1989? Není ale příčina u rodičů, tedy důvod ryze ekonomický?

5.8 Tabulky hodnot odpovědí respondentů, kteří opakovaně chodili za školu

Tabulka č. 8 Vyhodnocení otázky č. 3 – úvodní, s odpověďmi všech respondentů

Otázka	Odpověď	Před rokem 1989		Po roce 1989	
		Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Byl jsi někdy na ZŠ za školou?	Ano, jedenkrát	19	12,93	21	23,30
	Ano, několikrát	35	23,81	7	7,80
	Ne, nikdy	93	63,27	63	68,90

Opět vycházíme z odpovědí všech respondentů obou porovnávaných období. A jako druhou komparovanou skupinu ze všech odpovědí, si zvolíme děti, chodící za školu častěji nebo snad i pravidelně. Tato skupina záškoláků od roku 1989 výrazně poklesla, i když stále je toto číslo velmi vysoké.

Tabulka č. 9 Vyhodnocení otázky č. 1 - záškoláci

Otázka	Odpověď	Před rokem 1989		Současnost	
		Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Jakého jsi pohlaví?	Žena	22	62,9	0	0,0
	Muž	13	37,1	7	100

Struktura respondentů-záškoláků je podle pohlaví protichůdná. Zatímco před rokem 1989 bylo více záškoláků mezi dotazovanými dívkami (skoro dvě třetiny), tak pro současnost se nenašel respondent-záškolák ženského pohlaví. Těch sedm, co se nám k opakovanému záškoláctví „přiznali“, byli chlapi. Opět bereme spíš jako ná-

hodu, že se nám podařilo shromáždit odpovědi respondentů, mezi nimiž nebyla žádná dívka.

Tabulka č. 10 Vyhodnocení otázky č. 7 - záškoláci

Otázka	Odpověď	Před rokem 1989		Současnost	
		Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Jaké máš studijní výsledky?	Vyznamenání	22	62,9	0	0,0
	Prospěl	11	31,4	6	85,7
	Neklasifikován	2	5,7	1	14,3

U této tabulky je nutno respektovat odlišnost prospěchu záškoláků a prospěchu těch, co za školou nikdy nebyli (viz výše). Pokud jsme si u odpůrců záškoláctví posteskli, že se po roce 1989 prospěch zhoršil, navíc se snížily nároky kantorů, nyní je to už velmi zlé. Situace před rokem 1989 byla ještě akceptovatelná, zejména procento vyznamenaných je vysoké. Neklasifikované děti byly spíš výjimkou (5,7 %). Ale po 25 letech se problém rozrostl až dramaticky – nikdo z respondentů neměl vyznamenání a velmi vysoké bylo procento dětí neklasifikovaných. Škola dnes není prioritou dětí a středobodem rodičů v kvalitě jejich péče o potomka. Tito rodiče nechávají více méně na dětech, jestli do školy půjdou a na docházce do školy jim vlastně nezáleží.

Tabulka č. 11 - Vyhodnocení otázky č. 9 - záškoláci

Otázka	Odpověď	Před rokem 1989		Současnost	
		Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Máš ve třídě dobrého kamaráda?	Mám dobrého kamaráda	31	88,6	5	71,4
	Nemám ve třídě kamaráda	4	11,4	2	28,6

Situace s dobrým kamarádem u záškoláků byla před rokem 1989 velmi dobrá a dnes je v mnohém srovnatelná. Před rokem 1989 byla u „bezproblémových“ přes 90 % a u záškoláků 88,6 %, což je prakticky totéž. Mírný úbytek kamarádů se vyskytl i po roce 1989. Kamaráda má dnes přes 77 % odpůrců záškoláctví a přes 71 % záškoláků. Zanedbatelný je už tím, že při divokosti dnešní doby (třetíci na sociálních sí-

tích, dostupnost nikotinu, alkoholu, beztrčnost, bezúčelná nuda dne, špatná komunikace v rodině, minimum času rodičů na děti, psychická moc party, nabádání k agresi a zločinu v hudbě aj.) se rekrutují záškoláci mnohdy z narušeného prostředí, nebo si mezi „rebely“ kamarádské vazby hledají, čímž se vyčlení z většinové skupiny. Pro kolektiv třídy opravdu mohou být jiní, ale jsou obdivováni pro svou veselost a bezstarostnost.

Tabulka č. 12 Vyhodnocení otázky č. 11 - záškoláci

		Před rokem 1989		Současnost	
Otázka	Odpověď	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Žiješ s oběma rodiči v jedné domácnosti?	žiješ s oběma rodiči	23	65,7	3	42,9
	Žiješ jen s jedním rodičem	9	25,7	4	57,1
	S prarodiči	3	8,6	0	0,0

Záškoláci mezi respondenty vykazují dva podstatné rozdíly, porovnáme-li období před rokem 1989 a dnes. V prvním období byly prakticky dvě třetiny z úplných rodin, ale právě u záškoláků bylo hodně z nich vychovááno prarodiči. Procento se blíží k deseti. Příčiny takového záškoláctví napadnou snad každého – prarodiče nejsou pro vnuka dostatečnou autoritou. V současnosti jsme takový případ nezaznamenali. Zato u záškoláků rapidně narostl počet těch, kteří jsou z neúplných rodin. 57 % záškoláků uvádí jen jednoho rodiče a právě toto znevýhodněné rodinné prostředí je podhoubí záškoláctví.

Tabulka č. 13 Vyhodnocení otázky č. 5 - záškoláci

		Před rokem 1989		Současnost	
Otázka	Odpověď	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
S kým jsi byl/a za školou?	Sám	15	42,9	3	42,9
	S kamarády	20	57,1	4	57,1

Tady je výsledek naprosto totožný pro záškoláctví před rokem 1989 i po něm. Tedy 57 % dětí se vydalo a vydává za školu s kamarády. Jde asi o vzácnou shodu čísel, přesto se dá vysledovat, že procento záškoláctví ve skupince je vlastně vysoké. Lcdkdo z dospělých a učitelů snad odhadoval, že bude žák jednat na vlastní pěst. Pohnutky tohoto jednání dětí vidím dvě - s kamarády je „větší legrace“, více nápadů na využití záškoláckého volna, větší šance osahat si atraktivní neřest. Za druhé „ví hlav víc ví“ a kamarád může pomoci záškolákovi s ospravedlněním tohoto činu, s omluvou, případně může kamarád kamaráda uklidnit směrem k rodičům a ubezpečit jej, že se mu nic nestane doma, a už vůbec ne ve škole.

Tabulka č. 14 Vyhodnocení otázky č. 4 - záškoláci

Otázka	Odpověď	Před rokem 1989		Současnost	
		Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Proč jsi za školu šel/šla?	Strach z předmětu nebo učitele	4	11,4	0	0,0
	Nemám rád vyučujícího	2	5,7	0	0,0
	Nelíbilo se mi ve škole	3	8,6	0	0,0
	Nudil jsem se	8	22,9	2	28,6
	Nechtělo se mi	15	42,9	3	42,9
	Jiné	3	8,6	2	28,6

Srovnání dvou období záškoláctví vykazuje v důvodech tohoto chování jeden trend stejný, druhý specifický vždy jen pro jedno období, a tento trend je varovný. Bez ohledu na dobu školní docházky dominuje coby důvod záškoláctví „nechtělo se mi“, otázka nudy nebyla a není v popředí. Snad jen „jiných“, tedy speciálních příčin přibylo - variabilitou dětské zábavy v dnešní době, možnostmi svodů. Varovným signálem je v přítomnosti naprostá absence strachu z předmětu a učitele, jisté „nelásky“ k učitelům a lhostejný postoj i ke škole obecně. Děti už nepovažují školu a výuku za stěžejní a názory učitelů za důležité. Záškolákům je dnes škola lhostejná, „neřeší ji“, stejně jako učitelku a vlastně všechny authority.

Tabulka č. 15 Vyhodnocení otázky č. 15 - záškoláci

Otázka	Odpověď	Před rokem 1989		Současnost	
		Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Jak se absence omluvila?	Omluvili mi ji rodiče	10	28,6	3	42,9
	Potvrdil mi ji lékař	5	14,3	0	0,0
	Zfalšoval/a jsem si omluvenku	16	45,7	3	42,9
	Neomluveno	0	0,0	1	14,3
	Nikdy se o ní nedozvěděli	4	11,4	0	0,0

Obě období se vyznačují velkým počtem falšovaných omluvenek, blížícím se až polovině všech případů omlouvání záškoláctví. Dříve se však povedlo i něco zatajit, někdy napomohl lékař. Kamufláž rodiči neskonale zmohutněla až v druhém období. Rodiče více „kryjí“ excesy svého potomka - skoro z poloviny všech případů, což je přímo medvědí služba. Dětem nemusí dodatečně nic omlouvat lékař, někteří si ani nelámou hlavu s omluvenkou a nechají absenci prostě neomluvenou. Vysoké procento neomluvených hodin poukazuje na přístup dnešních dětí k povinnostem a vlastně k životu jako takovému.

Tabulka č. 16 Vyhodnocení otázky č. 12 - záškoláci

Otázka	Odpověď	Před rokem 1989		Současnost	
		Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Věděli rodiče o tvé absenci?	Ano	12	34,3	3	42,9
	Ne	13	37,1	1	14,3
	Nevím	10	28,6	3	42,9

Pro záškoláky před rokem 1989 je statistika vzácně vyrovnaná a promítá se sem i nejistota někdejších dětí ohledně povědomí rodičů o jejich absenci. Dnes je tato dětská nejistota ještě větší. Výrazně se ale i tak zvýšila obeznamenost rodičů se záškoláctvím syna či dcery. Je pak jen na nich, začnou-li na potomka působit vý-

chovně (domluvy a vysvětlování, tresty a zákazy, kontroly a hlídání prospěchu, docházky a školních pomůcek,), nebo půjdou-li cestou zlehčování problému.

Tabulka č. 17 Vyhodnocení otázky č. 16 - záškoláci

		Před rokem 1989		Současnost	
Otázka	Odpověď	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Když se záškoláctví prozradilo, byla učitelova reakce dostatečná?	Ano	4	11,4	0	0,0
	Ne	1	2,9	0	0,0
	Nevím	7	20,0	4	57,1
	Nikdy se neprozradilo	23	65,7	3	42,9

Počet odpovědí kladných „dostatečná učitelova reakce“ a záporných „nedostatečná“ je zanedbatelný pro obě zkoumaná období. Varovným signálem je naproti tomu značný počet případů záškoláctví, jež učitel neodhalil, a to zejména v čase dřívějším. Odpověď „nevím“ má nižší zastoupení u starších ročníků nejspíš proto, že už mají odstup. Děti plnící povinnou docházku nyní, prozatím nemohou stanovisko učitele podrobit jednoznačnému soudu.

Tabulka č. 18 Vyhodnocení otázky č. 20 - záškoláci

		Před rokem 1989		Současnost	
Otázka	Odpověď	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Mluvil s námi učitel o důsledcích záškoláctví? Zúčastnil/a jsem se nějaké přednášky o záškoláctví?	Ano	6	17,1	0	0,0
	Ne	12	34,3	2	28,6
	Nevím	17	48,6	5	71,4

Tato tabulka není ve věci osvěty spojené se záškoláctvím dostatečně vypovídající. Vysoké procento, pro obě zkoumaná období vůbec neví, bylo-li k němu hovořeno o záškoláctví, natož pak varovně a poučně. Před rokem 1989 byla osvěta nízká, ale dle respondentů, byla alespoň nějaká (17,1 %). V současnosti se nenašel ani jediný záškolák, který by znal důsledky a dopady svého jednání. To je „hodně špatně“.

Tabulka č. 19 Vyhodnocení otázky č. 21 - záškoláci

		Před rokem 1989		Současnost	
Otázka	Odpověď	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Jsem dostatečně seznámen s důsledky záškoláctví? Víím jaký měv čeká trest, pokud se ho dopustím	Ano	13	37,1	0	0,0
	Ne	15	42,9	2	28,6
	Nevím	7	20,0	5	71,4

Před rokem 1989 byla znalost a neznalost důsledků záškoláctví mezi dětmi víceméně v rovnováze. Záškoláci doby pozdější už vůbec nevědí, jestli jim důsledky tohoto konání byly, nebo nebyly přiblíženy. U současných záškoláků je alarmující, že dostatečně seznámen není nikdo.

Tabulka č. 20 Vyhodnocení otázky č. 22 - záškoláci

		Před rokem 1989		Současnost	
Otázka	Odpověď	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Pokud mám problém ve škole, víím na koho se obrátit?	Ano	20	57,1	2	28,6
	Ne	15	42,9	5	71,4
	Nevím	0	0,0	0	0,0

Kam se obrátit o radu, to věděli záškoláci mnohem lépe před rokem 1989 nežli nyní. Podle počtu respondentů získaných pro první období, je většina v otázce rady a nápravy školních potíží velmi povzbudivá. V něčem to měl pedagog snazší, děti měly každopádně jiný režim, jiný řád. Nyní děti vlastně nevědí, na koho se obrátit, a chyba může být opět u obou stran. V kantorech přetížených povinnostmi, anebo na straně ležérnosti žáků.

5.9 Tabulky hodnot odpovědí všech respondentů týkající se prevence záškoláctví

Tabulka č. 21 Vyhodnocení otázky č. 20 – odpovědi všech dotazovaných respondentů

Otázka	Odpověď	Před rokem 1989		Současnost	
		Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Mluvil s námi učitel o důsledcích záškoláctví? Zúčastnil jsem se nějaké přednášky o záškoláctví?	Ano	26	17,69	33	36,7
	Ne	77	52,38	30	33,3
	Nevím	44	29,93	27	30

Pro zjištění odpovědi na otázku jestli byla prevence před 25 lety dostatečná, a jaká je situace v současnosti, jsme použili všechny dotazované respondenty, a to jak záškoláky, „nezáškoláky“, tak i ty kteří byly za školou jen jednou.

V otázce prevence, tak jak ji přibližuje tato tabulka, učinilo české školství nepopíratelný pokrok. Zatímco k období před rokem 1989 uvádí nadpoloviční většina všech respondentů, že s nimi o záškoláctví učitel nikdy nehovořil a ani se neúčastnili přednášky na uvedené téma, v současnosti již převažuje míra zasvěcení do problému, alespoň přiblížení důsledků záškoláctví dětem. Plně třetině všech žáků se ale pro obě období blíží ti, kteří si nejsou osvětou jisti, možná jen nedávali pozor na výklad, možná byl tento povrchní a kusý, a tudíž rychle zapomenut.

Tabulka č. 22 Vyhodnocení otázky č. 21 – odpovědi všech dotazovaných respondentů

		Před rokem 1989		Současnost	
Otázka	Odpověď	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Jsem dostatečně seznámen s důsledky záškoláctví? Víím, jaký mě čeká trest, pokud se ho dopustím?	Ano	43	29,25	42	46,7
	Myslím, že ano	63	42,86	36	40
	Ne	41	27,89	12	13,3

Pro obě zkoumané periody musíme kvitovat tento posun v prevenci záškoláctví. Jako dříve, tak i nyní přiznává drtivá většina respondentů, že byla, nebo asi byla dostatečně seznámena s důsledky záškoláctví a s jeho postihem. Perspektivních odpovědí je za rok 1989 72 % a dnes dokonce 86,7 %. To je číslo už „znamenité“. Jedním z jeho předpokladů je vzestup sebevědomí dnešních dětí - „vědí leccos“ o svých právech, na novou dobu s džunglí událostí a novinek se adaptují velice rychle. Řada věcí, kde dospělí vyšli ze své generace neočekávají znalost a aktivní účast dětí, je pro děti naopak maličkost a nemohla jim ani uniknout.

Tabulka č. 23 Vyhodnocení otázky č. 22 – odpovědi všech dotazovaných respondentů

		Před rokem 1989		Současnost	
Otázka	Odpověď	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech	Počet respondentů	Vyjádřeno v procentech
Pokud mám ve škole problém, víím, na koho se můžu obrátit o pomoc?	Ano	87	59,18	60	66,7
	Ne	60	40,82	30	33,3

Pokud mají respondenti, a to za obě zkoumaná období říci, zda vědí, na koho se obrátit se svým školním problémem, přisvědčují většinou, že vědí, a míra souhlasu se pro obě zkoumané periody blíží dvěma třetinám. Přitom trend je navíc vzestupný, stále více dětí se orientuje v mezilidském kontaktu, není bázlivých a s přehnaným odstupem od autorit. Je potřeba zde ale uvést, že nejvíce respondentů by se radilo s kamarádem, méně už s třídním učitelem a jen málo s rodiči. Proto je nadále nutné posilovat zájem a iniciativu, čili prevenci ze strany školy a rodiny.

6 ANALÝZA DAT A VÝSLEDKY VÝZKUMU

Práce se snaží komparací vzorku někdejších či současných žáků porovnat záškoláctví před rokem 1989 a dnes. Vysledovat styčné body a poukázat na rysy nové, mnohdy protichůdné. Tím také naše práce naznačuje nejbližší příští trend ve věci záškoláctví. Podobný „velký třesk“, daný rokem 1989, neočekáváme. Nové problémy budou navazovat (a korigovány budou zpětnou kontrolou a péčí) v mírnějším tempu.

Máme-li hodnotit výsledky dotazníku, chceme množství otázek a odpovědí našich respondentů rozdělit do tří skupin. Zastavit se (pro obě zkoumaná období) u dětí bezproblémových a za druhé učinit závěry pro záškoláky. Nakonec posoudíme vzorek všech dotazovaných respondentů ve věci prevence záškoláctví.

Pro první období kolem roku 1989 se nám podařilo nashromáždit 93 školáků, kteří za školou nikdy nebyli a pro dobu současnou 62 žáků. Zatímco dnes je počet bezproblémových žáků a žaček zcela vyvážený, tak původních 76 % pro bezproblémové dívky (24 % připadá na chlapce) dokládá, že před rokem 1989 můžeme pojmut záškoláctví jako problém „chlapecký“.

Bezproblémové děti měly a mají uspokojivé rodinné zázemí – více než 80 % jich žilo nebo žije s oběma rodiči. Komplikace nelze vidět ani v nápomoci, či naopak v absenci dobrého kamaráda školáků – před rokem 1989 je 90 % dětí majících ve třídě dobrého kamaráda výsledek skvělý a současných 77 % není vzhledem k dnešní úspěchané a chaotické době, plné různých informací, vysokých nároků a napjatých vztahů žádný citelný pokles. Vždyť dnes musí mnohem víc než dřív jednat školák „na vlastní pěst“.

Také u bezproblémových žáků se zhoršil prospěch. Před rokem 1989 bylo procento vyznamenaných skutečně vysoké (72 %), nyní jsou vyznamenaní v mírné menšině. Angažování se dětí v kroužcích a mimoškolní činnosti pokleslo vlastně jen směrem k frekvenci aktivity v rámci týdne. Pohodlnost dětí je příčinou menšinovou, tou větší je ekonomická situace rodin.

Pro prezentaci záškoláků se nám podařilo zajistit odpovědi třiceti pěti respondentů, kteří byli za školou před rokem 1989 a sedmi, co byli „za školou“ dnes. Mezi těmito sedmi jsou jen muži (chlapci), kdežto mezi třiceti pěti záškoláky z doby před „Sametem“ převládají naopak ženy (63 %), což je v rozporu s tehdy udávanými čísly.

U záškoláků pokleslo procento úplných rodin – před rokem 1989 mírně a po roce 1989 pod polovinu zkoumaného vzorku. Před rokem 1989 se vyskytovala u dětí i výchova prarodiči. Zcela srovnatelná s dětmi bezproblémovými jsou u záškoláků čísla o dobrém kamarádu. Velmi se, ale u záškoláků zhoršil prospěch. Před rokem 1989 jich má vyznamenání ještě 63 %, v současnosti již ale žádný z nich. A přibývají záškoláci neklasifikovaní.

Mírná většina všech záškoláků chodila a chodí za školu s kamarádem. Za školu chodili a chodí žáci, „protože se jim do školy nechtělo,“ o něco méně zdůvodňuje záškoláctví „nudou ve škole“. Srovnatelné je v obou časových periodách rodičovské povědomí o záškoláctví potomka – cca polovina „o tom ví“. Ve veliké míře děti stále padělají omluvenky, ale stále více fingoovaných omluvenek za ně píší rodiče.

Vždy bylo významné procento případů záškoláctví, které škola neodhalila, a dnes jejich množství klesá jen mírně. Závěry z dotazů, jestli byl žák seznámen s důsledky záškoláctví a to v dostatečné míře, jsou zrelativizovány vysokou četností odpovědi, že respondent neví – nejasné odpovědi převládají. A konečně je zajímavé a současně varovné, že je stále méně záškoláků, kteří dnes vědí, na koho se ve škole obrátit o radu, za kým jít. Tudíž se dnes záškolák škole dále odcizuje.

Pro směrodatná čísla k prevenci záškoláctví jsem se dotazovala širšího spektra respondentů, a sice bez kategorizace záškolák – bezproblémový žák jsem se ptala devadesáti mladých lidí pro dobu současnou a téměř sto padesáti pro čas dřívější. Tento průzkum vydal svědectví, že naprostá většina (skoro dvě třetiny) věděla a ví, na koho se obrátit, má-li „svůj školní“ problém. Zásadní je ale aspekt, že by tito nehledali pomoc u třídního učitele (natož doma), nýbrž u kamarádů.

Žáci obou mapovaných období rovněž uvedli, že jsou o důsledcích záškoláctví vcelku výborně informováni. Ale zatímco dnes je k nim o záškoláctví hovořeno „jak ke komu“, tak před rokem 1989 měli žáci „příležitost“ přímo zřídka. Jasná většina o varování učitele vůbec nevěděla, jenže žila v době, kdy ne vše bylo vysloveno, a přesto bylo kontrolováno dodržování všech regulí, zákazů i nepsaných pravidel.

ZÁVĚR

Záškoláctví žáků základní školy je problém, který existoval již v dobách minulých a kterému současnost naléhavosti neubrala. Naopak, mnohé formy, příčiny a důsledky záškoláctví prošly přelomovým rokem 1989 zrychleným a do širě se ubírajícím vývojem.

Vlivu zvenčí na děti přibylo, mají jiné pohnutky, priority, ale i výmluvy. Rovněž se rozrostlo pole jejich možností, ekonomická diferenciaci i hodnotový žebříček rodin. Posílila sociálně-právní ochrana dítěte. Masivně vzrostl počet dětí nemocných (nejen alergiků, výskyt dětské obezity, nová a další osvobozování z tělocviku), školství věnuje více péče žákům hyperaktivním, dyslektikům a integraci dětí např. s tělesným postižením. Současným dětem vzrostlo sebevědomí a reflexe moderního stylu života, na druhé straně však ztrácejí respekt k autoritám. Nároky na děti v leccem klesají a jinde zase nepřiměřeně stoupají. Od roku 1989 prošel vývoj dětí a možnosti výchovy a vzdělání razantními změnami, jako nikdy dříve.

Záškoláctví je problém celé společnosti a nejen v naší zemi. Ke zlepšení tohoto neutěšeného stavu je třeba zvýšit řádnou kontrolu absence dětí. V tomto se děti příliš neliší od dospělých. Nejistá absence bez následného trestu, plodí pokušení vyučování opakovaně vynechat. Při prvních známkách neopodstatněné absence je třeba bezodkladně a citlivě situaci řešit. Je nutné profesionálním a laskavým přístupem učitele najít příčinu, proč dítě ve škole nechce být. Důležitá je i včasná spolupráce a komunikace školy s rodinou. Bez vzájemného obviňování společně diskutovat a najít nejschůdnější řešení pro dítě i všechny zúčastněné. Žádný rodič si nemůže být jistý, že jemu se toto nemůže stát. I ve fungující úplné rodině může vyvstat tento problém. Častou příčinou záškoláctví může být i špatné klima třídy. Tady vždy záleží na učiteli, jak se k situaci „postaví“. Vždy je potřeba přistupovat k záškolákovi naprosto individuálně a velmi citlivě. Otázkou k diskusi je, nakolik je správné neustále dětem zjednodušovat život a „umetat cestičky“? Z našeho výzkumu je patrné, že toto „umetání“ často děti berou jako slabost dospělých. A doufají, že jim projde zanedbávání povinností, což končí většinou zhoršením studijních výsledků, falšováním omluvek a útěky ze školy.

Z našeho výzkumu dále vyplynulo, že máme velký deficit v prevenci záškoláctví a ještě mnoho jsme dětem v tomto směru dlužni. Je alarmující, že děti v osmých

a devátých třídách ve velké většině neví, na koho se ve škole obrátit o pomoc. A své problémy, když vyvstanou, prohlubují tím, že je konzultují a řeší s kamarády.

Děti jsou naše budoucnost, a proto je důležité stále hledat nové způsoby, jak je, pokud možno, bez úhony přivést až do dospělosti. Jednou z cest může být nekompromisní trvání na dodržování pravidel a povinností. Sledovat z povzdálí, jestli z nich „vznikají“ noví kvalitní jedinci a pokud je potřeba, zrodu se aktivně účastnit.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ANTIER, E. Agresivita dětí. Praha: Portál, 2004. 101 s. ISBN 80-7178-808-2.
- [2] ČAPEK, R. Odměny a tresty ve školní praxi. Praha: Grada, 2008. 160 s. ISBN 978-802-4717-180.
- [3] FICOVÁ, L. Záškoláctvo ako problém súčasnej základnej školy. Bratislava: OZ V4, 2011. 101 s. ISBN 978-80-89443-06-2.
- [4] FISCHER, S., ŠKODA, J. Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů. Praha: Grada, 2009. 218 s. ISBN 978-802-4727-813.
- [5] HÁDLÍK, J. Dětská psychiatrie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960. 344 s. ISBN neuvedeno.
- [6] CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [7] JEDLIČKA, R., KOŤA, J. Aktuální problémy výchovy: analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998. 169 s. ISBN 80-7184-555-8.
- [8] KLÍMA, P., J. KLÍMA, J. Základy etopedie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, 122 s. ISBN neuvedeno.
- [9] KYRIACOU, Ch. Řešení výchovných problémů. Praha: Portál, 2005. 151 s. ISBN-80-7178-948-3.
- [10] LAZAROVÁ, Bohumíra. První pomoc při řešení výchovných problémů: poradenské minimum pro učitele. Praha: Agentura STROM, 1998. 62 s. ISBN 80-861-0600-4.
- [11] MARTÍNEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agrese, přístupy k agresivnímu chování, šikana. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-802-4723-105.
- [12] NEŠPOR, K. Vaše děti a návykové látky. Praha: Portál, 2001. 157 s. ISBN 80-7178-515-6.
- [13] PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ, Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2013. 400 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

- [14] SOVÁK, M. Defektologický slovník. Praha: SPN/Knižnice speciální pedagogiky, 1978. 474 s. ISBN 80-86022-76-5.
- [15] ŠTÍPEK, J. Sociální příčiny poruch chování obtížně vychovatelné mládeže. Praha: SPN, 1987. 91 s. ISBN 14-137-87.
- [16] TRAIN, A. Nejčastější poruchy chování dětí. Praha: Portál, 2001. 200 s. ISBN 80-7178-503-2.
- [17] VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-717-8802-3.
- [18] VÁGNEROVÁ, M. Psychologie problémového dítěte školního věku. Praha: Karolinum, 2001. 170 s. ISBN 80-7184-488-8.

Seznam článků

- [1] ČUBIRKOVÁ, J. Záškoláctvo – aktuální problém súčasnej školy. 2009. Vychovateľ, 57, 10, 27-31.
- [2] EMMEROVÁ, I. Záškoláctvo ako výchovný problém a možnosti jeho prevencie. 2007. Vychovateľ, 54, 10, 2-4.
- [3] KRONTORÁDOVÁ, A. Nelamte hŕľ nad záškolákem. 2002. Rodina a škola, 3, 9.

Seznam internetových zdrojů

- [1] ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb. ze dne 2. září 2008 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání [online] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>
- [2] DOLEŽALOVÁ, Lada. Děti a mládež s rizikem v chování jako cílová skupina v sociální práci – Záškoláctví [online]. © 2008. [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <http://socialni-prace.webnode.cz/>
- [3] KLIMPL, Petr. Asociální osobnostní rysy: Trojský kůň ambulantní psychoterapie. Psychiatrie po praxi. 5/2004. s. 253 [online]. 2004. [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <http://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2004/05/05.pdf>

- [4] Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování žáků z vyučování a omlouvání, prevenci a postihu záškoláctví ČJ. 10 194/2002-14 [online]. MŠMT – ČR 2002. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicky-pokyn-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-k-jednotnemu-postupu-pri-uvolnovani-a-omlouvani-zaku-z-vyucovani-prevenci-a-postihu-zaskolactvi-predkladaci-zprava-a-text-pokynu>
- [5] NEVORALOVÁ, Monika. Co je prevence. Klinika adiktologie. [online]. 2011. [cit.2015-04-04] Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/en/articles/detail/377/3071/Co-je-prevence>

SEZNAM ZKRATEK

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

DDM – Dům dětí a mládeže

SVP – Středisko výchovné péče

OPD – Oddělení péče o děti

PČR – Policie České republiky

OSPOD – Odbor sociálně právní ochrany dětí

VŠ – Vysoké školy

ZŠ – Základní školy

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 **Záškoláctví jako reakce na školní prostředí, rodinné prostředí a trávení volného času**

Tabulky hodnot odpovědí respondentů, kteří nevykazují známky záškoláctví

Tabulka č. 2 - Vyhodnocení otázky č. 3 - neabsentující respondenti

Tabulka č. 3 - Vyhodnocení otázky č. 1 - neabsentující respondenti

Tabulka č. 4 - Vyhodnocení otázky č. 7 - neabsentující respondenti

Tabulka č. 5 - Vyhodnocení otázky č. 11 - neabsentující respondenti

Tabulka č. 6 - Vyhodnocení otázky č. 9 - neabsentující respondenti

Tabulka č. 7 - Vyhodnocení otázky č. 19 - neabsentující respondenti

Tabulky hodnot odpovědí respondentů opakovaného záškoláctví

Tabulka č. 8 - Vyhodnocení otázky č. 3 - záškoláci

Tabulka č. 9 - Vyhodnocení otázky č. 1 - záškoláci

Tabulka č. 10 - Vyhodnocení otázky č. 7 - záškoláci

Tabulka č. 11 - Vyhodnocení otázky č. 9 - záškoláci

Tabulka č. 12 - Vyhodnocení otázky č. 11 - záškoláci

Tabulka č. 13 - Vyhodnocení otázky č. 5 - záškoláci

Tabulka č. 14 - Vyhodnocení otázky č. 4 - záškoláci

Tabulka č. 15 - Vyhodnocení otázky č. 15 - záškoláci

Tabulka č. 16 - Vyhodnocení otázky č. 12 - záškoláci

Tabulka č. 17 - Vyhodnocení otázky č. 16 - záškoláci

Tabulka č. 18 - Vyhodnocení otázky č. 20 - záškoláci

Tabulka č. 19 - Vyhodnocení otázky č. 21 - záškoláci

Tabulka č. 20 - Vyhodnocení otázky č. 22 – záškoláci

Tabulky hodnot všech respondentů týkající se prevence záškoláctví

Tabulka č. 21 - Vyhodnocení otázky č. 20 – odpovědi všech dotazovaných respondentů

Tabulka č. 22 - Vyhodnocení otázky č. 21 – odpovědi všech dotazovaných respondentů

Tabulka č. 23 - Vyhodnocení otázky č. 22 – odpovědi všech dotazovaných respondentů

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I - Vzor dotazníku

Příloha P II – Grafické vyhodnocení dotazníku

PŘÍLOHA P I: VZOR DOTAZNÍKU

Dobrý den, jsem studentkou třetího ročníku Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati Zlín obor sociální pedagogika. Chtěla bych vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku. Dotazník bude použit pouze pro mou bakalářskou práci „Prevence záškoláctví na základní škole“ a je anonymní.

Dotazník je určen žákům osmých a devátých tříd navštěvujících základní školu v současnosti a žákům osmých tříd navštěvujících základní školu kolem roku 1989.

Výběr respondentů koresponduje s mým výzkumným cílem.

Děkuji vám za vyplnění tohoto dotazníku,

Trvalová Radka

1. Jakého jsi pohlaví?

- a. Žena
- b. Muž

2. Setkal/a ses na ZŠ se záškoláctvím?

- a. Ano
- b. Ne

3. Byl/a jsi někdy místo vyučování na ZŠ „za školou“?

- a. Ano, jednou
- b. Ano, několikrát
- c. Ne, nikdy

4. Proč jsi „za školou“ šel/šla?

- a. Měl/a jsem strach z učitele nebo z konkrétního předmětu
- b. Nelíbilo se mi ve škole
- c. Nudil/a jsem se
- d. Nechtělo se mi
- e. Nikdy jsem za školou nebyl/a

f. Vlastní odpověď: .....

5. S kým jsi byl/a „za školou“?

- a. Sám
- b. S kamarády
- c. Nikdy jsem „za školou“ nebyl/a
- d. Vlastní odpověď: .....

6. Vynecháváš konkrétní předměty?

- a. Ty, které mi nejdou
- b. Ty, které nejsou důležité
- c. Odpolední vyučování
- d. Nemám rád vyučujícího
- e. Mé záškoláctví nemá žádnou souvislost s předměty
- f. Nikdy jsem za školou nebyl/a
- g. Vlastní odpověď: .....

7. Jaké máš studijní výsledky?

- a. Vyznamenání
- b. Prospěl
- c. Neklasifikován z jednoho a více předmětů

8. Chodíš rád do školy?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Vlastní odpověď: .....

9. Máš ve třídě dobrého kamaráda?

- a. Ano
- b. Ne

10. Máte ve třídě přátelský kolektiv?

a. Ano

b. Ne

11. Žiješ s oběma rodiči v jedné domácnosti?

a. Ano, s matkou i otcem

b. Jen s jedním rodičem

c. S prarodiči

d. Vlastní odpověď: .....

12. Dozvěděli se rodiče o tvé absenci?

a. Ano

b. Ne

c. Nevím

d. Nikdy jsem „za školou“ nebyl/a

13. Jaká byla jejich reakce?

a. Byl jsem potrestán

b. Absenci mi omluvili

c. Nikdy se o ní nedozvěděli

d. Nikdy jsem „za školou“ nebyl/a

e. Vlastní odpověď: .....

14. Jak se rodiče o tvém záškoláctví dozvěděli?

a. Řekl/a jsem jim o ní

b. Řekl jim o ní učitel

c. Nikdy se o ní nedozvěděli

d. Nikdy jsem „za školou“ nebyl/a

e. Vlastní odpověď: .....

15. Jak se absence omluvila?

a. Rodiče mi ji omluvili

- b. Potvrdil mi ji lékař
- c. Zfalšoval/a jsem si omluvenku
- d. Neomluveno
- e. Nikdy se o ní nedozvěděli
- f. Nikdy jsem „za školou“ nebyl/a
- g. Vlastní odpověď: .....

16. Když se záškoláctví prozradilo, byla učitelova reakce dostatečná?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nevím
- d. Nikdy se neprozradilo
- e. Nikdy jsem „za školou“ nebyl/a

17. Myslíš si, že bylo potrestání účinné?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nevím
- d. Nikdy se neprozradilo
- e. Nikdy jsem „za školou“ nebyl/a

18. Ten kdo chodí za školu:

- a. Je nezodpovědný
- b. Nezáleží mu na budoucnosti
- c. Zaslouží si obdiv
- d. Chce na sebe upozornit, má nějaký problém
- e. Vlastní odpověď: .....

19. Navštěvuješ pravidelně kroužek (mimoškolní činnost) nebo sportovní aktivitu?

- a. Ano, jedenkrát týdně
- b. Ano, několikrát týdně
- c. Ne, nenavštěvuji žádnou mimoškolní činnost

20. Mluvil s vámi učitel o důsledcích záškoláctví? Zúčastnil/a ses nějaké přednášky o záškoláctví?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nevím

21. Jsi dostatečně seznámen/a s důsledky záškoláctví? Víš, jaký má záškoláctví dopad, a jaký tě čeká trest, pokud se záškoláctví dopustíš?

- a. Ano
- b. Myslím, že ano
- c. Ne

22. Pokud máš ve škole problém, víš, na koho se můžeš ve škole obrátit?

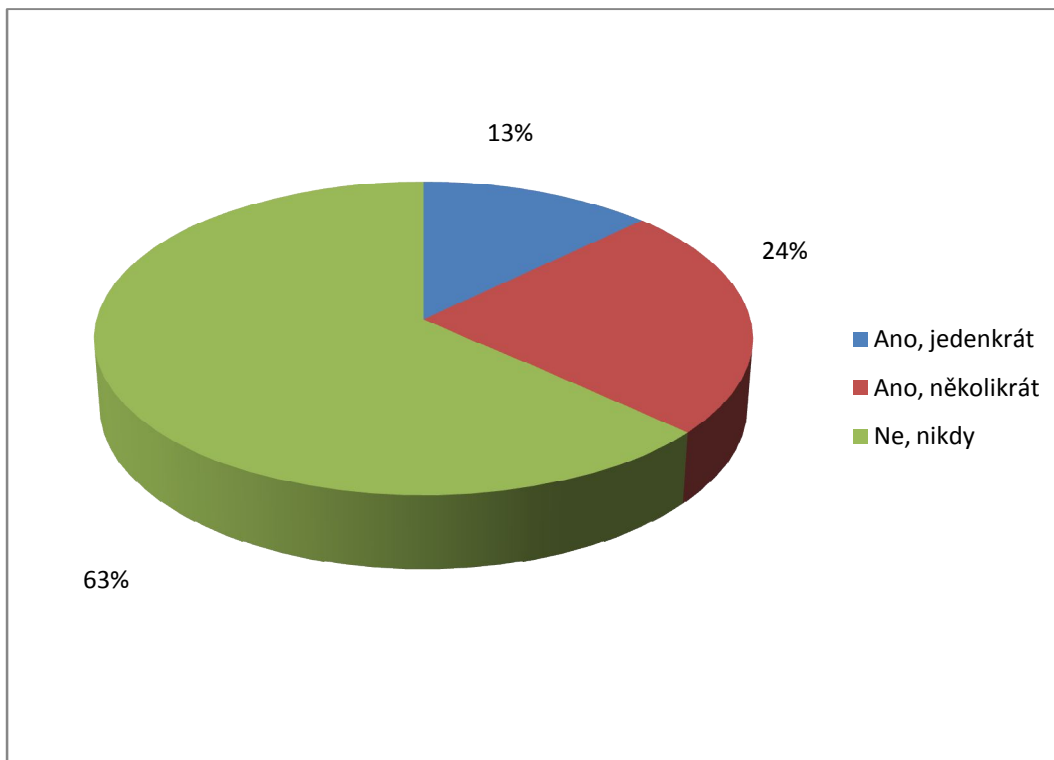
- a. Ano
- b. Ne

Pokud zní odpověď ano, napiš, na koho se obrátíš .....

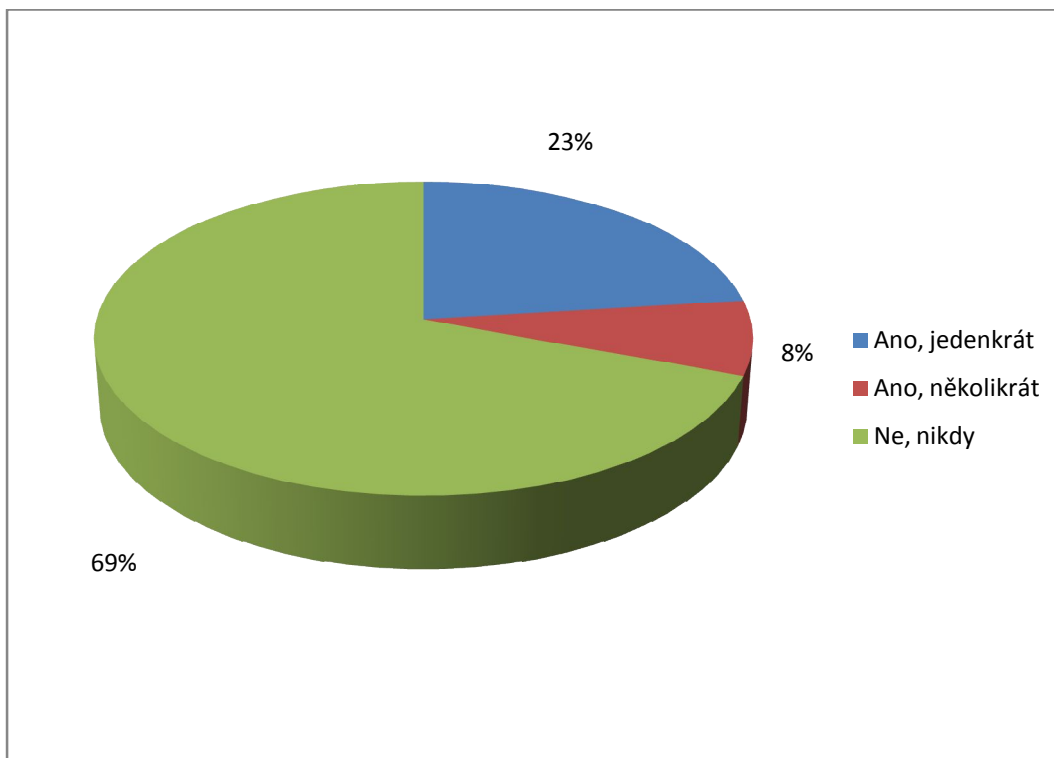
PŘÍLOHA P II: GRAFICKÉ VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ

1. Byl jsi někdy na ZŠ za školou?

Před rokem 1989

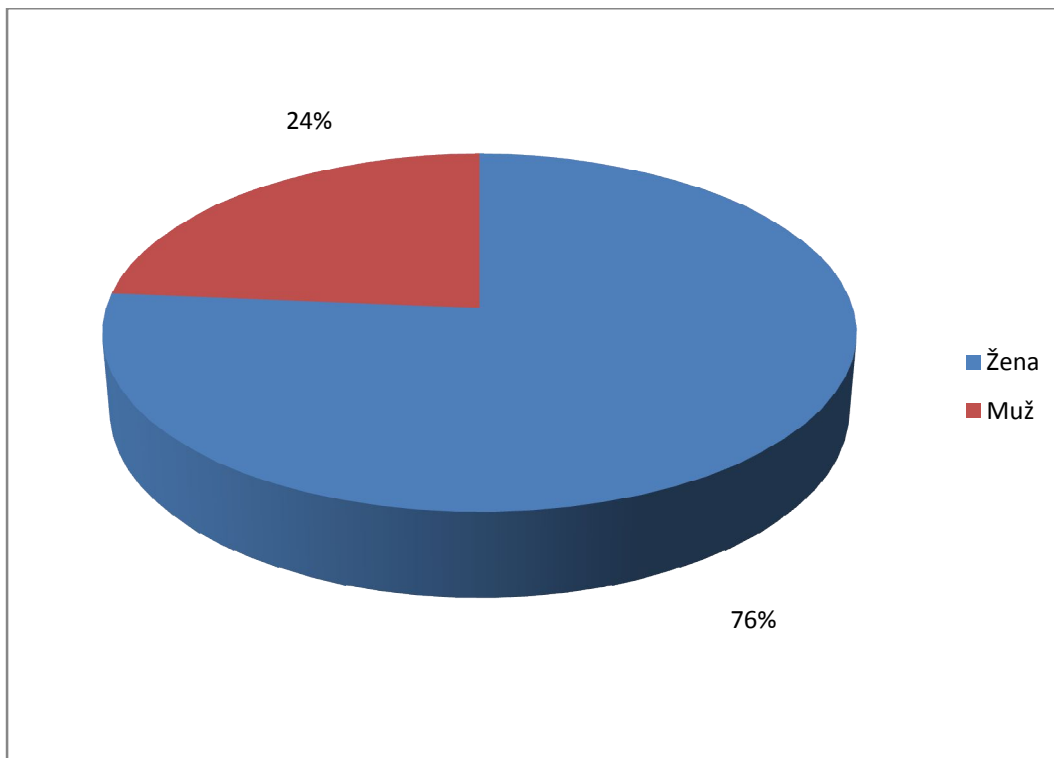
Současnost

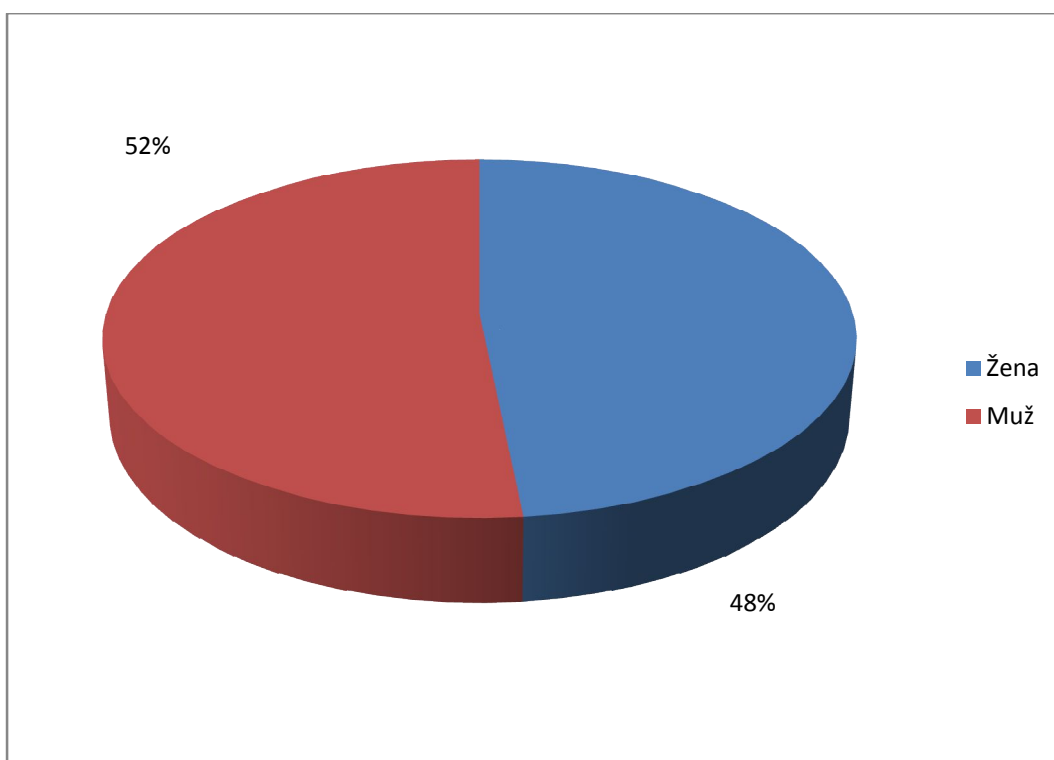
Grafy znázorňující hodnoty odpovědí respondentů, kteří nikdy nebyli „za školou“

2. Jakého jsi pohlaví?

Před rokem 1989

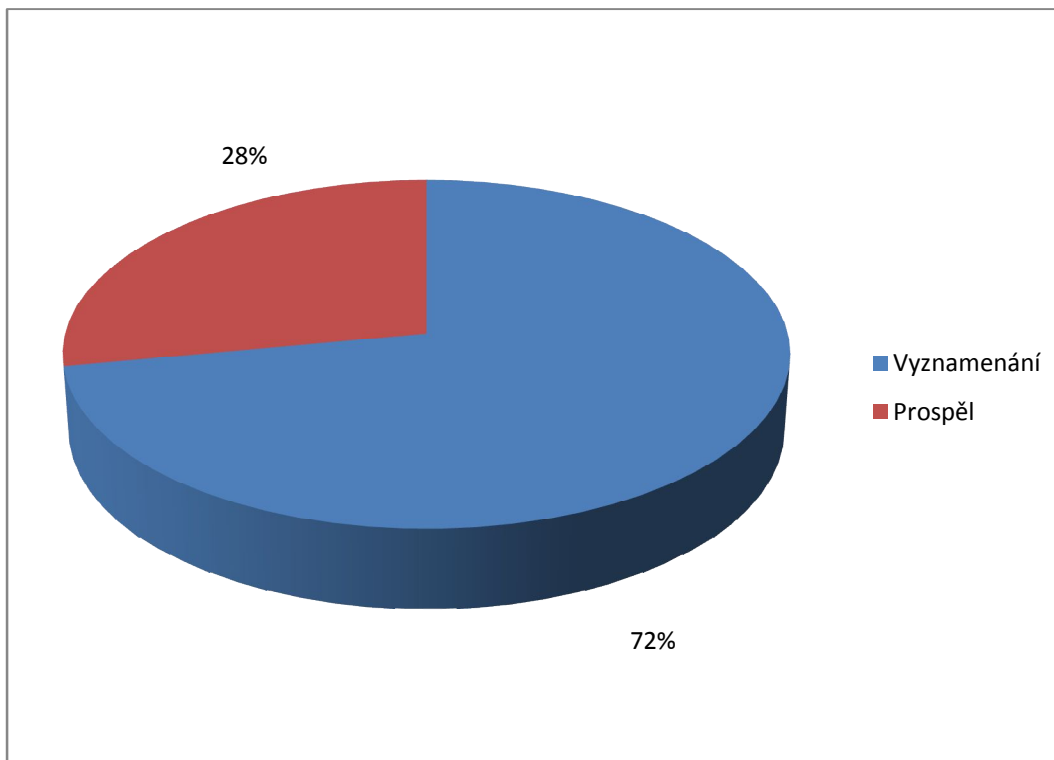
Současnost

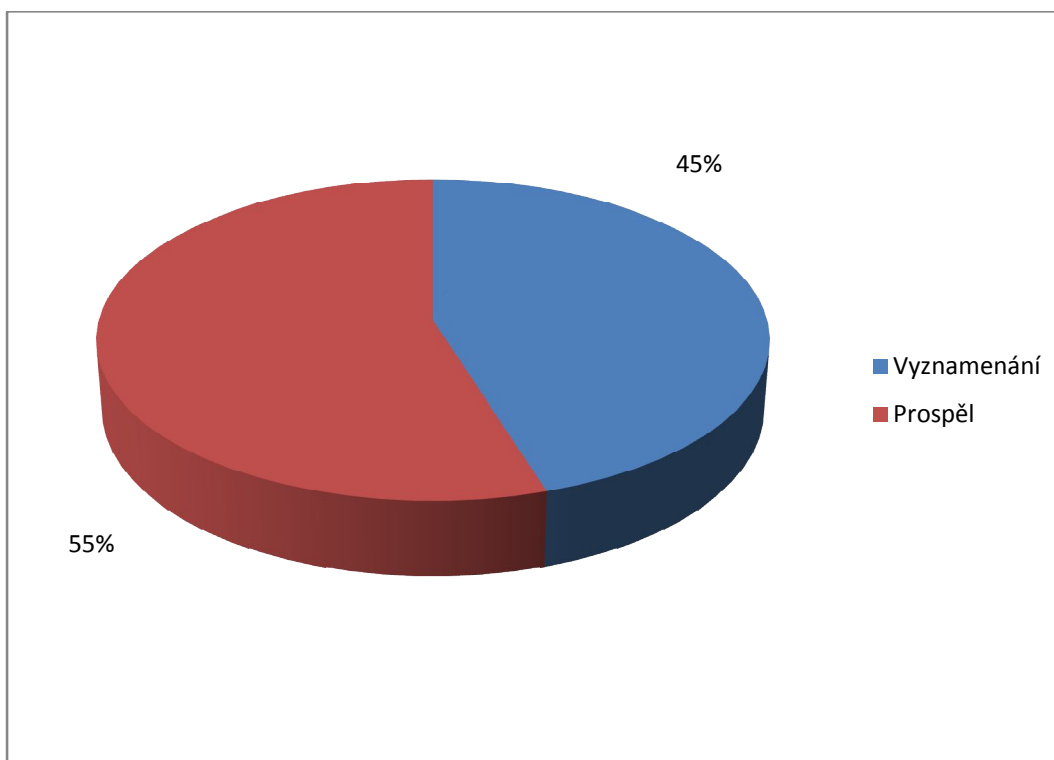
Grafy znázorňující hodnoty odpovědí respondentů, kteří nikdy nebyli „za školou“

3. Jaké máš studijní výsledky?

Před rokem 1989

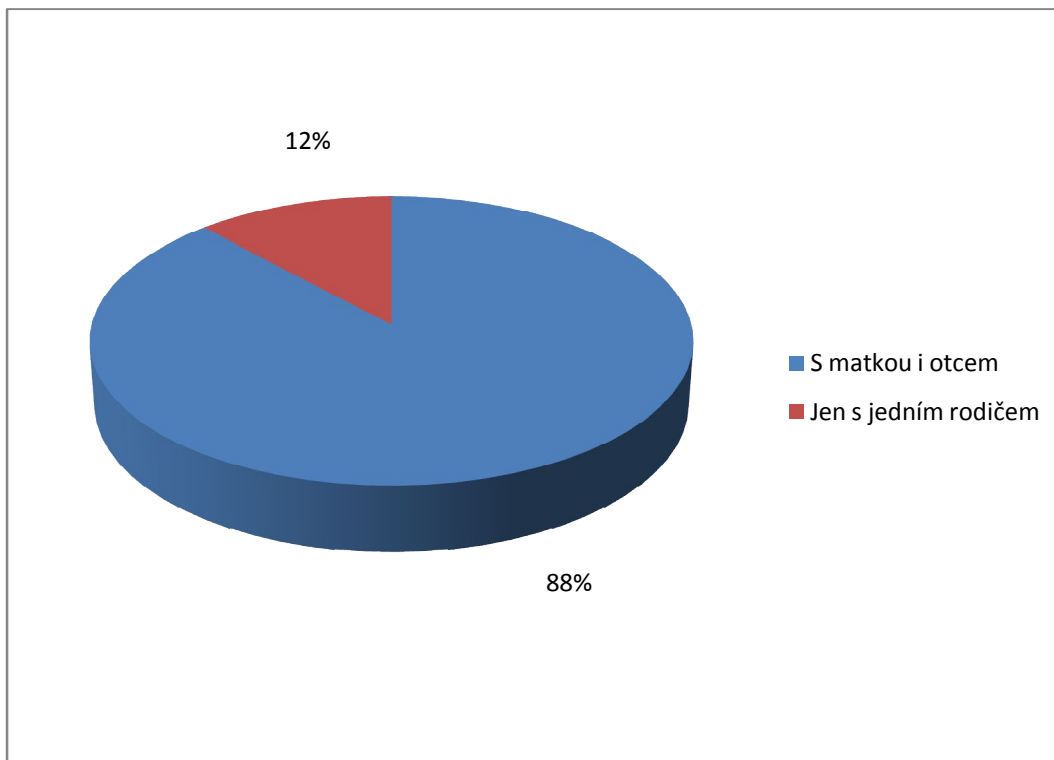
Současnost

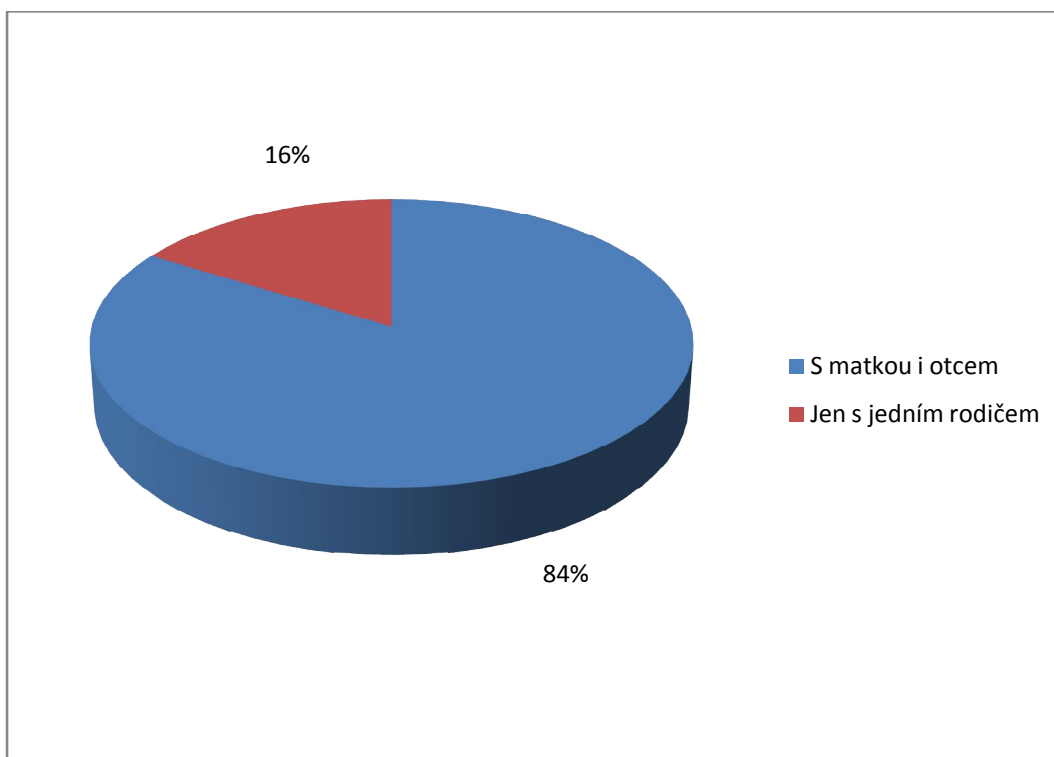
Grafy znázorňující hodnoty odpovědí respondentů, kteří nikdy nebyli „za školou“

4. Žiješ s oběma rodiči v jedné domácnosti?

Před rokem 1989

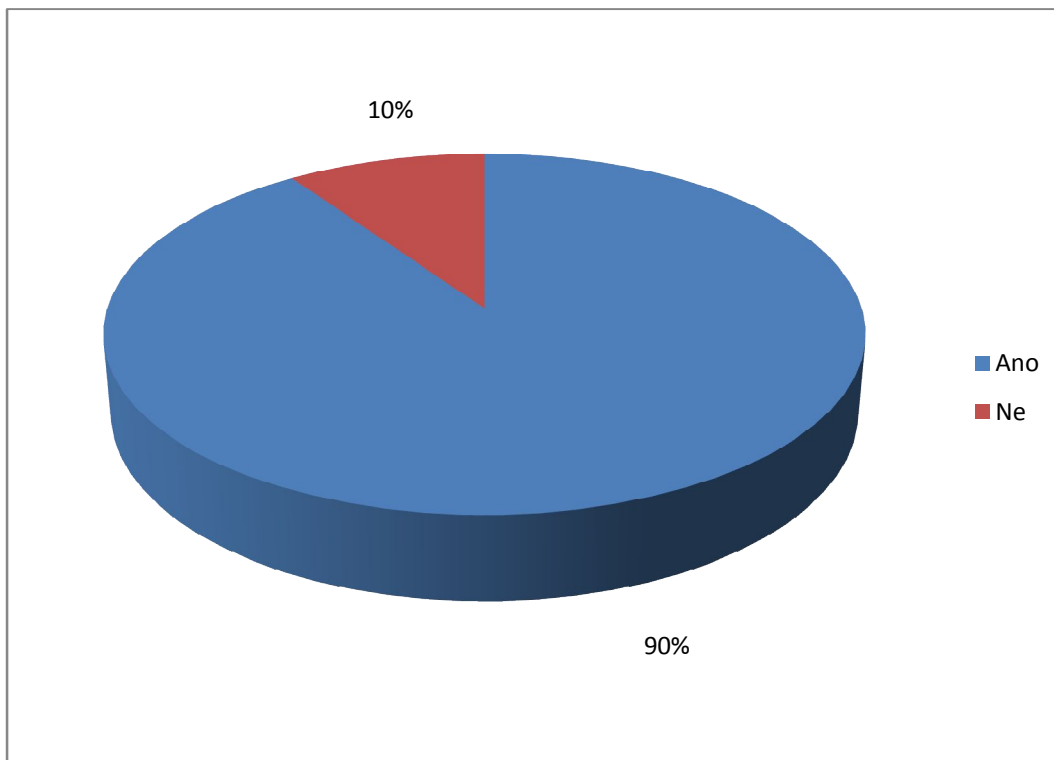
Současnost

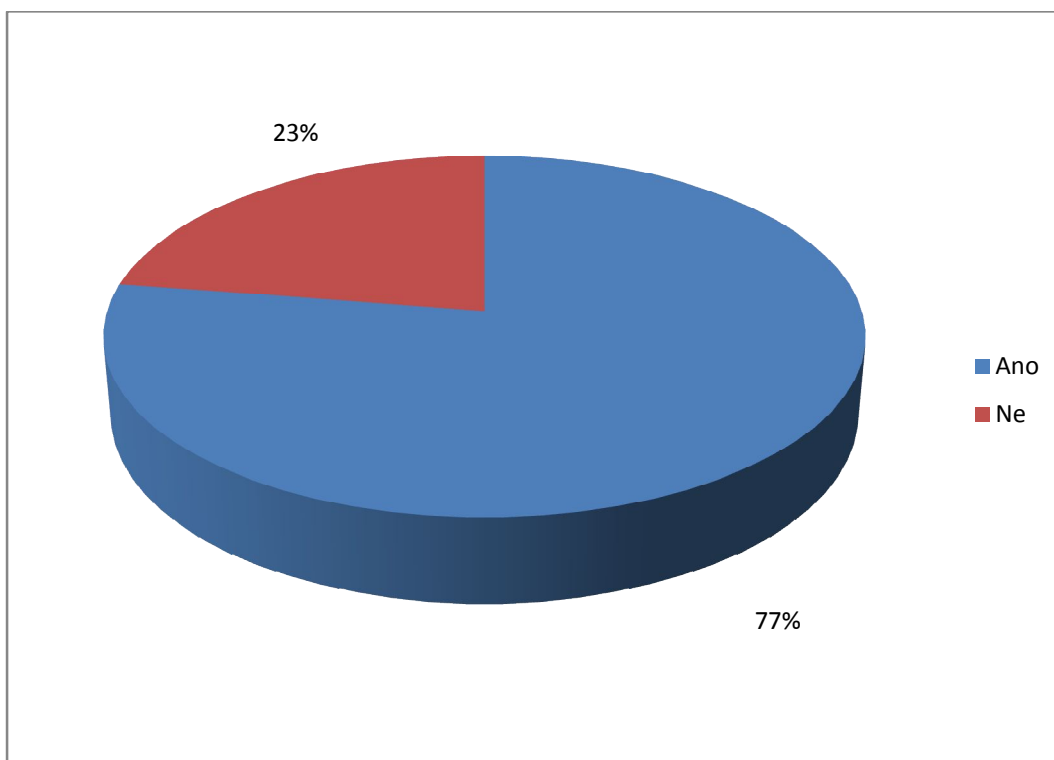
Grafy znázorňující hodnoty odpovědí respondentů, kteří nikdy nebyli „za školou“

5. Máš ve třídě dobrého kamaráda?

Před rokem 1989

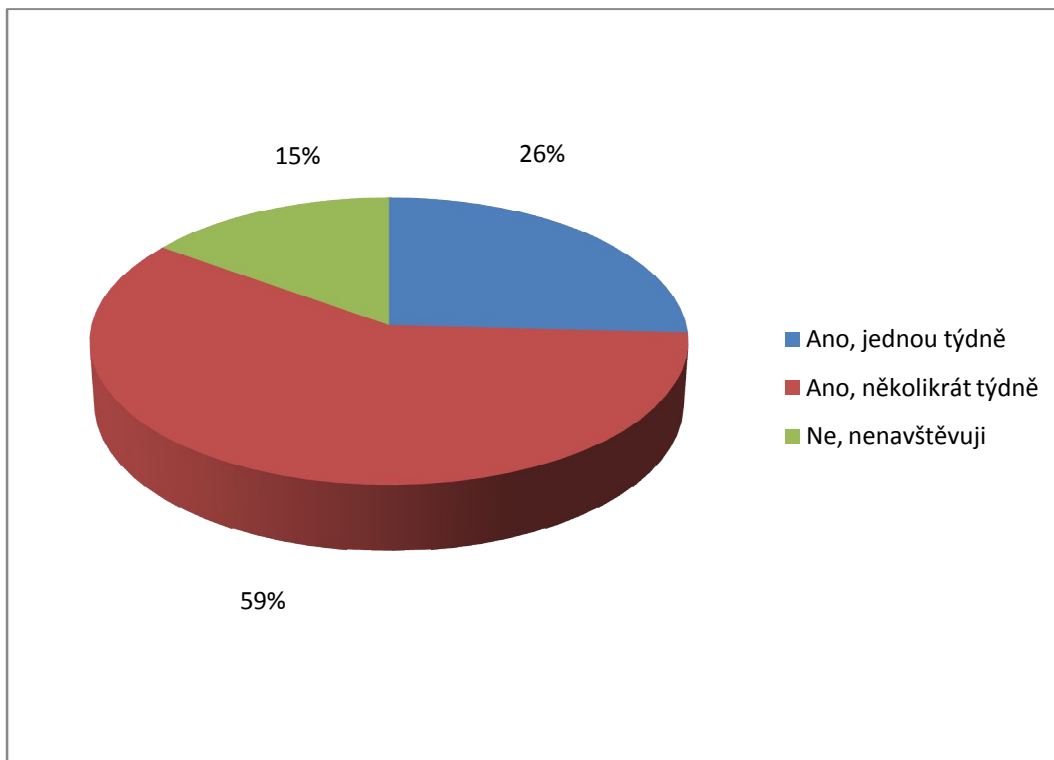
Současnost

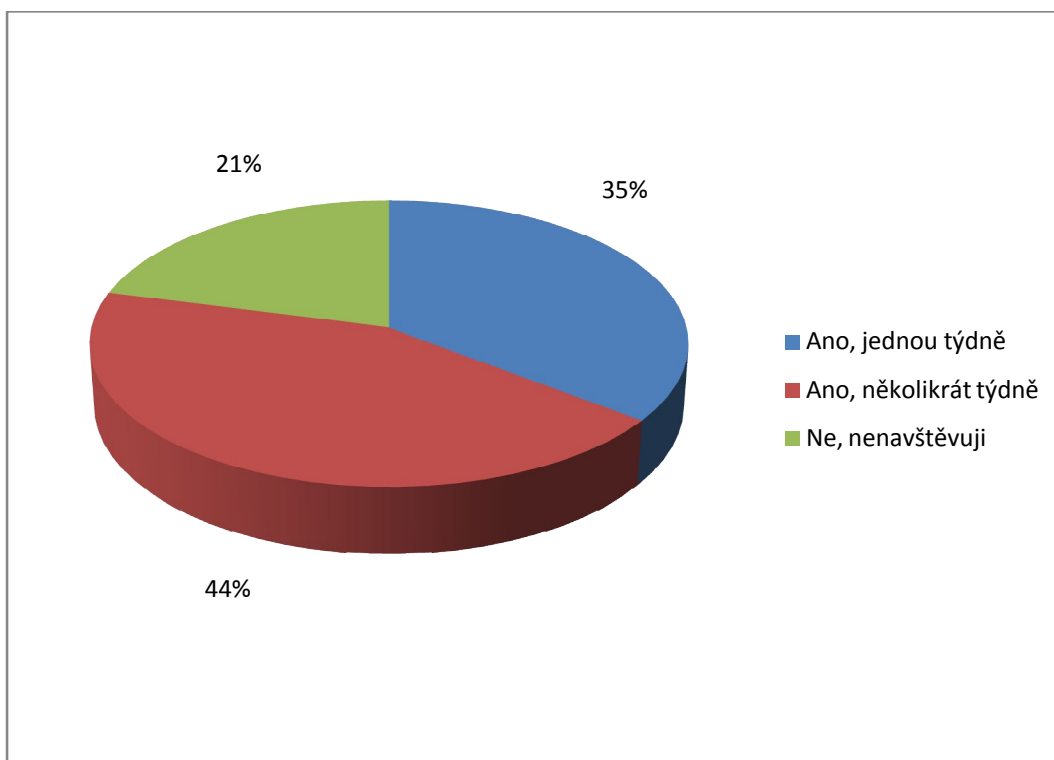
Grafy znázorňující hodnoty odpovědí respondentů, kteří nikdy nebyli „za školou“

6. Navštěvuješ pravidelně mimoškolní činnost nebo sportovní aktivity?

Před rokem 1989

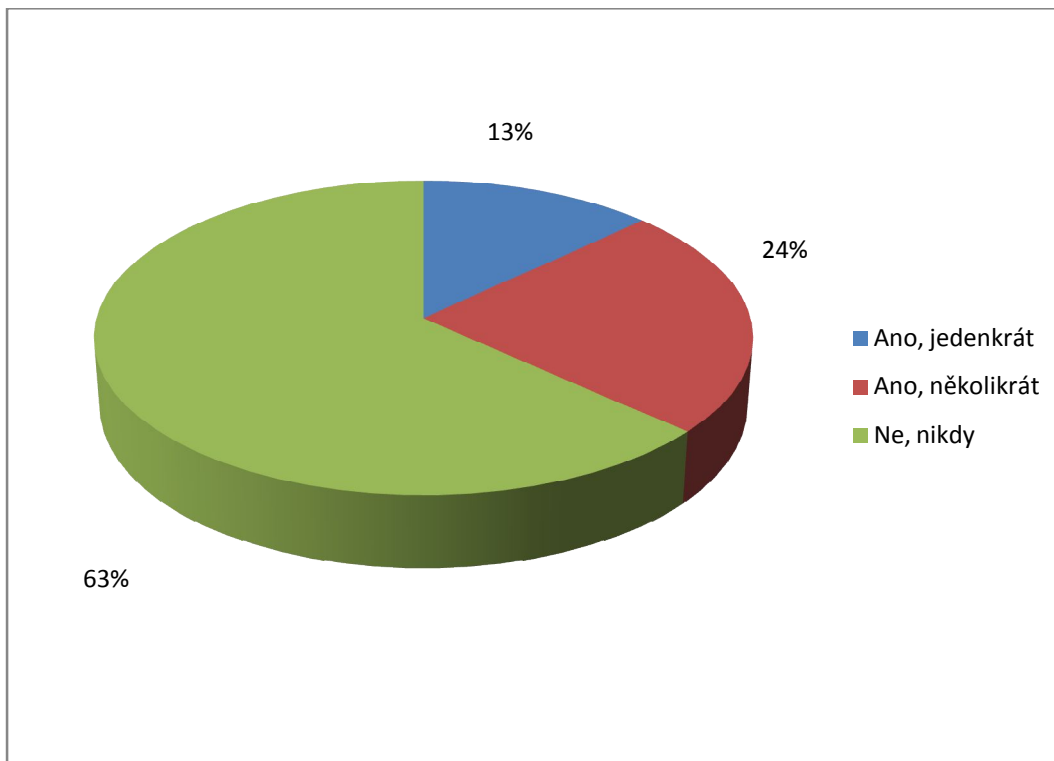

Současnost

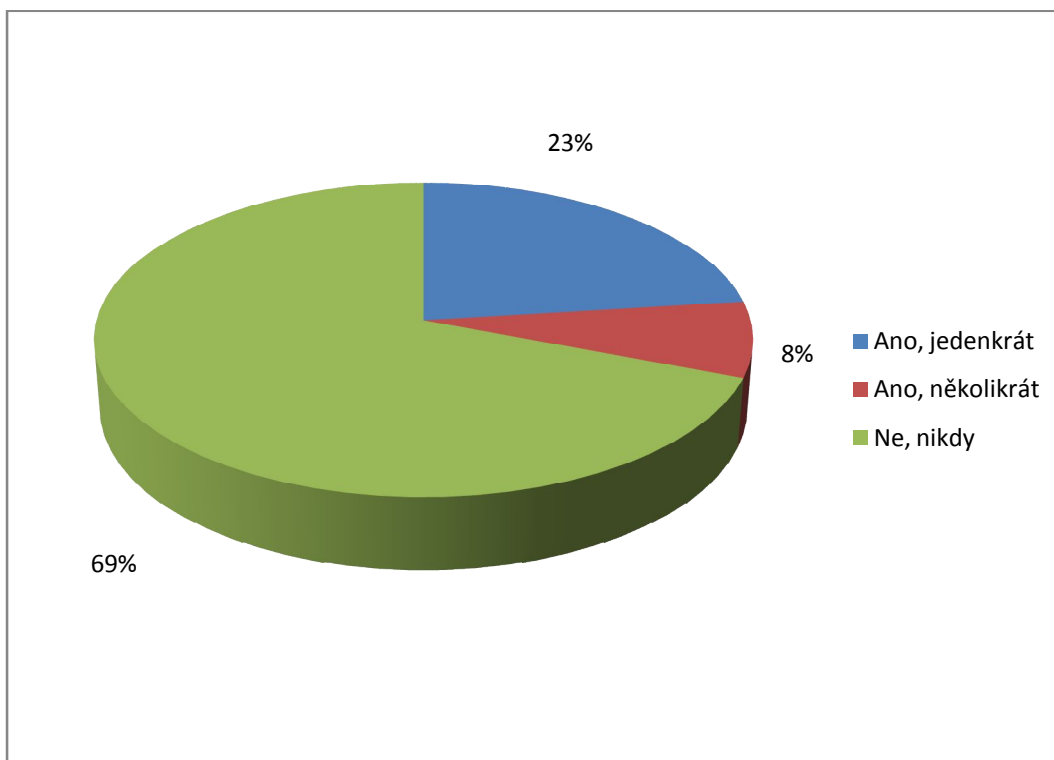

1. Byl jsi někdy na ZŠ za školou?

Před rokem 1989

Současnost

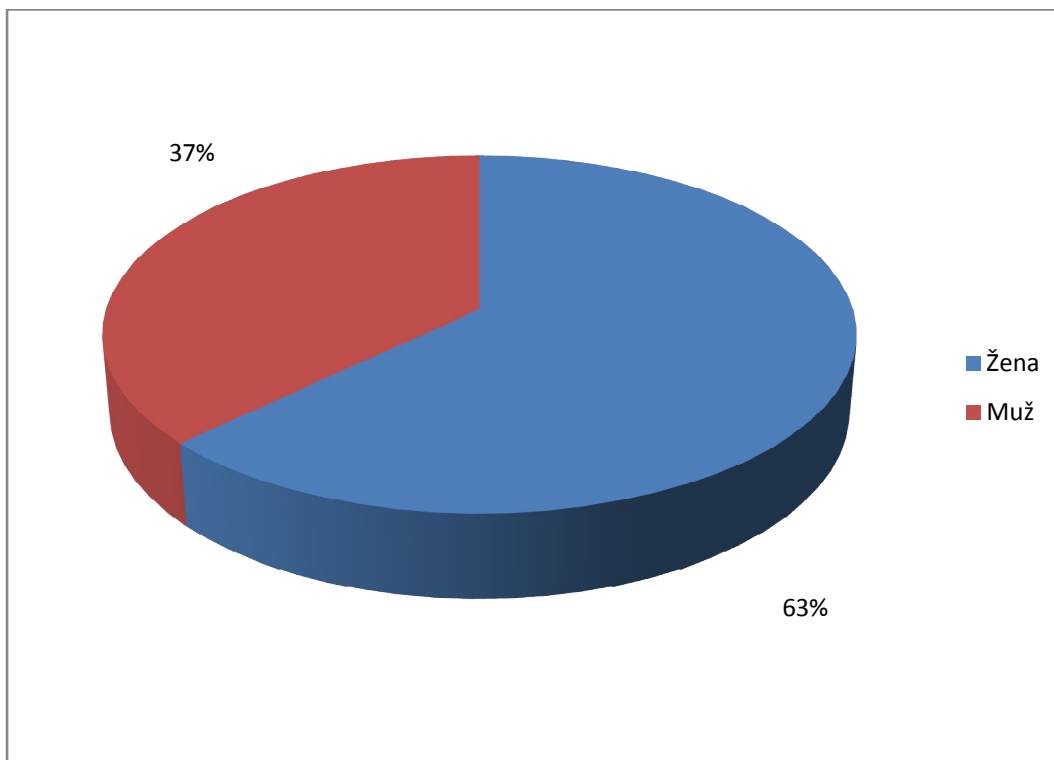

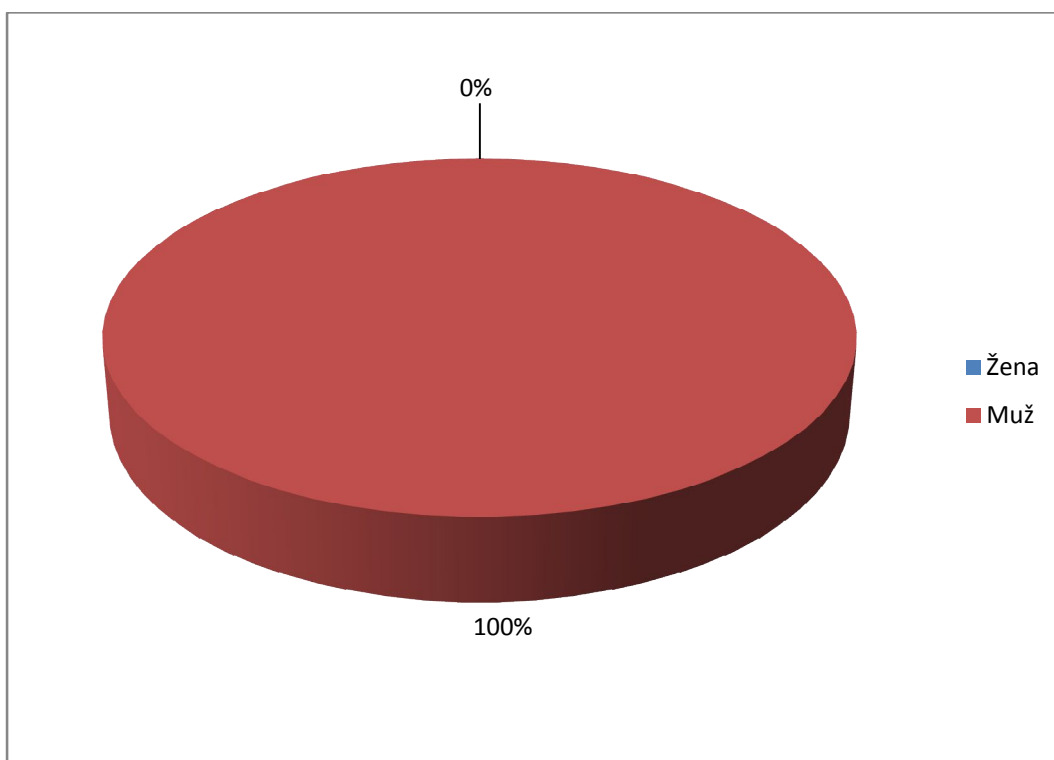
Grafy s hodnotami odpovědí respondentů, kteří opakovaně „chodili za školu“

2. Jakého jsi pohlaví?

Před rokem 1989

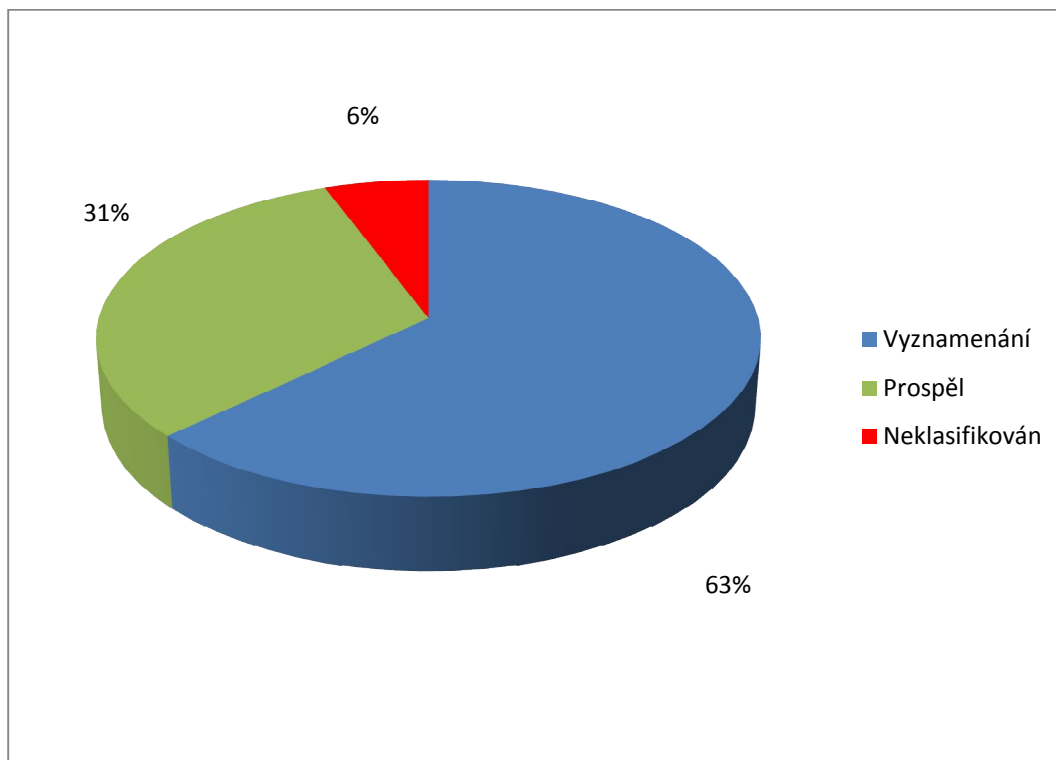
Současnost

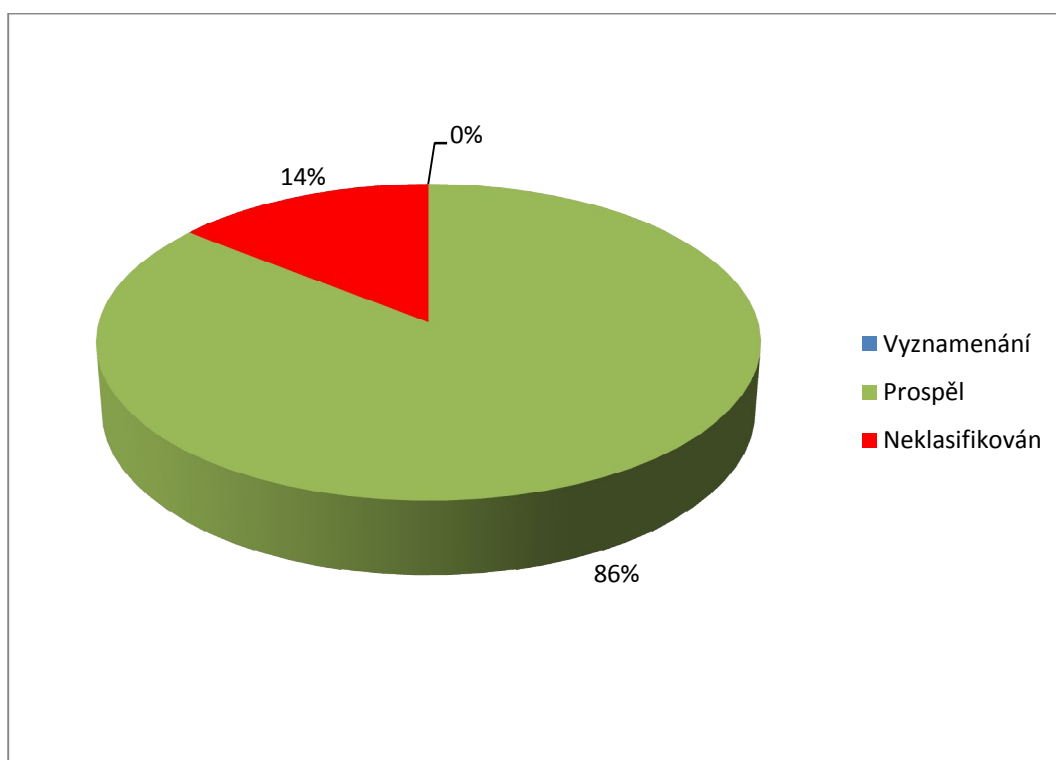
Grafy s hodnotami odpovědí respondentů, kteří opakovaně „chodili za školu“

3. Jaké máš studijní výsledky?

Před rokem 1989

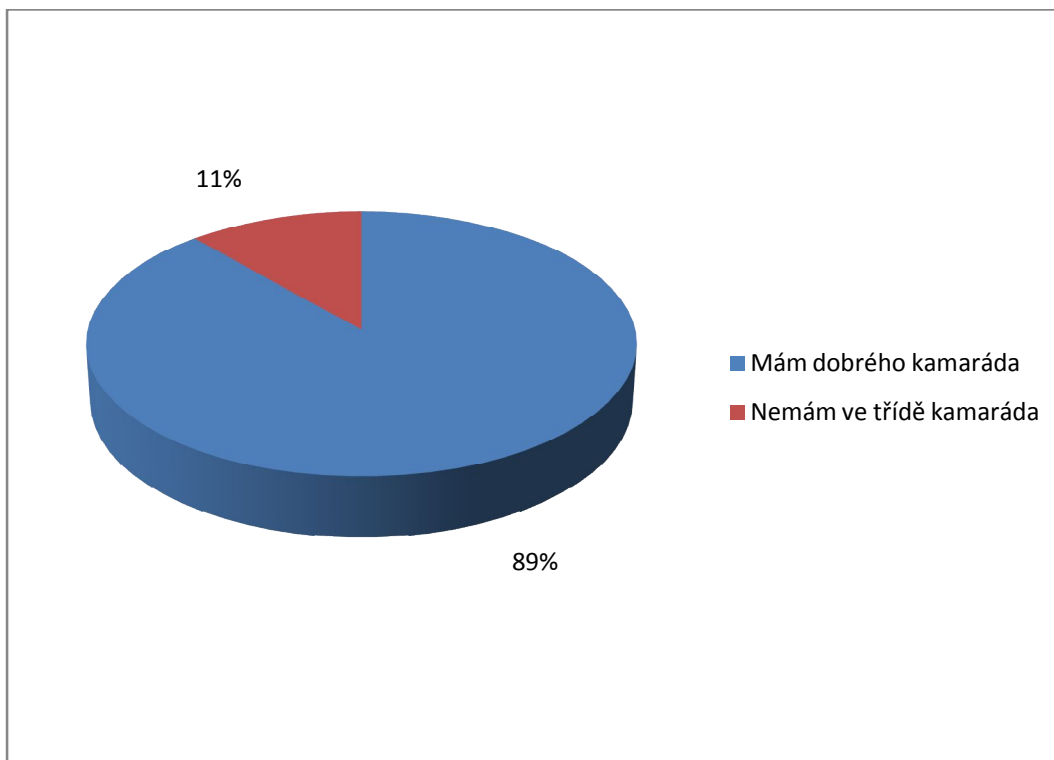
Současnost

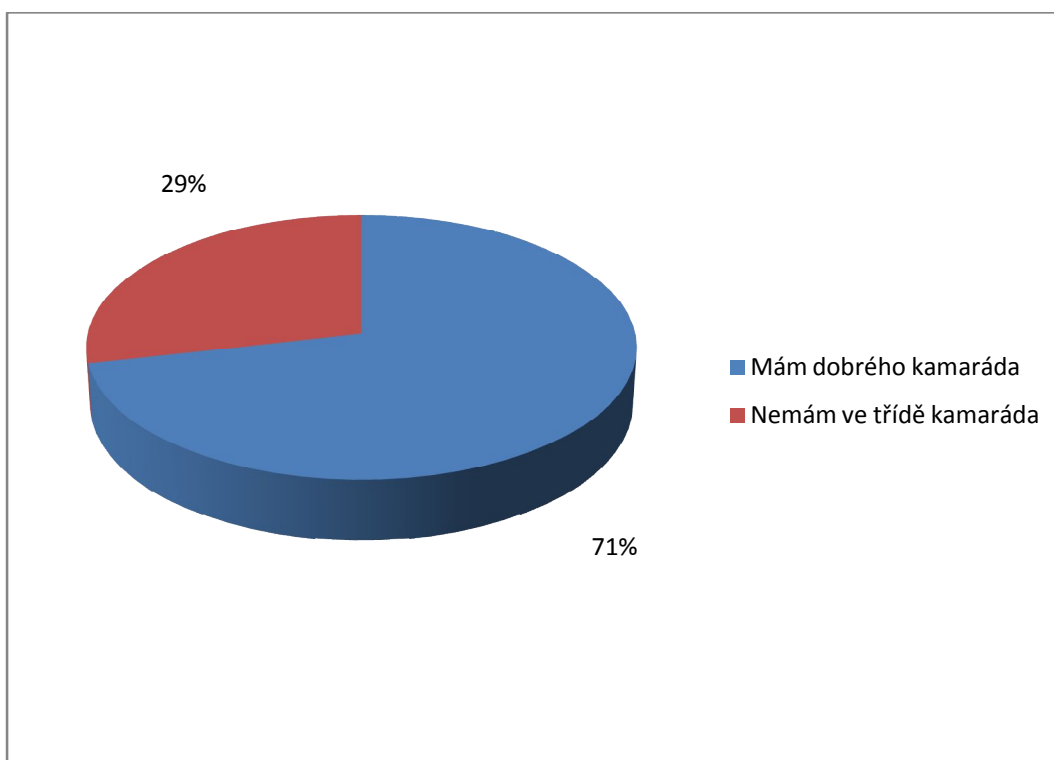
Grafy s hodnotami odpovědí respondentů, kteří opakovaně „chodili za školu“

4. Máš ve třídě dobrého kamaráda?

Před rokem 1989

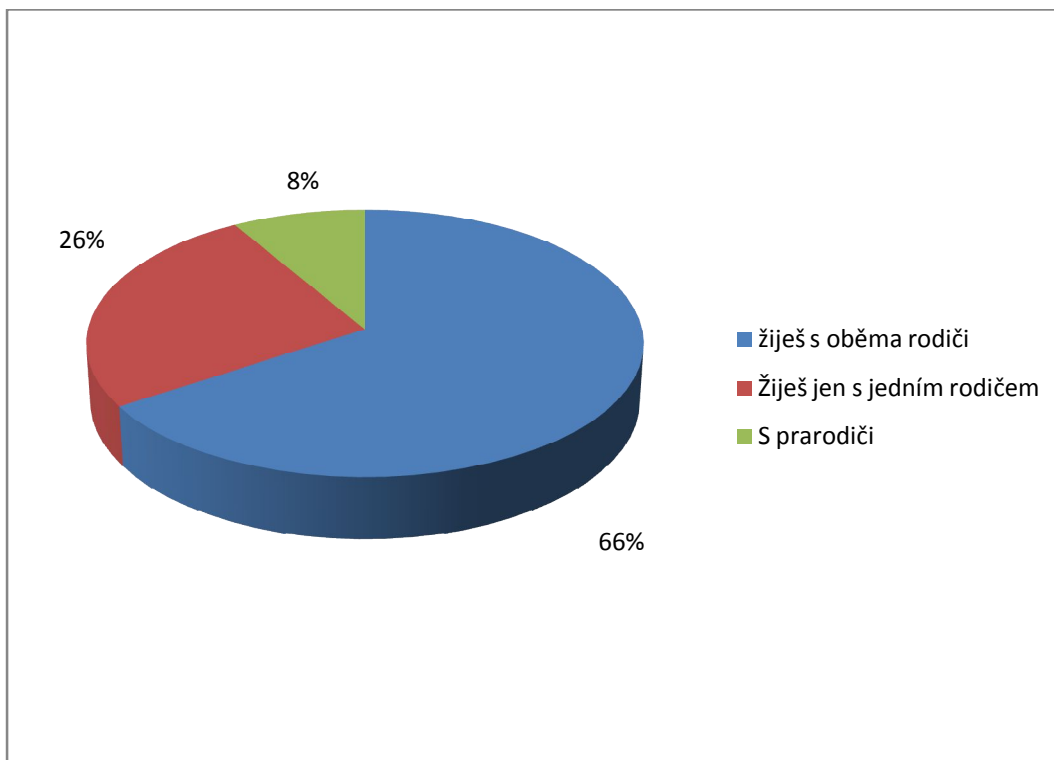
Současnost

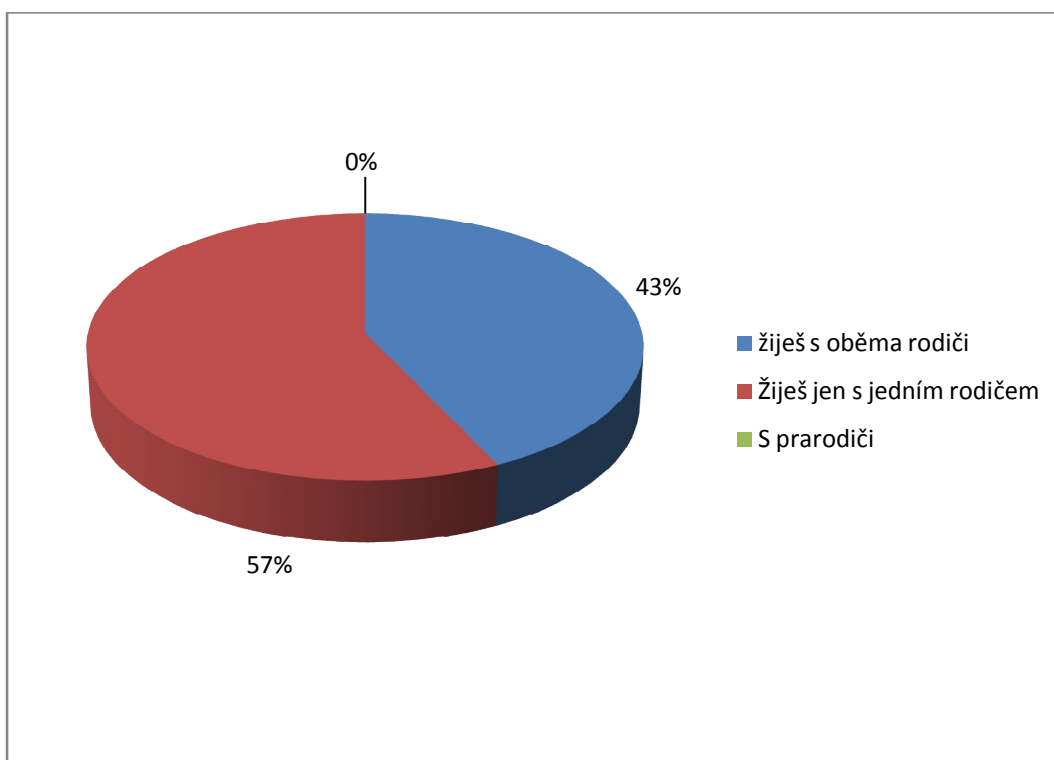
Grafy s hodnotami odpovědí respondentů, kteří opakovaně „chodili za školu“

5. Žiješ s oběma rodiči v jedné domácnosti?

Před rokem 1989

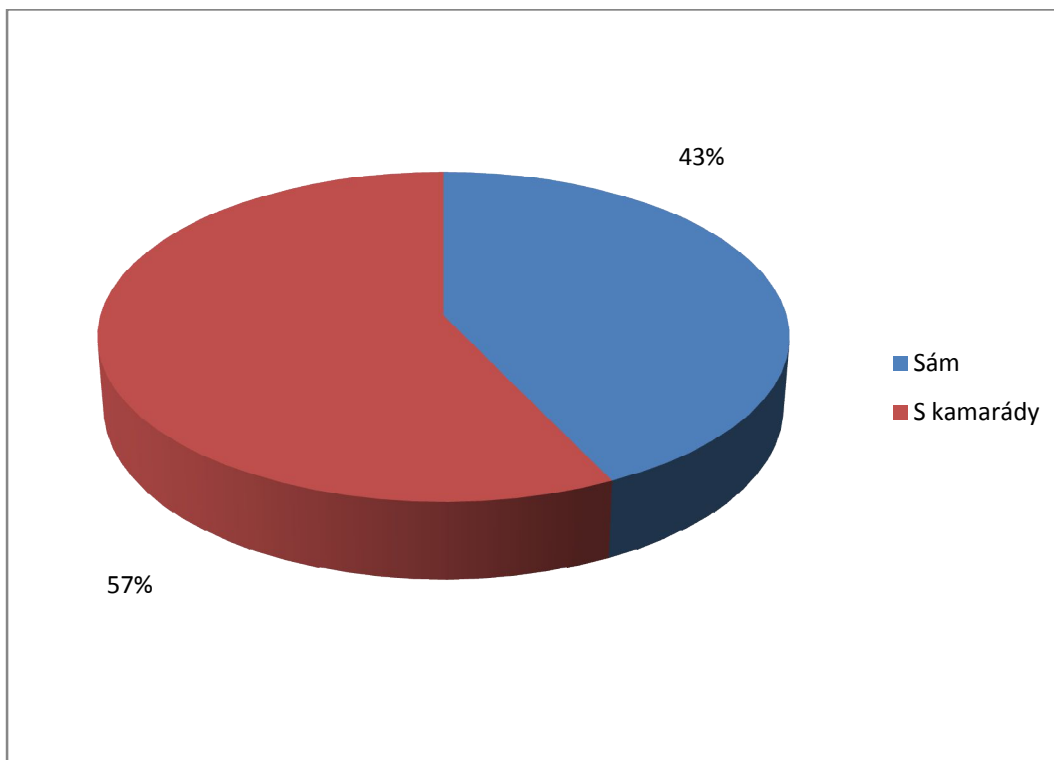
Současnost

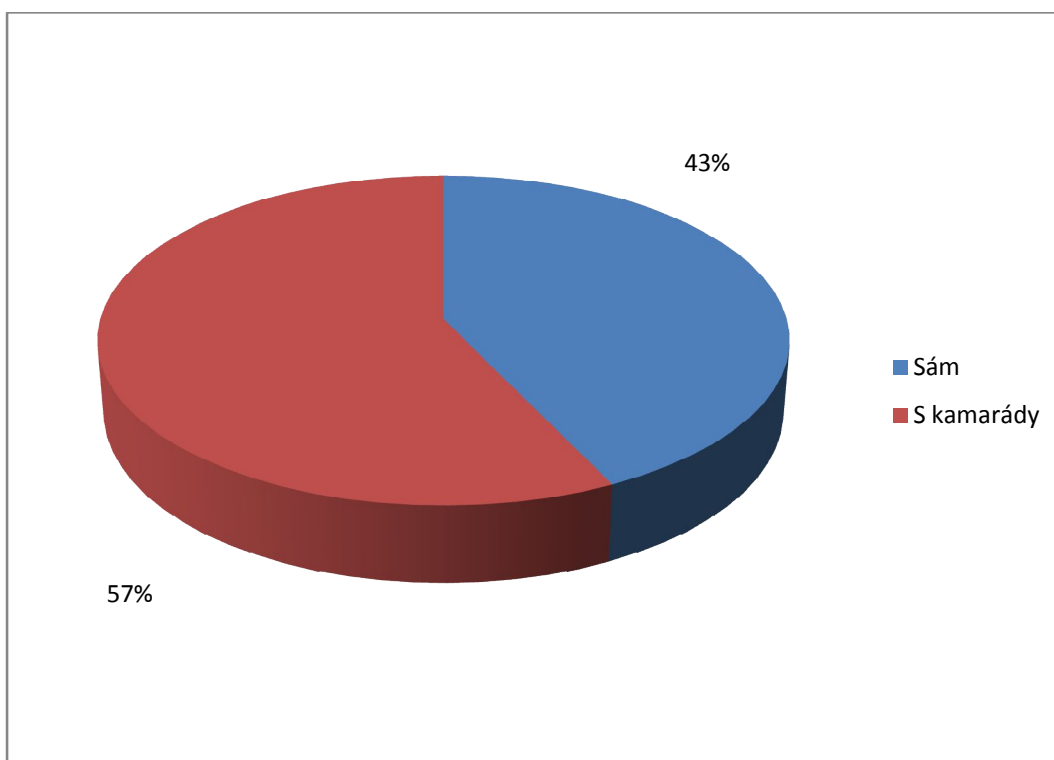
Grafy s hodnotami odpovědí respondentů, kteří opakovaně „chodili za školu“

6. S kým jsi byl/a za školou?

Před rokem 1989

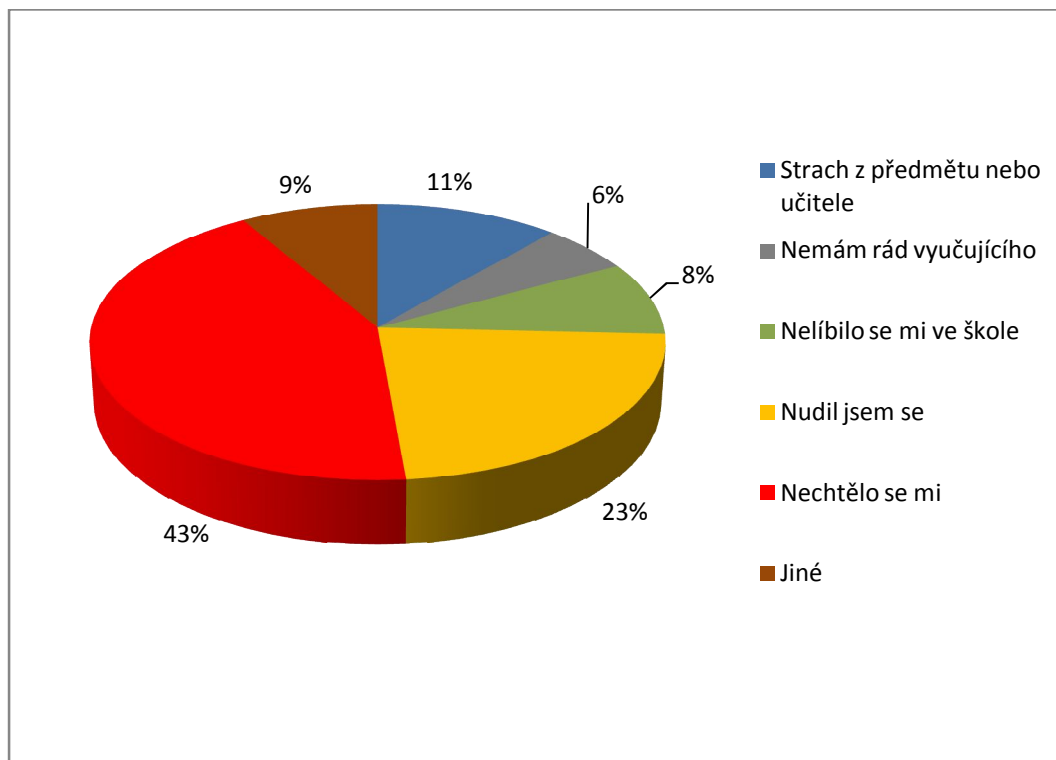
Současnost

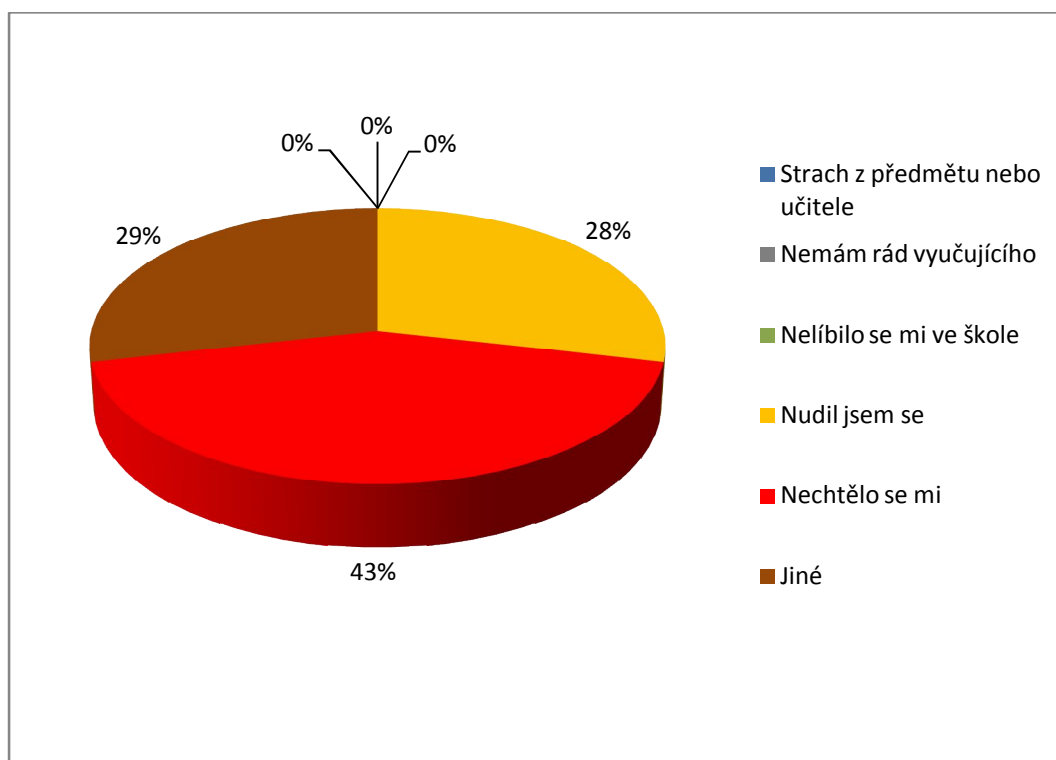
Grafy s hodnotami odpovědí respondentů, kteří opakovaně „chodili za školu“

7. Proč jsi za školu šel/šla?

Před rokem 1989

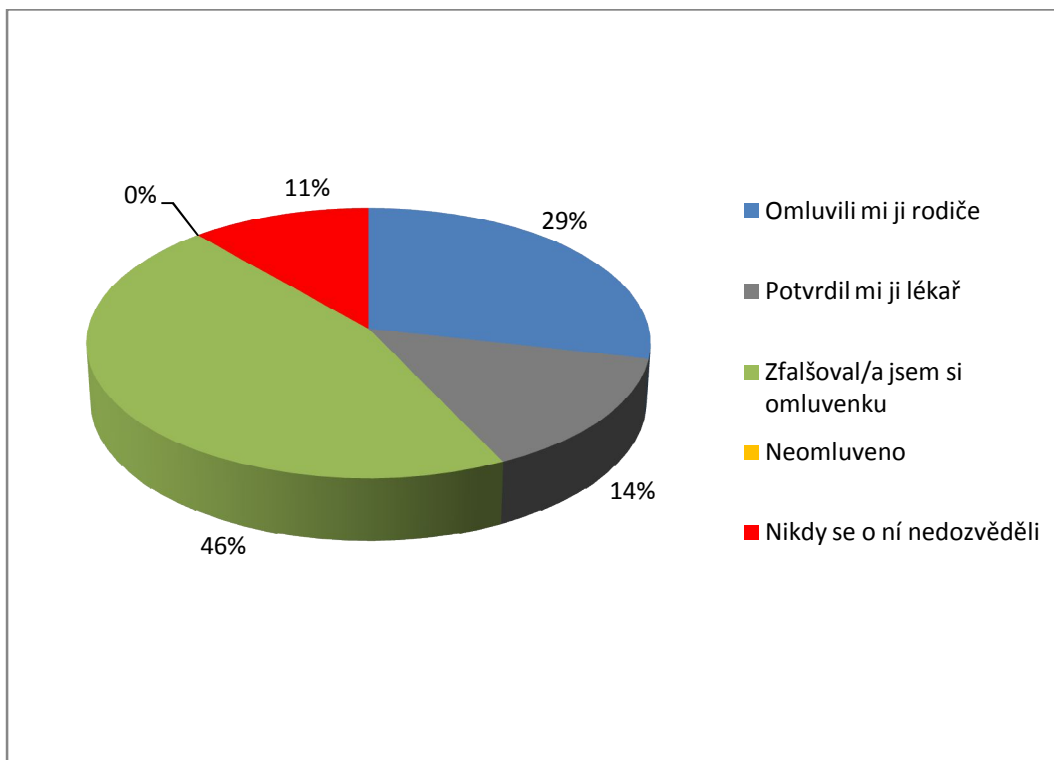
Současnost

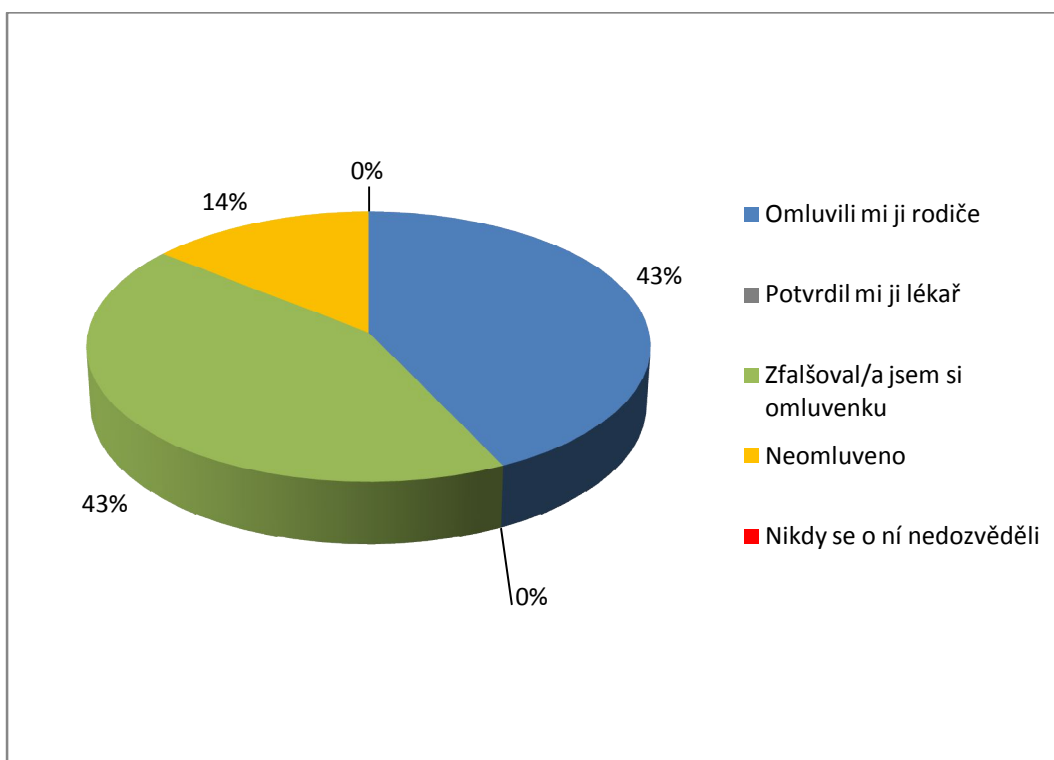
Grafy s hodnotami odpovědí respondentů, kteří opakovaně „chodili za školu“

8. Jak se absence omluvila?

Před rokem 1989

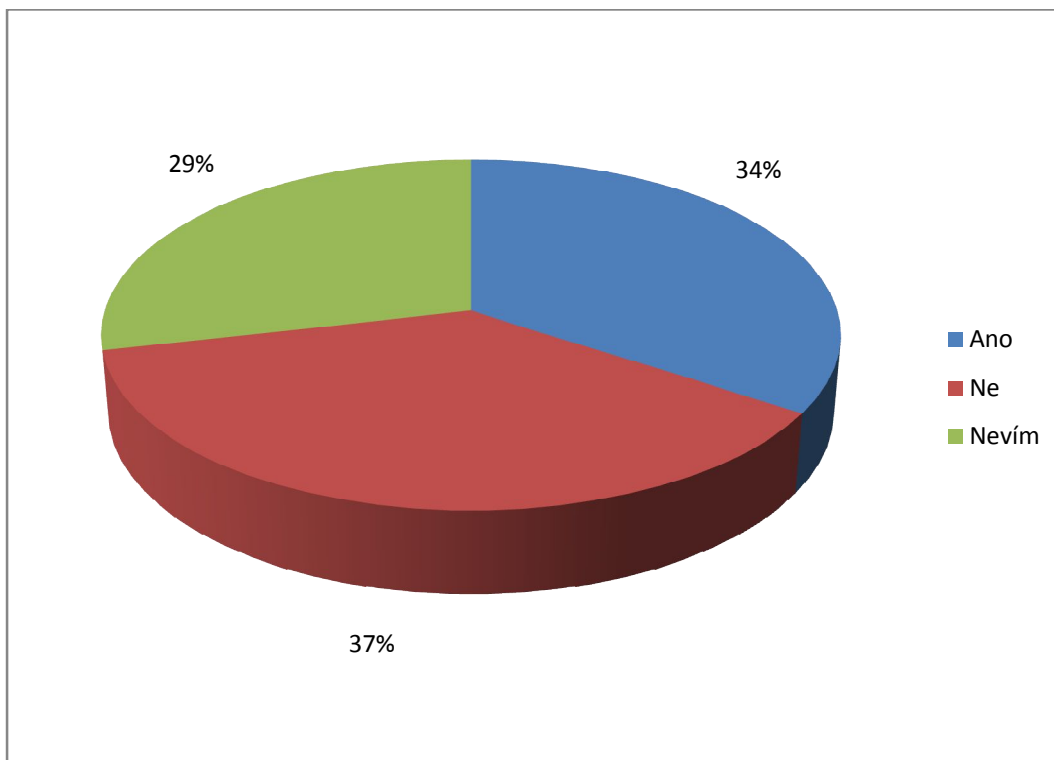
Současnost

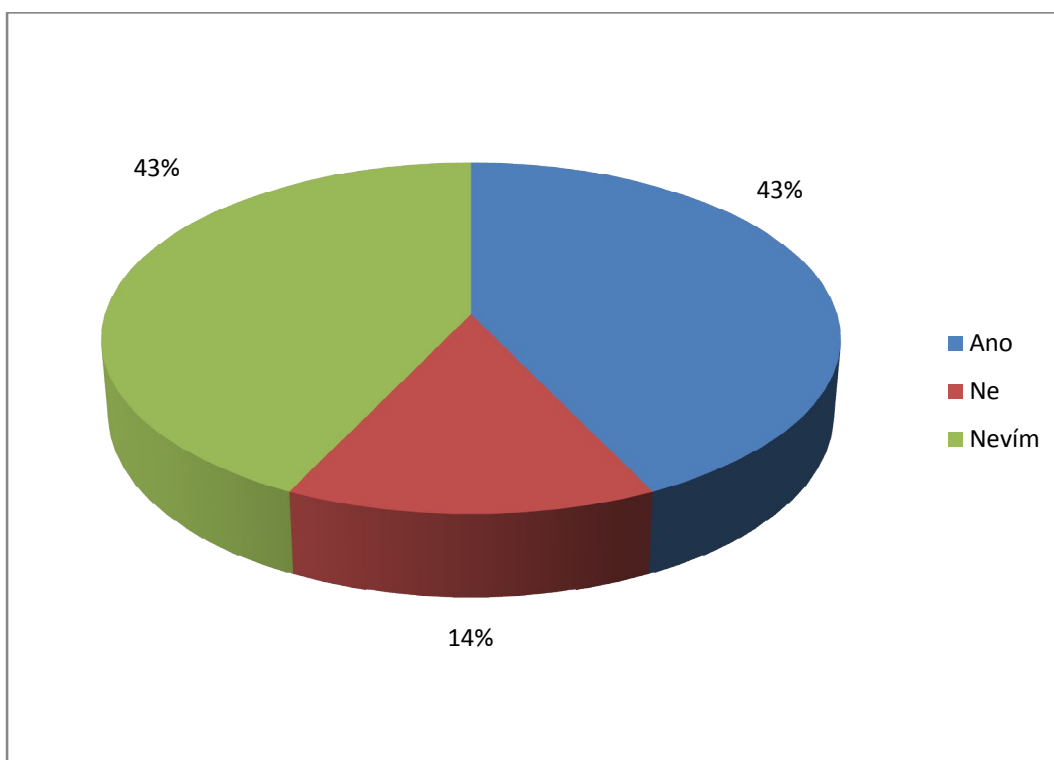
Grafy s hodnotami odpovědí respondentů, kteří opakovaně „chodili za školu“

9. Věděli rodiče o tvé absenci?

Před rokem 1989

Současnost

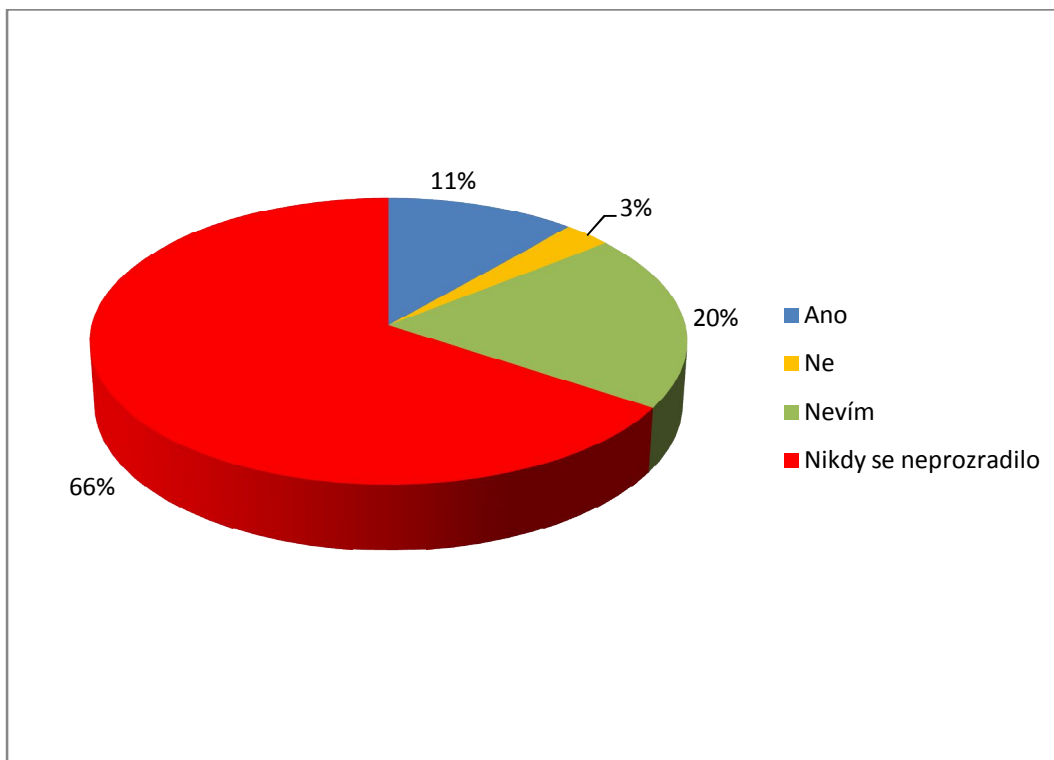

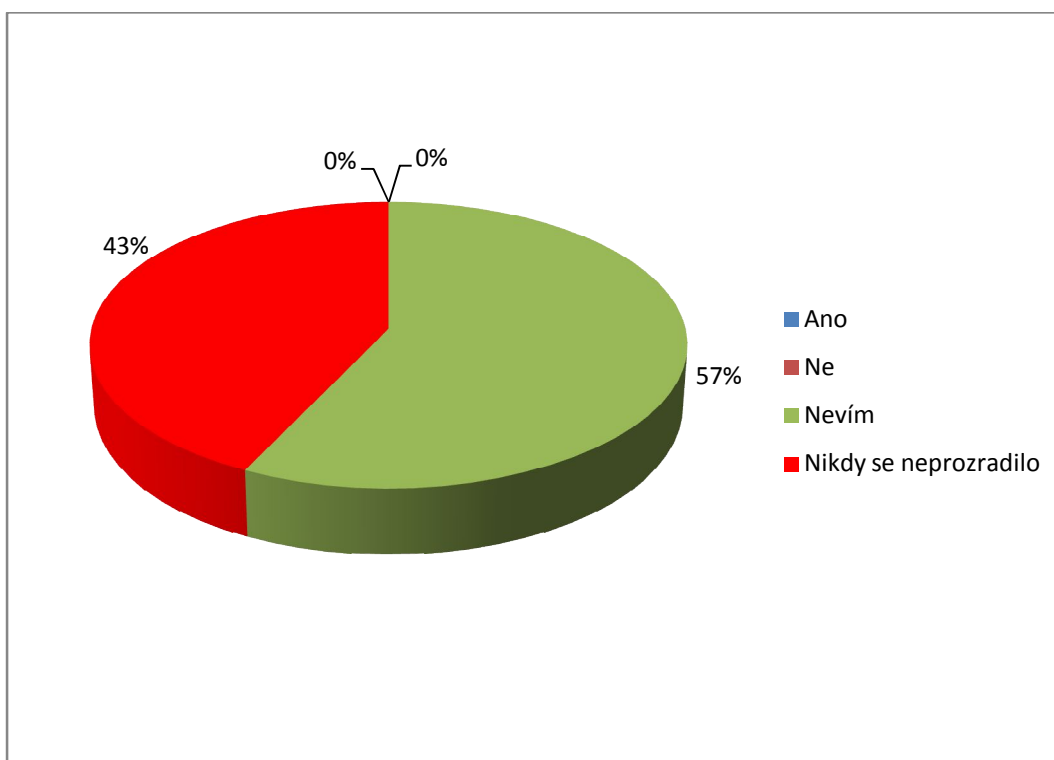
Grafy s hodnotami odpovědí respondentů, kteří opakovaně „chodili za školu“

10. Když se záškoláctví prozradilo, byla učitelova reakce dostatečná?

Před rokem 1989

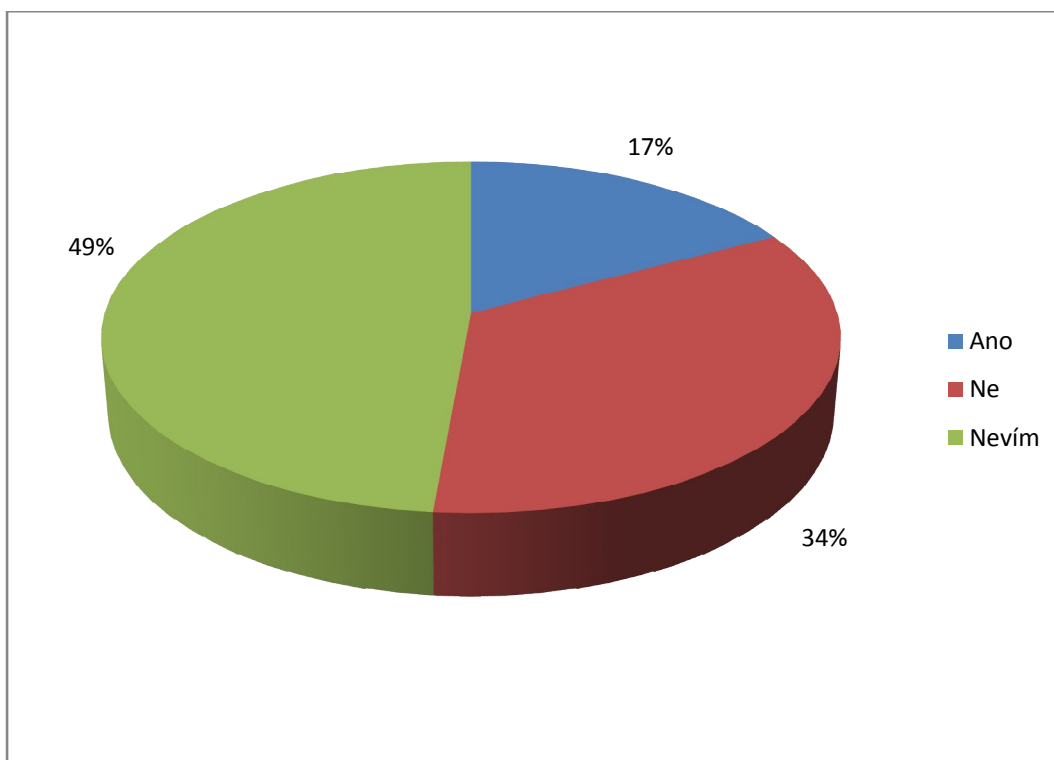
Současnost

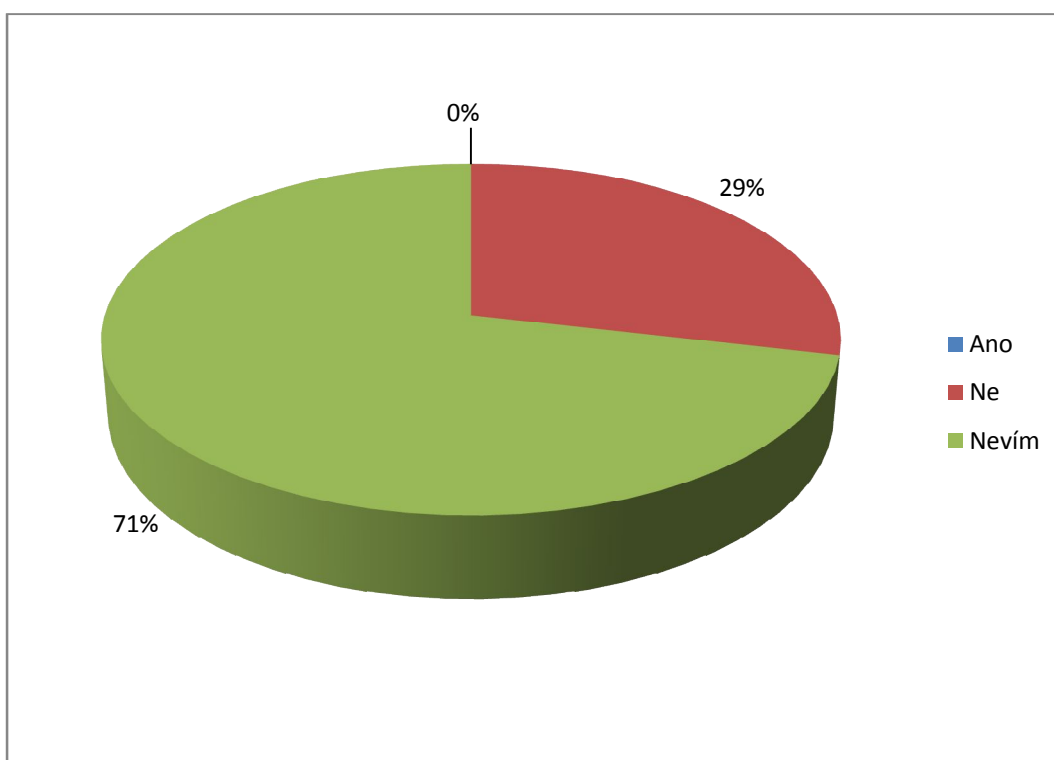
Grafy s hodnotami odpovědí respondentů, kteří opakovaně „chodili za školu“

11. Mluvil s námi učitel o důsledcích záškoláctví? Přednáška o záškoláctví?

Před rokem 1989

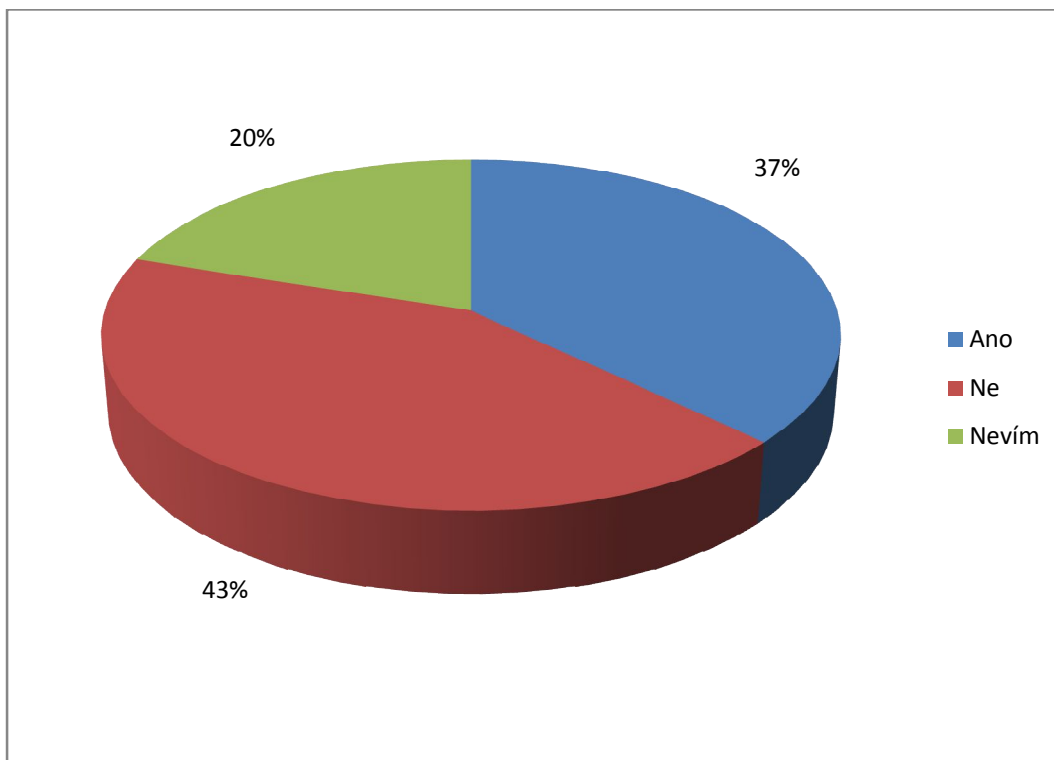
Současnost

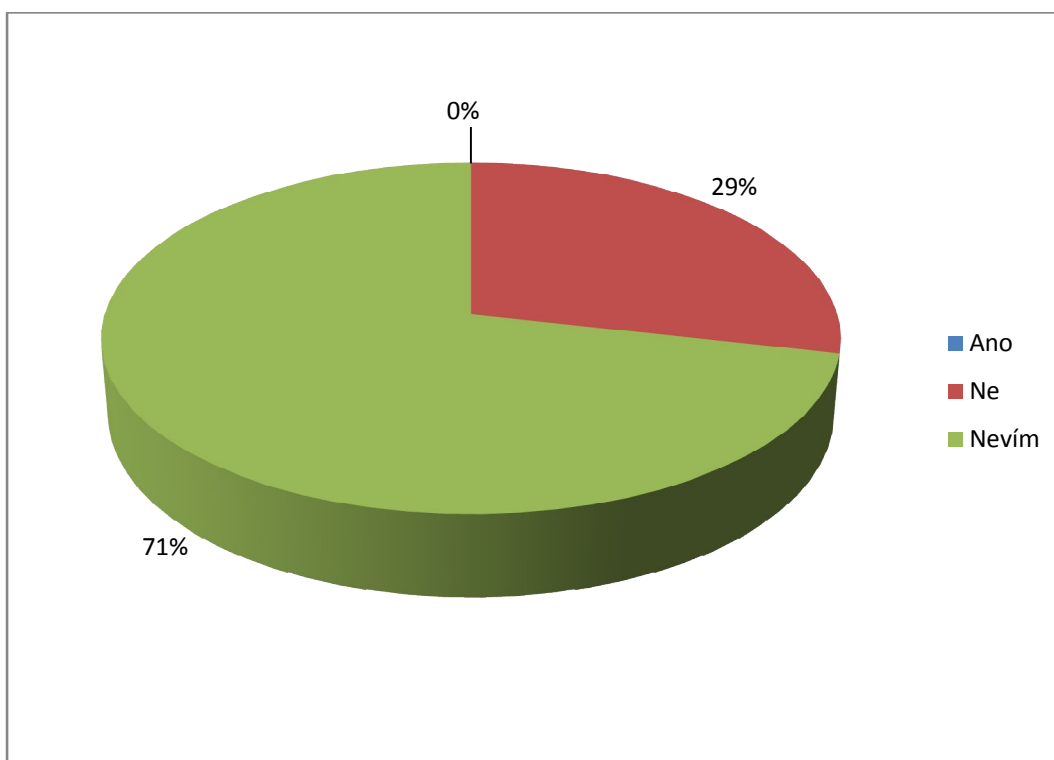
Grafy s hodnotami odpovědí respondentů, kteří opakovaně „chodili za školu“

12. Jsem dostatečně seznámen s důsledky záškoláctví? Zním způsob potrestání?

Před rokem 1989

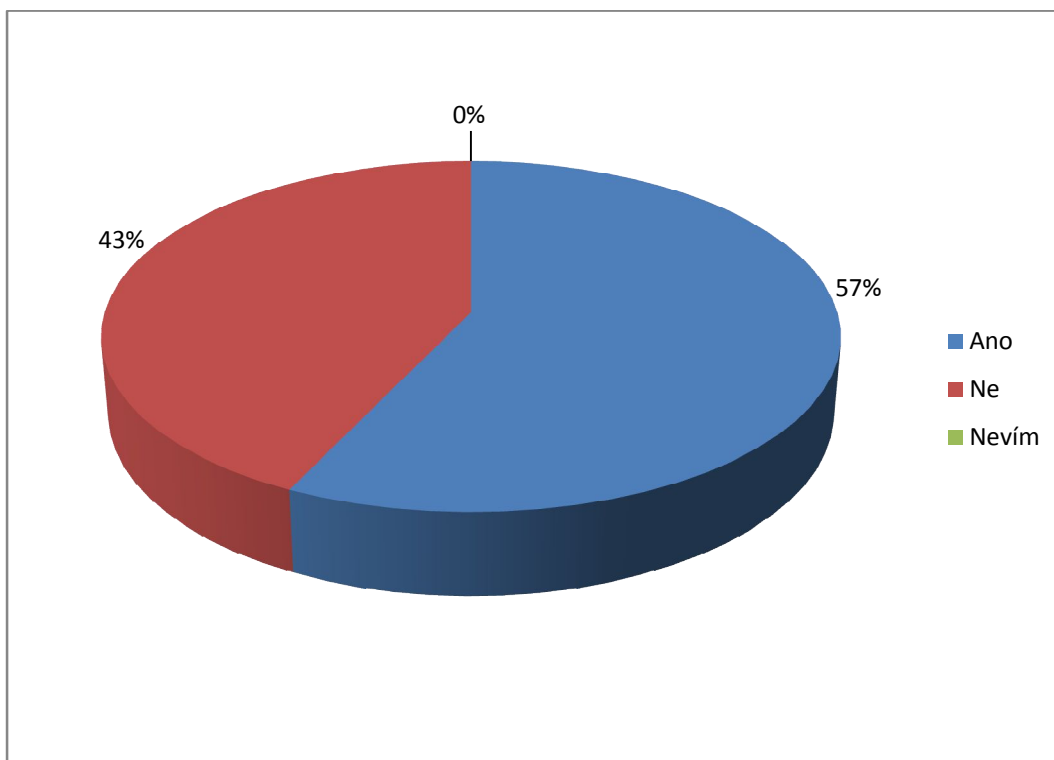
Současnost

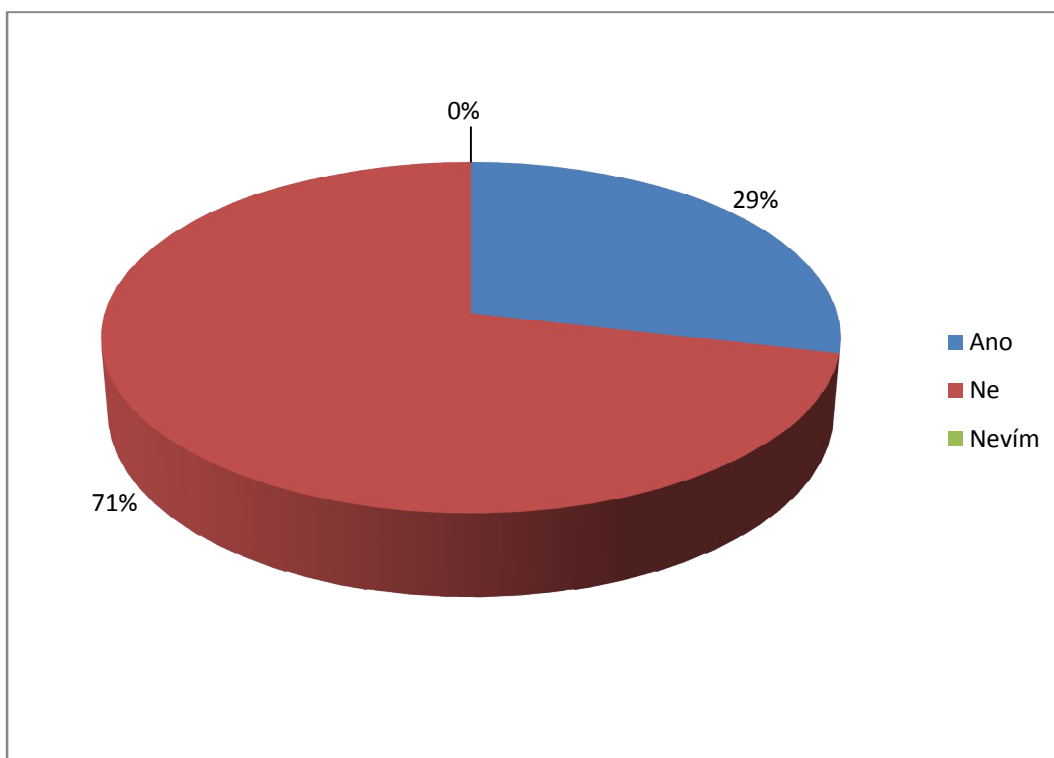
Grafy s hodnotami odpovědí respondentů, kteří opakovaně „chodili za školu“

13. Pokud mám problém ve škole, vím na koho se obrátit?

Před rokem 1989

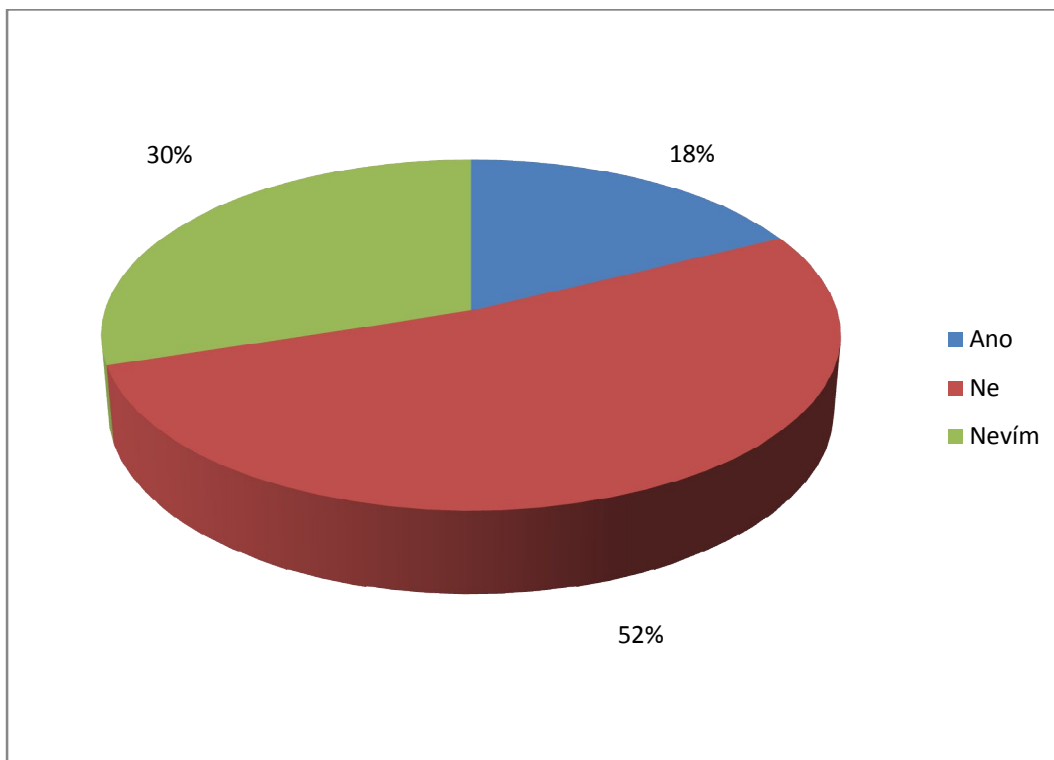
Současnost

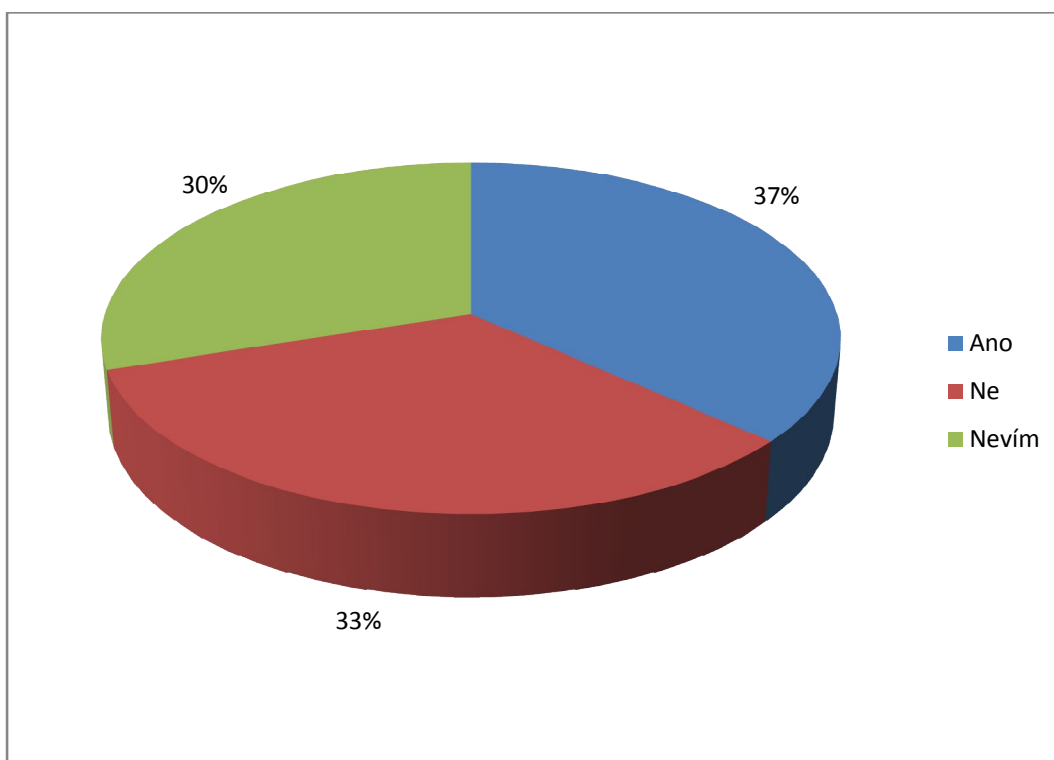
Grafy s hodnotami odpovědí všech respondentů na otázky týkající se prevence

1. Mluvil s námi učitel o důsledcích záškoláctví? Přednáška o záškoláctví?

Před rokem 1989

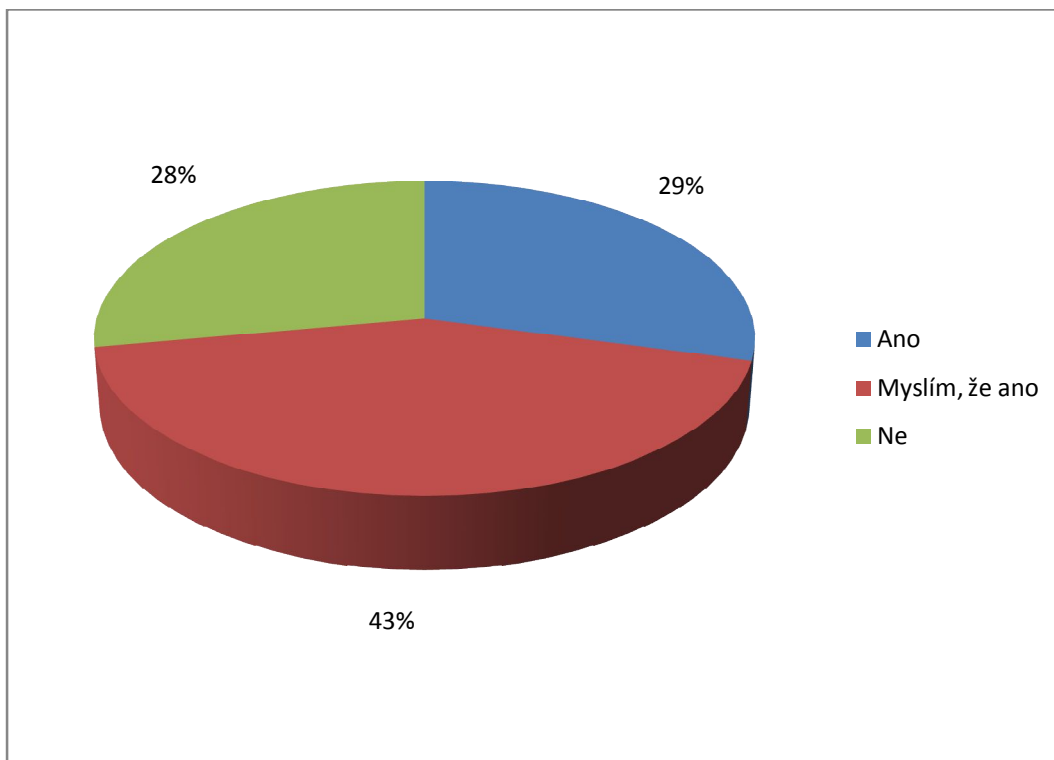
Současnost

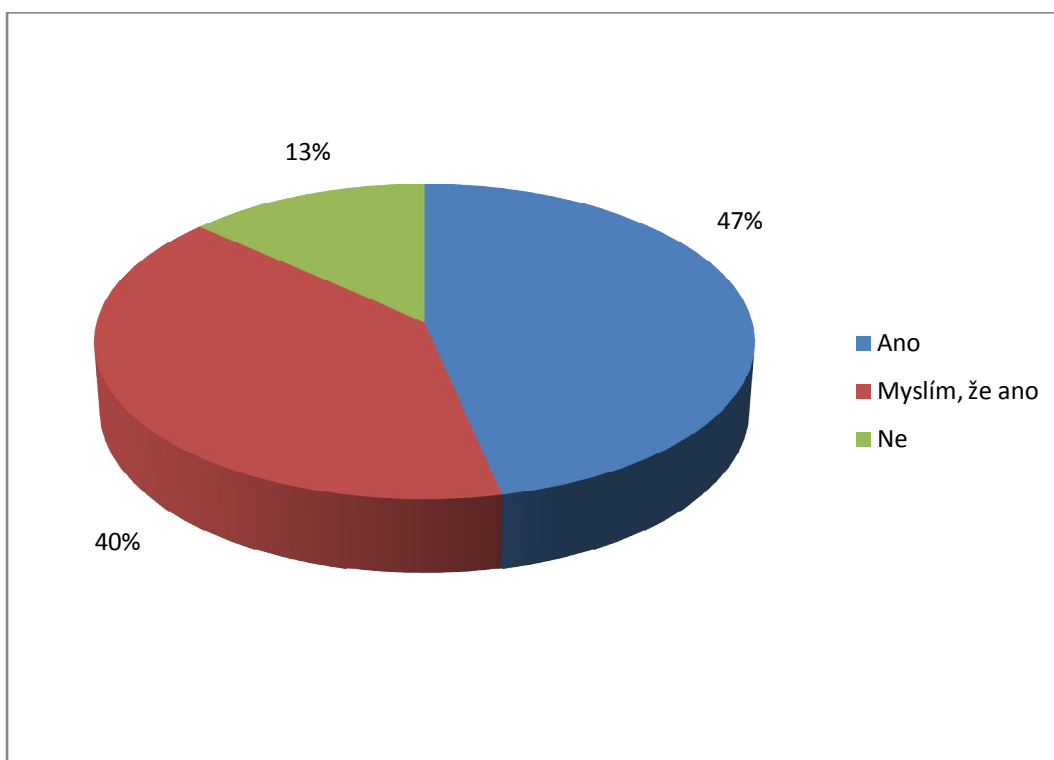
Grafy s hodnotami odpovědí všech respondentů na otázky týkající se prevence

2. Jsem dostatečně seznámen s důsledky záškoláctví? Zním způsob potrestání?

Před rokem 1989

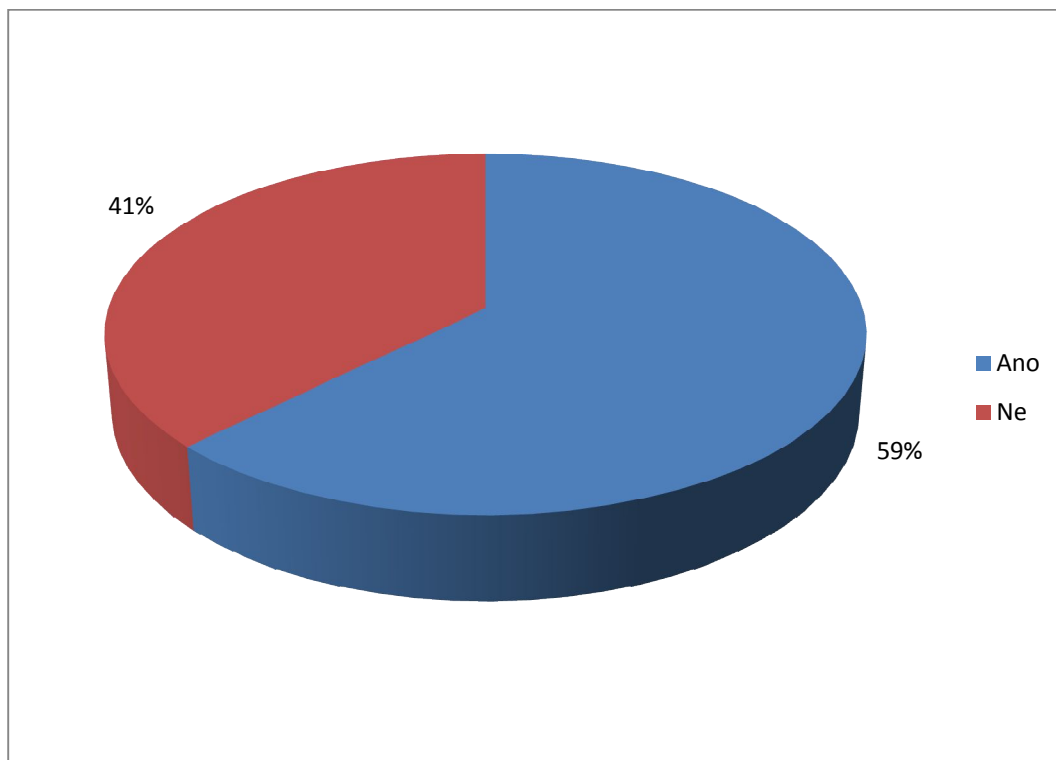
Současnost

Grafy s hodnotami odpovědí všech respondentů na otázky týkající se prevence

3. Pokud mám ve škole problém, vím, na koho se můžu obrátit o pomoc?

Před rokem 1989

Současnost

